JOANNIS HARDVINI

Societatis JESV Presbyteri

CHRONOLOGIÆ

EX NVMMIS ANTIQVIS RESTITVTÆ

PROLVSIO

DE NVMMIS HERODIADVM.

PARISIIS,

Apud JOANNEM ANISSON Typographiæ Regiæ Directorem, viâ Jacobæâ, ſub Lilio Florentino.

M. DC. XCIII.

CUM PRIVILEGIO REGIS.

JOHANNIS HARDVINI
Societatis JESV Presbyteri

CHRONOLOGIÆ
EX NVMMIS ANTIQVIS RESTITVTÆ
PROLVSIO
DE NVMMIS
HERODIADVM.

VEtus adagium eſt, aptiorem quam in ſua quemque cauſa patronum eſſe neminem: quod nuper intellexi eſſe longe veriſſimum. Inventus enim eſt, qui pro Eumenio ad Noriſium, mox & ad Valentem ſcriberet: ſed ea primum ſtili vehementia, quam ab Eumenii indole ac moribus eſſe alienam, ipſe profeſſus eſt: deinde deflectente etiam ab Eumenio ipſo alicubi ac diſcorde ſententia. Ex quo gemino, opinionum ſcilicet ſtilique discrimine, tametſi ille frequens auditor Eumenii eſt, tamen longe alium Eumenium eſſe ab eo, qui Eumenii Hyperaſpiſten egit, mox erit, opinor, omnibus perſuaſum. Itaque quod ille, ſive obſcurius paulo, ſive preſſius quam par fuit, de Cæſarea Herodianique generis deſcriptione perſtrinxit, nunc demum juvat ex ipſius Eumenii, hoc eſt, ex noſtra ſententia promere: excerptis ex majore noſtro opere, digeſtisq; per annos ſingulos nummis antiquis, qui ad illam hiſtoriæ partem adtinent. Nam cum univerſam Chronologiam moliamur ex nummis veteribus & marmoribus illuſtrare, quorum ſub-

ſidio nihil eſſe certius deprehendimus, tum ad veritatem hiſtoriæ detegendam, tum ad judicium ferendum de plurimis veterum monumentis: fas nobis eſſe arbitramur, priusquam in lucem publicam integrum opus emanet, de quibusdam capitibus paulo abſtruſioribus, quale iſtud eſt, quod hodierno die proponimus, eruditorum ſenſa ac judicia explorare, ex iisdemque proficere. Herodiadum ætatis delineatio eſt, tam ſacris codicibus, nummis antiquis, lapidibusque conſentanea, quam videbitur eadem a Joſepho, aliisque annalibus, diſpar ac diſſentiens. Quæ ætas ut poſtea a nobis copioſius, ſi res ita ferat, conjunctæque cum hiſtoria Auguſta, veluti cum integro corpore, tractabitur: ita nunc ab eo divulſa, in brevi quaſi tabella ſeorſim ſtrictimque repræſentatur.

Anni ab Vrbe condita.

718 Caput Antonii Triumviri nudum, ſine epigraphe.

SOSIUS IMP. Trophæum. Infra, captivi duo, manibus poſt terga vinctis: ob captam Judæam, & Herodem ei forte ſimul Ethnarcham impoſitum. Eſt e gaza Regia nummus argenteus.

ΗΡΩΔΟΥ. Uva, ſymbolum agri vini feracis, *in vineis Engaddi*, Cant. I, 13. Plinius, lib. v. ſect. xv. *Engadda oppidum ſecundum ab Hieroſolymis fertilitate, palmetorumque nemoribus: nunc alterum buſtum.*

ΕΘΝΑΡΧΟΥ. Ex eadem gaza, æris minimi. Herodi priori Spanhemius quoque hunc nummum merito adjudicat. Nemo certe poſt hunc Herodem Herodes alter Ethnarcha fuit, hoc eſt, Princeps Judææ ac Samariæ. Nummi aream occupat, non galea, ut quibusdam viſum eſt: ſed flos rubentis lilii, qualis a Pli-

nio deſcribitur, libro XXI. ſect. XI. *Foris ſtriati, & ab anguſtiis in latitudinem paulatim ſeſe laxantis effigie calathi, reſupinis per ambitum labris, tenuique filo & ſemine, ſtantibus in medio crocis, calice diverſi coloris. Laudatiſſimum eſſe in Antiochia, & Laodicea Syriæ, mox in Phaſelide* Judææ, teſtis eſt idem. Ethnarcham Judææ tantum fuiſſe Herodem utraque nummi area indicat.

719 In Faſtis triumphalibus: C. SOSIVS. C. F. T. N. PRO-COS. EX. IVDAEA. AN. DCCXIX. III. NONAS. SEPTEMBR. Romæ triumphavit.

720

721

722

723 Caput Octaviani Cæſaris nudum ſine laurea. L. ΒΠΣ. Annus 282. Græcorum, autumno anni hujus iniens. Poſt caput Octaviani, ΝΓ aliæque litteræ exeſæ, ut quidem oculi referunt. In quem annum Græcorum incurrat Octaviani victoria de Aſia recepta, hic nummus Zenodori notat.

ΖΗΝΟΔΩΡΟΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗ ΓΗ... Sic enim detritæ ſunt litteræ iſtæ duæ poſtremæ, ut fugiant propemodum aciem oculorum. Caput Zenodori nudum ſine diademate: quoniam tetrarcha tantum, non βασιλεὺς fuit. Nummus perrarus, in Cimelio Illuſtriſſimi Domini FOUCAULT, ex ære minimæ fere molis.

Caput Octaviani Cæſaris nudum, ut ſupra. L..... ΠΣ. Annus, ut conjicimus, idem qui in priore nummo.

ΖΗΝΟΔΩΡΟΥ ΤΕΤΡΑΡΧΟΥ ..... Caput nudum, ſine diademate. E Cimelio D. DRON: ejuſdem molis & metalli.

724 Annus primus æræ, ut dicitur, Auguſtanæ, poſt Aſiam nempe receptam: ab autumno anni ſuperioris iniens: cum & Actiaca victoria ab Octaviano Cæſare eſt relata. Quam vere Judæam ab Auguſto captam hoc anno retulerit vetus ſcriptor in Iſaiam libro 2. tomo 1. amplius conſiderandum eſt.

725

726

727 Sebaſte ab Herode hoc anno condita. Æra in nummis primum apparet anno Chriſti 82. Auguſti nomen, Græce Σεβαστοῦ, Octavianus hoc anno accepit, non ſuperiore, ut Noriſio viſum eſt, pag. 444. ipſis invitis teſtibus quos allegat.

728

729

730

731

732

733 Cæſarea Auguſta Palæſtinæ circa hoc tempus condita eſt ab Herode. Plinius, libro v. ſect. xiv. *Stratonis turris, eadem Cæſarea, ab Herode rege condita.* Certe hic annus eſt undecimus æræ Auguſtanæ, autumno iniens, qui deſignari videtur in nummo, quem Patinus affert in Svetonium, pag. 111. ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, capite Auguſti laureato.) (Fortuna ſtat, cum ancora, & palma, & cornucopiæ: quæ ſunt annonæ uberrimæ in portu Cæſareæ Palæſtinæ ſymbola. L. ΙΑ. ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Sicut in nummo Claudii, anno Chriſti 54. ſcriptum eſt, ΕΤΟΥΣ ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΙΓ. Nam ea civitas, ut aliæ quædam, nunc L. nunc ΕΤΟΥΣ in ſuis nummis ſcripſit. Alter ibidem, parte antica

ſimilis: in poſtica, ΜΗΤΡΟΠ. ΚΑΙΣΑΡΙΑΣ. Dea rupi inſidet, ſpicas dextra gerens, fluvio ad pedes emergente: de quo amne in Antirrethico diximus.

ΚΑΙΣΑΡΙΑ. Ara cum igne, ob vota ſuſcepta pro Cæſare.

ΣΕΒΑΣΤΗ in corona laurea. E gaza Regia, æris minimi. *Cæſarea Auguſta* Palæſtinæ.

734 Herodes templum Hieroſolymitanum inſtaurari juſſit, ſi Joſepho credimus.

735

736 Laudat hoc anno, ut apparet, *Herodis palmeta pingvia* Horatius, lib. 2. epiſt. 2. verſu 184.

737 In Judæa *Herodium toparchia* fuit una *ex decem, cum oppido illuſtri ejusdem nominis*, teſte Plinio, lib. v. ſect. xv. De anno natali hujus oppidi, nihil certi & explorati eſt.

738

739

740 Phaſelis, ſi Stephano fides, urbs eſt Judææ ab Herode priore condita: Plinio convallis Judææ eſt, palmetis inclyta, lib. XIII. ſect. IX. de nomine conjugis Herodis, ut videtur: ſicut Livias ibidem, de nomine Liviæ Auguſti.

741

742

743

744 Dedicatio Cæſareæ ab Herode, ſi Joſephum audimus.

745 Si Joſepho fides habenda eſſet, libro XVI. cap. IX. ajenti agrum Phaſeliticum cognominatum fuiſſe & coli cœptum poſt annum V. C. 744. conſectarium ex eo foret, non ante annum iſtum fuiſſe percuſſum nummum ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ, quem attulimus anno 718. Nam in Phaſeliticum lilium repræſentat.

746

747

748 Herodes Herodis F. Galilææ: ſimul Philippus ejusdem tetrarchæ frater, Ituraæ & Trachonitidis regionis tetrarchiam obtinet. Anno certe 752. quo conceptus eſt Joannes Baptiſta, ſolam Herodes prior Judæam cum Samaria tenebat, teſte Luca: hoc eſt, annis quatuor ante exceſſum e vita: neque unquam extra hos fines regnavit, ut dicemus in Notis.

749

750

751

752 Auguſti caput. Nummus a Spanhemio deſcriptus, ad Juliani Cæſares, pag. 34.

ΙΟΥΛΙΟΣ ΘΕΟΣ. *Divus Julius.* ΚΑΙΣΑΡΙΑ ΣΕΒΑΣΤΑ ΝΕΩΚΟΡ. Hunc nummum, ſi eſt genuinus, ante annum 754. cuſum fuiſſe oportet, cum Cæſarea Palæſtinæ tantum Auguſta diceretur, nondum Prima Auguſta: quod nomen non antea geſſit, quam altera condita eſt in Paneade Cæſarea Auguſta.

753 ΛΕΥΚΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. Lucii Cæſaris Auguſti F. caput nudum.

ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ. Capricornus cum Cornucopiæ, qui typus in Cæſarienſium nummis paſſim occurrit. Eſt nummus gazæ Regiæ, ex ære minimo. Caper ille in piſcem deſinens, abundantiam annonæ terra marique indicat. Ex quo intelligere promtum eſt, Cæſaream hic deſignari, quæ ſit litori maris appoſita, atque adeo Cæſaream Palæſtinæ. Neque aliud in nummis pariter Auguſti Capricornus ſignificat: tametſi Antiquarii de

natali Auguſti accipiunt, de quo diſceptant inter ſe frūſtra, a Svetonio decepti, ut alias dicemus.

Anni æræ Chriſtianæ.

1 Primus hic annus eſt æræ Chriſtianæ, nato Domino ſub exi-
V. C. tum anni ſuperioris, *in diebus Herodis regis.*
754. Philippus Herodis F. tetrarchæ frater, Cæſaream Auguſtam alteram Cæſari Auguſto donat. Ea dicitur Cæſarea Philippi in Evangelio: Cæſarea Paneas apud Plinium, & in nummis.

2

3 Herodes prior diem obit, cæſis antea infantibus *a bimatu* poſt Chriſtum natum. Archelaus F. *in Judæa regnat pro Herode patre ſuo.* Matth. 2, 22. Nummus Archelai nullus exſtat, qui ſit ſincerus.

4 De nomine Archelai regis, Archelais Judææ convallis, palmetorum nemoribus clara, apud Plinium, lib. XIII. ſect. IX.

5

6

7 Caput Auguſti laureatum. E Regia gaza, ære mediocri. ΣΕΒΑΣΤΟΥ. Capricornus. ΛΗ. Annus XXXVIII. ab Aſia recepta, autumno iniens. A Cæſarienſibus Palæſtinæ percuſſus: qui more Græco Σεβαστὸν dixere, non, ut Judæi, Καίσαρα tantum.

8 Archelaus hoc anno obit: Judæa fit Auguſti provincia. ΚΑΙCΑΡΟC. Spica, fertilitatis agri Judaici ſymbolum. ΛΘ. Palma. Annus XXXIX. Aſiæ receptæ. vide Notas.

9

10

11

12

13

14 ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ. *Auguſtus Auguſti* F. capite laureato.

Auguſti finis Tiberii initium mense Aug.

Intra coronam lauream, A. *primus* Tiberii annus. Inferius, ΕΠΙ ΣΙΛΑΝΟΥ. ΑΝΤΙΟΧΕΩΝ. ΕΜ. *Sub Silano* Præſide Syriæ, *Antiochenſium annus* XLV. ab Aſia recepta, autumno iniens, idemque incidens in primum Tiberii principatus annum. Eſt e gaza Regia, & apud Illuſtriſſ. LAMONIUM, ex ære magno: apud D. DRON, ex ære mediocri. At in Lamoniano legitur ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΥ, capite nudo.

15

16

17

18 ΤΙΒΕΡΙΑΣ in corona.

ΠΕΡΙΟΔΟΥ ΤΕΤΑΡΤ. Palma. E theſauro Mauroceni, apud Patinum, ex ære, pag. 112. Significat Tiberiadem ædificatam de nomine Tiberii fuiſſe, currente anno imperii quarto. Nam ea vis eſt hujus vocis περιόδου in nummis, ut annum currentem exprimat: id quod duobus aliis exemplis liquet. Ergo ut Auguſto vivente Cæſaream Auguſtam Herodes prior, & alteram Philippus F. condidere: ita Tiberii juſſu, cui Claudii de patre nomen fuit, antequam inſereretur in gentem Juliam, Claudia Tiberias in Galilæa ab Herode altero condita eſt. Quo ille argumento Claudiæ familiæ devotus, & jam tum φιλοκλαύδιος exiſtimari voluit. Hinc fit, ut nummi ΚΛΑΥΔΙΟΤΙΒΕΡΙΕΩΝ & ΤΙΒΕΡΙΟΚΛΑΥΔΙΕΩΝ,

ſub Trajano & Hadriano percuſſi, æræ ſuæ initium ab hoc anno repetant: quaſi æque priſcam incolæ credi vellent Claudiæ atque Tiberiadis appellationem. Fuit Tiberias oppidum, ab occidente lacus Geneſaræ, aquis calidis ſalubre, teſte Plinio, lib. v. ſect. xv.

20

21

22

23 Julias oppidum, in honorem Juliæ Auguſtæ Tiberii conjugis, ab Herode tetrarcha conditur circa hoc tempus: ſita ab oriente lacus Geneſaræ, teſte Plinio, loco jam citato.

24

25

26

27

28

29 Prædicatio Joannis Baptiſtæ, *anno quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris, procurante Pontio Pilato Judæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre ejus tetrarcha Ituræa, &c.* Lucæ cap. III.

30 Baptiſmus Chriſti Domini. *Et ipſe JESUS erat incipiens quaſi annorum triginta.*

31

32 Sub Paſcha, *Herodes tetrarcha* Joannem Baptiſtam jubet ſecuri percuti. Matth. XIV, 1. & Luc. IX, 7. Idem Marci VI, 14. *rex Herodes* appellatur, quia qui primum tetrarcha, poſtea idem rex fuit, ut dicemus. Itaque κατὰ πρόληψιν a Marco rex appellatur, quia ſupremo vitæ anno rex fuit: quo tempore & a Luca in Actis cap. XII. *Herodes rex* appellatur. Idem a Luca viciſſim in iisdem Actis cap. XIII. tetrarcha nuncupatur, quem cap. XII. regem

dixerat: quia & prius ille & diutius tetrarchæ nomen, quam regis obtinuit: deinde ne priorem ibi Herodem aliquis intelligeret, qui ſtatim Herodes ethnarcha, diutiſſime vero Herodes rex eſt appellatus.

33 Paſſio Christi Domini. Solam adhuc Galilæam Herodes tetrarcha regebat. Luc. xxiii, 6. *Pilatus autem audiens Galilæam, interrogavit, ſi homo Galilæus eſſet. Et ut cognovit, quod de Herodis poteſtate eſſet, remiſit eum ad Herodem, qui & ipſe Hieroſolymis erat illis diebus.*

34

35

36

37 ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ. L.ΜΓ. Palma.

Caii 1. ΓΑΙΩ ΚΑΙΣΑ. ΓΕΡΜ. ΣΕΒ. in corona. E Cimelio Illuſtriſſ. D. Begon, ex ære minimo. Qui mos erat in Oriente regum ac civitatum, monet Herodes, in quem tetrarchiæ ſuæ annum primus Caii Cæſaris annus incurrat, nempe in xliii.

38

39

40 Agrippa, ſi Joſepho credimus, ſcribit ex urbe ipſa Roma ad Caium Cæſarem pro Judæis.

41 Claudii 1.

42 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ. Caput diadematum.

ΚΛΑΥΔΙΑ ΚΑΙΣΑΡΙΑ, in corona. E gaza Barberina, æris minimi, referente Holſtenio in Stephan. pag. 154. Alteram Cæſareæ æram hic annus aperit, quo ei civitati Claudiæ & Germaniciæ nomen ab Herode datum eſt. Quo ille officio ſe rurſum ſub Claudio prin-

cipe, ut antea ſub Tiberio, Claudiæ gentis amicum & clientem, φιλοκλαύδιον profitetur in nummo ſequente. Hanc Cæſarienſes æram alterumque nomen notarunt in nummo Commodi, ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ ΡΛΘ.

43 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ φιλοκλαΥΔΙΟΣ Caput Herodis diadematum. E gaza Regia.

ΚΛΑΥΔΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ. ΕΤ. Γ. in corona, hoc eſt, ἔτους γʹ. *anno* Claudii *tertio*. Ultra quem annum cum nulli deinceps Herodis nummi appareant, hunc ipſum eſſe Herodem, ex eo rectè conficitur, cujus obitum narrat hoc ipſo anno Lucas in Actis cap. XII. Quod & Spanhemio V. Cl. pag. 444 olim placuiſſe animadvertimus.

44 Circiter hunc annum Felix Judææ Præſes deſignatur.

45

46 Claudii caput laureatum.

ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΕΤΟΥΣ Ε. Dea rupi ſeu monti inſidet, ut in nummo anni V. C. 333. & in altero ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ. Annus quintus hic eſt æræ Cæſarienſium. Nummus eſt nuper laudatus ab Antiquario.

47

48

49

50

51 Annus primus Agrippæ prioris, cui regnum patris ac patrui conceſſum eſt a Claudio, hoc eſt, Galilæa, cum Trachonitide. Unde ille ſe & Magnum Regem & φιλοκλαύδιον ſimul appellat in nummo vetere nuper edito.

52

53

54 ΚΛΑΥΔΙΟC ΚΑΙCΑΡ. capite laureato.

Claudii ultim, Neronis I. ΕΤΟΥC ΚΑΙCΑΡΕΩΝ ΙΓ. *Anno Cæſarienſium* Palæſtinæ, non Claudii Principis, *decimo tertio.* Caput turritum, ut in nummo Titi, COL. CAESAREA. L. IB. ΦΑΑ. Ex ære mediocri, apud D. DRON.

55

56 Act. xxv, 1. *Feſtus ergo cum veniſſet in provinciam, poſt triduum aſcendit Hieroſolymam a Cæſarea.* Erat Judæa *provincia* Auguſti fiſco addicta, poſt obitum Archelai, ut diximus. Act. xxv, 13. *Agrippa rex & Berenice deſcenderunt Cæſaream ad ſalutandum Feſtum* Judææ præſidem. Nusquam dicitur in Actis Agrippa rex Judææ, ſed rex præciſe, vel Agrippa. Neque is Hieroſolymis tunc fuit: alioqui Feſtum ibi ſalutaſſet. Deſcendit igitur a Galilæa Cæſaream, ſedem Præſidis Provinciæ.

57

58 ΝΕΡΩΝΟΣ, in corona.

ΚΑΙΣΑΡΟΣ. L.E. *annus quintus* Neronis. Spica, Judææ Symbolum. In theſauro Mauroceni, pag. 113. Judæa provincia ſine rege, niſi Cæſare.

59

60

61 Agrippa junior Agrippæ F. accepit ex Senatusconſulto imperium rei militaris in Palæſtina, ut ex nummo liquet anni 86.

62

63

64

65

66

67
68 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙ-
Neronis ultim. ΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ. Caput diadematum Agrippæ
Galbæ ſenioris. Nummus nuper vulgatus, ex ære mediocri.
1. Μ...ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟ Σ ΤΩΝ ΣΕ-ΒΑΣΤΩΝ. Dea ſtat cum temone & cornucopiæ, uberis annonæ in portu Cæſarienſi ſymbolum.

ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ. Caput laureatum, adjecto ſolis ſidere, quod eſt ſymbolum Orientis. Nummus Reg. ex ære mediocri.

Μ......ΙΑ Η ΠΡΟ Σ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Dea ſtat cum haſta, pede proræ navis impoſito. *Μητρόπολις Καισάρεια ἡ πρώτη Σεβαστὴ Σεβαστῶν, prima Auguſta Auguſtorum*, Auguſti nimirum, & Claudii: quorum nominibus eſt appellata. Nam & Auguſta dicta eſt in nummis, & Claudia: & ο pro ω in nummis ſcribi, tralatitium eſt. Ut in Latinis autem, C. A. C. *Colonia Auguſta Cæſarea*, A. pro Auguſta: ita ſolum Σ pro Σεβαστὴ in Græcis ponitur: quemadmodum in nummo Criſpinæ Hyperaſpiſtes adnotavit. In media nummi area, L. ΙΔ. *Annus XIV.* Neronis, quo anno a Neronis partibus ſtetit Cæſarea. Eam ob cauſam, ut videtur, ducta in partem civitatis anno ſequente a Veſpaſiano colonia eſt.

ΝΕΡΩΝ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut ſupra, in eadem gaza.

Μ.......ΙΑ. Η ΠΡΟ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. Μητρόπολις Καισάρεια ἡ πρώτη Σεβαστῶν.

69 Judæa rebellante jam ab anno ſuperiore, Veſpaſianus cum li-
Veſpaſ. beris ad bellum ſe comparat.
1. ΔΟΜΙΤ....... Capite laureato.

ΕΤΟ. ΙΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠ. *Anno XIX. regis Agrippæ.* Triremis, Galilææ ſymbolum: quale in nummo Τιβεριέων cernitur ſub Hadriano: cujus ſymboli vice in aliis ejusdem civitatis, ſub Trajano & Hadriano, nunc eſt ancora, nunc temo cum prora.

Cæſaream ducta a Veſpaſiano colonia eſt, eademque Prima Flavia cognominata, teſte Plinio, nummisque permultis. Æra coloniæ Flavianæ idcirco ab autumno incipit hujus anni.

70 Hoc anno Hieroſolyma, ut Plinius ait, buſtum Judææ efficitur. Nummi IUDAEA CAPTA inſcripti, anno ſequente Romæ cuſi.

71 ΑΥΤΟΚΡ. ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ. *Imp. T. Cæſar*, capite laureato.

ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ. *Judæa capta.* Victoria ſcribit in clypeo palmæ arbori appoſito. Eſt ex ære mediocri, e Cimelio Illuſtriſſimi Domini Foucault. Qui hunc nummum alias ſic edidere, ut in altera ſuperficie legeretur ΙΟΥΔΑΙΑΣ ΕΑΛΩΚΥΙΑΣ, in altera ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡ. ii ex duobus nummis diſſimilibus unum conflavere. Quod & e Conſtantini nummis duobus feciſſe quemdam nuper in notis ad Lactantium, jam adnotatum eſt.

Domitiani nummus, ex ære mediocri, apud Patin. pag. 164.

ΕΤΟ. ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXI. regis Agrippæ.* Victoria cum palma & corona.

72

73 Titi nummus, ex ære mediocri, apud Patin. pag. 151.

ΕΤΟ. ΚΓ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIII. regis Agrippæ.* Victoria, ut ſupra.

74 ΔΟΜΕΤ. ΚΑΙΣΑΡ, capite laureato, Regius, ex ære mediocri. Eſt & in theſauro Mauroceni, pag. 116.

ΕΤΟ. ΚΔ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIV. regis Agrippæ.* Victoria, ut ſupra.

75

76 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ, capite laureato.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXVI. regis Agrippæ.* Victoria, ut ſupra. E Regia gaza, ære mediocri. Hic nummus eſt, opinor, quem Spanhemius pag. 864 ex Seguini Muſeo legit ΣΕΒΑΣΤΟΣ, & Veſpaſiano tribuit. Tamen & Occo habet pag. 158. e Cimelio Alb. Princ. nummum ſequentem:

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙϹΑΡΙ ϹΕΒΑϹΤΩ, capite Veſpaſiani laureato.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠ. Dea ſtat cum cornu copiæ, ut in nummo Cæſareæ, anno 43. Exhibetur iſte & ab Erizzo, pag. 131.

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟϹ ΚΑΙϹΑΡ, capite laureato. Reg. æris minimi.

ΕΤΟ. Κϛ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. Victoria ſiniſtro pede galeam premit, dextra ſcribit in clypeo.

77 ΑΥΤΟΚΡΑ. ΟΥΕϹΠΑϹΙΑΝΩ ϹΕΒΑϹΤΩ. Caput laureatum.

ΕΤΟΥ. ΚΖ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXVII. regis Agrippæ.* Dea ſtans, dextra ſpicas, læva cornucopiæ gerit. Eſt Reg. ære mediocri.

ΔΟΜΙΤΙΑΝΟϹ. ΚΑΙϹΑΡ, capite laureato. Reg. æris minimi.

78 ETO. KZ. BA. ΑΓΡΙΠΠΑ. Duplex cornucopiæ.

79 ΑΥΤΟΚΡΑΤ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΣΕΒΑΣΤΩ. *Imp. Veſpaſiano Aug.* Caput laureatum. Eſt Reg. ære mediocri.

Titi 1 a menſe Julio.

ETO. ΚΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. *Anno XXIX. regis Agrippæ.* Dea ſtans, cum ſpicis & cornucopiæ.

Titi nummus, e gaza Medicea, referente Spanhemio.

ETO. ΚΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. Victoria cum palma & corona. Veſpaſiano adhuc ſuperſtite conflatus. Agrippæ autem nec triceſimus, nec deinceps alius in nummis annus occurrit. Id quod argumento eſt alium eſſe ab iſto Agrippa illum, cujus poſt annos ſeptem annus præfecturæ viceſimus ſextus notatur in nummo Domitiani. Jedidæus Alexandrinus, ſed falſus teſtis, ut dicemus, annos XXX. nec plures huic Agrippæ tribuit, quem & poſtremum Agrippam, communi cum ſociis errore, nuncupat.

80 Titi nummus, COL. CÆSAREA. L. IB. ΦΛΑ. *Annus XII. Flaviorum*, autumno iniens. Æra Flaviorum adhuc conſignatur in nummo coloniæ Cæſareæ, anno primo Elagabali, ut in ejusdem chronologia dicturi ſumus.

81 Annus primus Agrippæ alterius, ut colligi poſſe videtur, ex nummo anni 94.

Domitiani 1.

82 IMP. DOMIT. CÆSAR. Capite laureato. Reg. ære mediocri.

ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ. Jupiter ſtans dextra haſtam, læva victoriolam tenet. L. ΘΡ. Mos fuit Syriæ civitatum, ut

diximus, in nummis adnotare, in quem æræ ſuæ annum primus Auguſtorum annus incideret. Itaque hic annus eſt CIX. æræ Sebaſtenæ, incurrens in annum Domitiani primum, a verno tempore etiamnum iniens, vetuſto Judææ ac Samariæ more. Nam in Galilæa annus autumno cœptus eſt, more Græco, quem in urbe Sebaſtena quoq; receptum poſtea fuiſſe veriſimile eſt. Æram Sebaſtenam videri biennio a Noriſio retardari dicetur in Notis.

83

84

85 BACIΛEωC AΓPIΠA. Tabernaculum: de quo dicemus in Notis.

L. E. *Annus quintus*, ex quo imperium rei militaris in Judæa gerit, quale jam in Palæſtina gerebat. Tres ſpicæ ex uno ſurculo emicant, ubertatis Judaicæ ſymbolum. E Muſeo noſtro, ære minimo.

86 BACIΛEωC AΓPIΠA. Tabernaculum.

L. ς. *Annus ſextus*. Tres ſpicæ, ut ſupra. Apud D. DRON, ære minimo.

IM. CA. D. VES. F. DOM. AV. GER. COS. XII. *Imp. Cæſar Divi Veſpaſiani Filius, Domitianus Auguſtus, Germanicus, Conſul XII.* capite laureato.

EΠI. BA. AΓPI. ET. Kςτ. S. C. *Sub rege Agrippa, anno XXVI. Senatusconſulto.* Caduceus inſertus gemino cornucopiæ: pacis & abundantiæ ſymbolum. E Regia gaza, ære minimo. Ex quo rex Agrippa imperium in Palæſtina rei militaris accepit ex S. C. annus hic eſt ſextus ac viceſimus.

IM. CA. D. VES. F. DOM. AV. GER. COS. XII. SALVTI. AVGVST. S. C. Ara. EΠI. BA. AΓPI.

ET. κς. Vota ſuſcepta toto imperio pro ſalute Domitiani Aug. ab anno 84. quo Romæ percuſſus alter iſte nummus eſt ex ære mediocri, apud D. Dron, IMP. CAES. DOMITIAN. AVG. GERM. COS. X. ↄc. SALVTI. AVG. Ara. Infra, S. C. At prior ille e Cimelio eſt Illuſtriſſ. D. Begon, Cæſareæ Palæſtinæ percuſſus.

87

88

89 ΒΑCΙΛΕΩC ΑΓΡΙΠΠΑ. Tabernaculum.

L. Θ. *Annus nonus*. Tres ſpicæ, ut ſupra. Apud D. Dron, ære minimo.

90

91 ΑΥΤΟΚ. ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, capite laureato.

ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠ. ΣΑΜΑ. L. ΑΙ. *Flavia Neapolis Samariæ*, anno XI. Sunt eæ voces in corona laurea, cum gemino cornucopiæ. E regia gaza, ære mediocri. Alter e Cimelio Droniano: ΦΛΑΟΥΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑ. L. ΑΙ. cum palma. *Annus XI.* Verius tamen ad annum Domitiani primum, quam ad iſtum, hi nummi pertinent, ut dicemus in Notis.

92

93

94 ΚΑΙCΑΡ. Δ...... Caput Domitiani laureatum.

L. ΙΔ. ΒΑCΙ. ΑΓΡΙΠ. Victoria ſcribit in clypeo. Annus eſt XIV. regis Agrippæ: qui annus in eadem idcirco nummi area cum nomine Agrippæ conjungitur, autumno iniens. Pulſos in Oriente Arabas Parthos-

que a diverſis Domitiani ducibus vel legatis, quorum haud poſtremus Agrippa rex fuerit, hic nummus inſignis docet, qui eſt in Cimelio Droniano, ex ære mediocri, Cæſareæ pariter in Palæſtina conflatus. Hoc anno, qui Domitiani quoque XIV. eſt, gratulantur Cæſari victoriam aliæ ſimiliter Palæſtinæ civitates: ut Raphia, cujus æram Noriſius biennio remoratur: & Aſcalo. Item Cæſarea Cappadociæ, in nummo ex ære mediocri Cimelii Droniani: ΜΗΤΡΟ. ΚΑΙCΑ. ΕΤ. ΔΙ. cum Argæo monte. In antica parte caput eſt Domitiani laureatum, detrita epigraphe.

95
96 IMP. NERVA. CAES. AVG. P. M. TR. P. COS.
Nervæ I. II. P. P. capite laureato.
FISCI IUDAICI CALVMNIA SVBLATA. S. C. Palma, Judææ ſymbolum. E. gaza Regia, & Cimelio Droniano, ex ære magno. Judæa fiſco Auguſti addicta, non fuit ante hunc annum Senatui Populoque Romano reddita. Unde & balſamum Judaicum *fiſcus* Principis ſerebat, vendebatque, teſte Plinio, libro XII. ſect. LIV.

97
98 Trajani Imp. annus primus.

NOTÆ.

Ad annum Vrbis Romæ DCCXVIII.

I. *Quo anno principatus Herodi fuerit adſignatus.*

VICTORIAM a Soſio relatam fuiſſe nummus hoc anno allatus docet, cum imperium rei militaris in Syria ſub Antonio Triumviro gereret. Triumphavit de Judæa Romæ Soſius anno ſequente, ut Faſti docent, quos retulimus. Hoc igitur anno capta ſunt Hieroſolyma, eodemque Herodes impoſitus Ethnarcha Judææ a Soſio, Antonii & Octaviani juſſu. Neque enim ultra annum poſt rem ſtrenue feliciterque geſtam differri triumphum illo ævo mos fuit. Itaque a Joſepho, qui Herodis initium, & illud quidem, ut volunt, alterum, anno ſuperiore ſtatuit, non ſine cauſa diſcedimus: ut & ab auctore brevis Chronologiæ, *Seder Holam Zuta,* qui regnum Proſelytorum, ut appellat, in Judæa, hoc eſt, Herodiadum, annis centum ac tribus usque ad Vrbis excidium circumſcribit, ejusque proinde initium conjicit in annum Vrbis Romæ DCCXXI. Tamen hunc ſeqvuntur calculum hodieque Judæi in ſuis Kalendariis: ſed Europæi tantum, a vafro admodum genere hominum deluſi, abhinc annos vix dum quingentos. *Occiſus eſt autem Antigonus*, inquit ille, pag. 60. *anno centeſimo tertio regni poſteritatis Machabæorum. In ejus vicem ſubſtitutus eſt Herodes filius Antipatri, Machabæorum ſervus, qui rebellans totam familiam dominorum ſuorum trucidavit. Regnavit autem annis duobus:* nempe, opinor, ut Herodis peſſimi principis typus

fuiſſe Saul credatur,duo pariter duntaxat Herodis anni commemorantur. Et pag. 61. *Anno centeſimo tertio regni Proſelytorum, qui eſt annus* CCCCXX. *a templo reſtaurato, ter milleſimus* DCCCXXVIII. *ab orbe condito,venit Veſpaſianus,& ſolo æquavit ædem.* Fabulam præterea de Herode ac puella Machabæa deſcribit ex Talmude Bartoloccius, tomo tertio Bibliothecæ Rabbinicæ, pag. 556. quam ſi quis conferat cum tragœdia de Mariamne apud Joſephum,plus in iſta fortaſſe concinnitatis atque artis, nihilo certe plus veritatis,quam in priore deprehendat.

Agebat Herodes ætatis annum XV. ſi vere prodidit auctor Antiquitatum Judaicarum, quisquis eſt, anno V.C. DCCVIII. Galilæam Herodi commiſſam fuiſſe, νέῳ παντάπασιν ὄντι, ιέ γάρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη, *cum eſſet omnino juvenis, annos duntaxat quindecim natus.* Atqui, ut recte Salianus admonuit, ſi Herodes circiter LXX. annum de vita exiit, quod iſtius teſtificationi paſſim creditur, ſeptimum ſupra viceſimum tunc annum agebat, non quintum decimum. Sed vanus ſcriptor fortaſſis nihil aliud eo loci ſpectabat, quam ut ex Herode priore herois magni ſpeciem informaret, atque imaginem principis Cyro Xenophontis nihilo inferiorem effingeret, ne deſideraretur in egregio opere ſplendida quoque illiusmodi fabula. Itaque in puero generoſam indolem, occaſionem peropportune oblatam promendæ virtutis, denique jam tum in eo excelſa omnia ſupra ætatem commentus eſt: idemque poſtea priorum quæ ſcripſiſſet oblitus, ſenectutem illi quidem, ut erat propoſitum, heroë dignam impertiit: ſed cum præteritorum annorum ſerie minime congruentem. Nam qui κέ pro ιέ, hoc eſt, XXV. pro XV. reponunt, nec verum aſſequuntur, nec Joſephi mentem: ſiquidem & κζ ſcribi oportuiſſe, & auctorem ιέ revera ſcripſiſſe, Salianus erudite probat. Quodſi fidem atque aucto-

ritatem conciliare operi volunt, qui ſic corrigunt: quique alibi ſimiliter, ne ſecum pugnare videatur architectus Originum bellorumque Judaicorum, *δευτέρȣ μηνὸς* pro *δύςρȣ* reſcribunt, rurſumque *ςαδίȣς σ´* pro *ςαδίȣς ή*, hoc eſt, *ςαδίȣς διακοσίȣς* pro *ςαδίȣς ὀκτὼ*, ſexcentaque ſimilia: ecquod erit, amabo, monumentum tam ſpurium, tam falſum, cui non demum accedat auctoritas ac veri opinio, ſi perperam adſcripti emendentur anni menſesque, ceteraque *ἀντιλογίας* ac *νοθείας* certiſſima indicia expungantur?

II. *Quo caſu Principatus Herodi datus.*

Anno Vrbis conditæ DCXCI. Cn. Pompejus Hieroſolyma cepit, & *victor ex illo fano nihil attigit*, inquit Cicero, in Oratione pro Flacco. Cetera tamen Judææ oppida vel caſtella munita non cepit, ſed in unis Hieroſolymis acquievit, ſive deſiderio Vrbis ac triumphi revocatus, ſive expugnandi difficultate deterritus. Quamobrem & per jocum fortaſſis *Hieroſolymarius* a Tullio, libro 2. ad Atticum, epiſt. 9. nuncupatur: & in titulo triumphorum ejus, quem Plinius deſcribit, libro VII. ſect. XXVII. non de Judæa, ſed *de Judæis* legitur triumphaſſe: quos nimirum ex parte tantummodo ſuperaſſet: EX ASIA. PONTO. ARMENIA... CILICIA. SYRIA. SCYTHIS. IVDAEIS. ALBANIS... MITHRIDATE ATQVE TIGRANE TRIVMPHAVIT. Itaque non potuit tunc fieri provincia Populi Romani Judæa, ſed tantum ex parte ſtipendiaria. At poſtquam Soſius *de Judæa* triumphavit, potuit provincia effici: tamen facta non eſt: ſed Herodi data eſt titulo regio, hanc, uti nunc videtur, ob cauſam. Erat Julius Cæſar Dictator in magno ære alieno Herodis, uti conjicere eſt ex illa Tullii voce ad Atticum, libro VI. epiſt. I. ſcripta anno DCCIV. *Sed heus tu! Jamne a Ceſare per Herodem talenta Attica quinquaginta* ex-

extorſiſtis? Quæ ſumma eſt 120000 librarum, ut dicimus, Gallicarum: nam ſingula talenta Attica efficiunt libras 2400. Ex eo conjici poteſt ſimiles Cæſari pecuniæ ſummas Herodem fœnori dediſſe. Itaque cum Octavianum Cæſarem affinitas & ſucceſſio, Antonium vetus neceſſitudo cum Cæſare Dictatore cogerent omne illius æs alienum ſuſcipere, & quoquo modo diſſolvere, ſic viſum eſt ambobus hoc nomen explicare: ſi pro ſorte nimirum & uſuris, creditori, vel ſi magis ita placet, creditoris filio, Judææ cum Samaria principatum adſignarent. Quod beneficium, pretiumve, poſtea Auguſtus Divi Julii F. eadem de cauſa Archelao Herodis filio prorogavit. At eo extincto, cum idem Auguſtus ſolutionem idoneam cenſeret eſſe factam paterni nominis, & careret liberis Archelaus, regnum Judææ quaſi poſtliminio recepit, ac ſibi ſuoque fiſco adſeruit. Hæc probabilis una nunc quidem videtur cauſa fuiſſe tum Herodiani in Judæa regni, neglectis Joſephi fabulis: tum Judææ poſt Archelaum e vivis ſublatum in Auguſti provinciam redactæ.

III. *Quæ ditio Herodi fuerit adſignata.*

Ethnarchiam Herodis regiamque poteſtatem ad Judæam tantummodo cum Samaria pertinuiſſe, Hyperaſpiſtæ aſſentimur. Neque enim exiſtimandum eſt a ſacro Scriptore Luca, cap. III. tetrarchias quatuor enumerari eo conſilio, ut olim ſub Herode priore in unum corpus fuiſſe conjunctas, tunc vero diſtractas atque divulſas, poſteri crederent: cum nec ibi Herodem priorem ſpectari ullo modo a ſacro Scriptore oportuerit, nec uſquam ſacræ litteræ tantam illi potentiam adſcribant: ſed quod ineunte Domino Chriſto Servatore prædicandi munus, *ad oves quæ perierant domus Iſraël*, æquum & par fuit conſignari tempus prædica-

tionis illius, appellatis principibus, qui in utroque regno, Juda nimirum & Iſraële, principatum, magiſtratumve ſub Principe, obtinerent. At Ethnarchæ regisque jure ac titulo Herodem ſola Judæa, Samariaque potitum fuiſſe, non item Galilæa, certiſſimo argumento eſt, quod obſides clientelæ ac fidei ſuæ pro utraque illa ditione, Samaria ſcilicet ac Judæa, atque in eo ſolo duntaxat, conditæ ab illo fuere civitates duæ, Cæſarea & Sebaſte: in Galilæa, & Trachonitide, ditione tanto ampliore, nulla, niſi poſtquam utraque ethnarchia in poteſtatem liberorum Herodis venit.

Deinde hæc utraque ſane ſola ditio, Judæam dico & Samariam, ac ne tunc integra quidem Samaria, ἔθνος τῶν Ἰουδαίων in libro primo Machab.c. XI. nuncupatur. Hæc ergo intelligi pariter debet Herodis ethnarchia: eoque ſenſu *rex Judææ* tantum appellatur, Luc. 1, 5. quo & Archelaus filius, Mat. 2, 22. Nam & in ſacris Novi Teſtamenti litteris, librisque Machabæorum, ut nunc de ceteris ſileam, tam intelligitur extra Judæam Galilæa, cum Judæa appellatur, quam eſt extra Normanniam Britannia minor: & Archelaum præterea totum adiiſſe regnum paternum ſacer ſcriptor indicat, cum ipſum ait *regnaſſe in Judæa pro Herode patre ſuo:* ut in libris Regum hæc forma loquendi obvia, *& regnavit filius ejus pro eo,* integram hæreditatem, quam moriens pater reliquiſſet, ad filium pertinuiſſe ſignificat. Scriptoribus ſacris, quibus in loquendo nihil eſſe diligentius accuratiusve poteſt, Plinius quoque adſtipulatur. Nam is Joppen oppidum nunc Samariæ adſcribit, libro V. ſect. XIV. nunc Judææ, ſect. XV. & libro IX. ſect. IV. Quid ita? quoniam utraque regio uni ſive ethnarchæ, ſive regi, ſive denique præſidi obtemperaret: cui ditioni cum a nobiliore parte Judææ ſæpiſſime nomen adhæreſceret, ſive Rex Ju-

dææ quiſpiam appellaretur, ſive Judææ & Samariæ, nihil intererat.

Argumento poſtremum accedat, ſi ita lubet, præter nummum Herodis ethnarchæ, quem expoſuimus ad annum DCCXVIII. nummus Zenodori tetrarchæ, qui Herodi æqualis fuit. Nam cur in Zenodori nummo inſculpta vultus effigies eſt, Herodis e diverſo nummus omnino nullus occurrit, cum ejusdem vultus effigie? niſi quod iſte in Judæa tantum proprie dicta, hoc eſt in regno ac tribu Juda regnavit: ubi ſubditorum fere nemo, quia Judæi plerique omnes, monetam aliquo vultu impreſſam admitteret: ille extra hoc regnum, Galilææ præfuit vel Trachonitidi, ubi haud plures Judæi, quam Græci, forent. Quodſi anguſtis adeo finibus circumſcriptum Herodis regnum fuit, ſi Judææ ille ſolum ac Samariæ præfuit: annon aperte cum ſacris ſcriptoribus pugnat Joſephus, ſive cum Galilæam quoque, aliasque tetrarchias ei liberaliter donat, eoque nomine ex regulo facit Herodem Magnum? ſive cum teſtamento, alteri e liberis Judæam, Galilæam alteri: illi Trachonitidem, Jamniam iſti cum Azoto, dividentem inducit?

At iſtum quidem rerum Judaicarum ſcriptorem cum inſigniter obcœcavit Herodiani regni amplificandi deſiderium, tum parum fida, qualem plerique mendaces habent, memoria impulit, ut in illo quoque argumento ſecum pugnantia de more ſcriberet. Nam libro XV. c. XI. p. 531. narrat Herodem, ubi primum capeſſivit regni adminiſtrationem, τὴν βασιλείαν παραλαβὼν, Idumææ & Gazæ dediſſe Coſtobaro præfecturam; hoc eſt, ipſius calculo, anno V.C. DCCXIV. cum tamen idem aſſeveret, eodem illo capite XI. pag. 529. Gazam Herodi ipſi traditam fuiſſe a Cæſare, poſt decennium tantum, anno DCCXXIV. exeunte.

IV. *Vnde Ethnarchæ titulum Herodes acceperit.*

Anno V. C. DCXI. Simon ſummus Pontifex, idemque ſimul totius gentis Judæorum Ethnarcha factus eſt, ita prodente ſcriptore ſacro, 1. Mach. XIII, 41. & XIV, 41. 47. *Judæi & ſacerdotes eorum conſenſerunt eum eſſe ducem ſuum & ſummum ſacerdotem . . . . . Et ſuſcepit Simon, & placuit ei, ut ſummo ſacerdotio fungeretur, & eſſet dux & PRINCEPS GENTIS Judæorum & ſacerdotum, & præeſſet omnibus:* ΕΘΝΑΡΧΗΣ τῶν Ἰουδαίων καὶ ἱερέων, καὶ τοῦ προστατῆσαι πάντων. Anno DCXIX. factus eſt Joannes Simonis F. *princeps ſacerdotum poſt patrem ſuum*, ac proinde cum *bella* gereret, pari jure ἐθνάρχης. Centum omnino poſt annos, anno V. C. DCCXVIII. qui Herodem in nummis viderit appellari, nec ſit ille admodum in conjiciendo hebes, quid aliud ex eo colligat, quam toto illo tempore interjecto ethnarchas in Judæa fuiſſe, quorum in locum ac nomen & poſſeſſionem immiſſus Herodes fuerit, ethnarchiæ titulo tunc primum ſejuncto ab honore ſummi ſacerdotii, ſive principis ſacerdotum? Quod ſi verum eſt, ut ſane videtur, an primum temere arbitrabimur huncce nummum ei latuiſſe, qui Judaicas Origines condidit: quippe qui Herodem ab Antonio primum tetrarcham, ab eodem poſtea & ab Octaviano Cæſare regem fuiſſe renunciatum ſcribat, libro XIV. cap. XXIII. nusquam appellet ethnarcham? Archelaum contra, qui ſtatim rex fuit *pro patre ſuo*, ut Matthæus admonet, ethnarcham ſemel atque iterum faciat, libro XVII. cap. XIII. & XV. eoque nomine ab Auguſto donatum referat: neget autem regem fuiſſe? Quid deinde illa fabula fiet, quæ circumfertur de Alexandro, ſi Strabonem audimus, li-

bro XVI. pag. 762. vel ſi Joſepho potior fides, libro XIII. cap. XIX. de Ariſtobulo Alexandri fratre ac deceſſore, qui primus pro ſacerdote ſe regem accepto diademate fecerit: quibus demortuis diſceptantes de regno fratres, Hyrcanum & Ariſtobulum Pompeius ſuperveniens dejecerit?

Verum haud multo poſt principatus initia Herodem donatum fuiſſe regis titulo, teſtis eſt ſcriptura cum Plinio, & vetuſto lapide, quem inferius deſcribemus. Et Plinius certe jam tum fuiſſe regem innuit, cum Cæſaream conderet. Sed non alio jure hunc titulum ſive geſſit Herodes, ſive in Archelaum transfudit, quam quo ipſe prius Ἐθνάρχης fuit: hoc eſt, ſub Clientelæ profesſione: ut Archelao absque liberis e vita demigrante, rediret ad fiſcum Auguſti provincia, ut dicemus, vel ad Senatum populumque Romanum. Nunc de altero ſignificatu vocis ἐθνάρχου, 2. Cor. XI, 32. dicere ſuperſedemus, ne longius digredi videamur ab inſtituto noſtro.

Ad Annum V.C. DCCXXIII.
De Zenodoro tetrarcha.

VIDERUNT hunc Zenodori nummum Joſephus & Dio. Et ab illo quidem, lib. XV. Antiq. cap. XIII. ab iſto, lib. LIV. pag. 602. dicitur Ζηνόδωρός τις, quoniam erat ex æquo utrique ignotus: id quod de Joſepho profecto mirum eſt, ſi fuit, ut creditur, illius tractus atque ævi ſcriptor. Ait uterque hujus tetrarchiam Herodi fuiſſe ab Auguſto donatam: cum alterutri potius e liberis Herodis dici oportuerit. Et Dio quidem donatam refert anno DCCXXXIV. Quod enim illum ex nummo intelligebat hoc anno DCCXXIII. tetrarcham fuiſſe, in annos undecim ei imperium prorogavit. At Joſephus tantum in annos novem: & tetrarchiam

ei Trachonitidis attribuit, libro XVI. cap. XIII. pag. 570. quanquam idem a ſeipſo pro more disſidens, libro XV. cap. XIII. pag. 541. Paneados extra Trachonitidem tetrarcham Zenodorum facit. Verum eo inclinat animus ut credam, Galilææ ſimul tetrarcham fuiſſe, ac Trachonitidis & Iturææ. Alterutrum certe ex Herodis liberis, Herodem aut Philippum, poſt mortem ei ſuffectum fuiſſe, ex apta nummorum ſerie intelligitur: vel potius utrumque. Nam Galilæam alter, alter Trachonitidem adeptus videtur alio jure ac titulo, quam Judæam pater: nempe ob aliquam cum Zenodoro affinitatem, in quam illi ſe callide inſinuaſſent, tametſi ea nunc ſit obſcura. Vixiſſe autem Zenodorum tetrarcham, usque ad initia Herodis & Philippi tetrarcharum, probabili argumento eſt, quod non ante id tempus conditæ ſunt in Trachonitide & Galilæa urbes, quæ forent ſub præſidio Romanorum, velut pignora fidei Principis, ejusdemque clientelæ. Primum a Philippo Herodis F. Cæſarea Paneados in Trachonitidis confinio abſoluta eſt anno DCCLIV. Serius ab Herode tetrarcha Tiberias, perfecta demum anno Tiberii quarto currente. Ab Zenodoro, cujus ætate Aſia ab Octaviano Cæſare eſt recepta, quoniam avito ſuo regno potiretur, ac ſe ſponte clientelæ Cæſaris ſubmiſiſſet, & careret prole maſcula, nihil cauſæ fuit, quamobrem ita caveretur. Itaque tunc demum vivere deſiiſſe ſatis quidem probabiliter creditur, cum ea pignora a tetrarchis Herode ac Philippo Cæſar exegit, cujus præter ſpem ac voluntatem affinitatem illi cum Zenodoro contraxiſſent. Nam ex ea conjunctione hereditatem, in quam ipſe Cæſar ſe involaturum Zenodoro mortuo ſpe præcepiſſet, avertebant a Cæſare, atque in ſe derivabant.

Annus interim in nummo Zenodori notatus, L. ΒΠΣ. eſt *annus* Græcorum CCLXXXII. ſic enim longe accuratius

tius locutus eſt ſacer ſcriptor, quam vulgo ſoleant eruditi, qui Seleucidarum annos appellant, ut alias dicemus. Eandem æram Græcorum his ipſis temporibus exhibet nummus Tyriorum, ante annos tres, quam iſte Zenodori, percuſſus, e gaza Medicea, & e Cimelio D. DRON: ΘΟΣ, id eſt, annus CCLXXIX. ΤΥΡ. ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ. Quem Noriſius pag. 333. ex epocha commentitia refert ad annum V. C. DCCCCVI. æræ Chriſtianæ CLIII. quæ ſunt Antonini Pii tempora: cum ipſe character litteræ Σ monere debuerit, nummi fabricam multo eſſe vetuſtiorem. Ducentis itaque fere annis, non in iſto tantum, ſed & in aliis quatuor ſimilibus nummis aberrat. Erroris autem cauſa Noriſio duplex fuit: altera quod Tyrum metropolim factam fuiſſe Hadriani principatu Suidæ falſo teſti credidit: altera, quod Tyriorum epocham in Chronico vetere allatam, eſſe genuinam, nobis ipſis, nam eſt fatendum ingenue, præeuntibus, exiſtimavit. At nullam Tyriorum æram fuiſſe, niſi quæ Græcorum fuit, usque ad Aſiam receptam ab Octaviano Cæſare, ex quo accepere Auguſtanam, in Chronologia Auguſti docebimus.

Ad annum V. C. DCCXXXIII.
De quibusdam nummis Cæſareæ Palæſtinæ.

QUi vel ævo iſto metropolim fuiſſe Cæſaream Palæſtinæ inficiantur, vel æram computaſſe ab his fere temporibus, hoc eſt, ſive ab Aſia recepta, ut Tyrus fecit, aliæque Syriæ civitates: ſive a ſuis ipſius encæniis, quod forte verius aliquibus videri poſſit: (alterutro certe ex capite ducat æra iſta initium, Auguſtana non immerito nuncupatur) ii vel Patinum falſi convincant, penes quem ſcilicet horum nummorum fidem eſſe volumus: vel ad Cæſaream Palæſtinæ probent illum in primis minime pertinere, in quo palma in-

ſculpta cum ancora eſt : vel denique Mazacam Cappadociæ jam ab anno iſto Cæſaream dictam fuiſſe, quam alii veterum ſub Claudio, alii ſub Tiberio nomine iſto donatam perhibent: recte an ſecus, nihil ad nos in præſenti.

Ad annum V. C. DCCXXXIV.

De Templo novo, quod Hieroſolymis, ut creditur, Herodes exſtruxit.

HERODEM juſſiſſe templum novum exſtrui, vetere a fundamentis diruto, regni ſui anno XVIII. auctor eſt Joſephus, libro XV. Antiq. cap. XIV. At libro I. de bello, cap. XVI. *anno XV.* πεντεκαιδεκάτῳ dixit, tum memoriæ lapsu, tum oblivione veteris parœmiæ, *Mendaces eſſe memores oportere.* Eſt enim fictarum rerum memoria haud paulo difficilior quam verarum : atque hoc certiſſime indicio deprehenduntur mendaciorum architecti, cum obliti priorum quæ dixerint, poſterius diverſa ſcribunt, ac ſecum ipſi fœde pugnant. De Templo Herodis marmoreo Talmudiſtæ loquuntur Ord. 2. Moëd, cod. 9. Succa, cap. 5. Hachalil. Quo tempore autem hanc illi fabulam concinnarint, alias Deo dante aperiemus. Fictam certe ac refertam fabulis eſſe Joſephi narrationem, de renovatione ædis ab Herode, & pugnare omnino cum ſacris paginis illam a fundamentis ædificationem, jamdudum SALIANUS noſter edocuit, ad annum mundi 4035. Nec fortasſis temere aliquis affirmarit, nihilo magis Herodem Hieroſolymitano templo operam impendiſſe, quam Capitolino : confictamque illam eſſe publicæ magnificentiæ prædicationem in exſtructione ſacrarum etiam ædium, ne non omni ex parte Herodis Magni titulum impleſſe videretur.

Ad

Ad annum V. C. DCCXLIV.

De anno natali & ſitu Cæſareæ Palæſtinæ, ex Joſepho.

CÆSAREAM Palæſtinæ ab Herode exædificatam fuiſſe *anno decimo*, narrat Joſephus, libro XVI. cap. IX. *(duodecimo* dixerat, libro XV. cap. XIII.) Olympiade CXCII. cujus hic annus quartus eſt, ex vulgari falſoque calculo: ex Pliniano & vero, annus ſecundus Olympiadis CXCV. Sic idem libro XIV. Antiq. cap. XXVI. ſcribit Herodem accepiſſe regnum a Senatu, Olympiade CLXXXIV. Caio (pro Cneio) Domitio Calvino II. & C. Aſinio Pollione Coſſ. qui fuit annus Vrbis DCCXIV. At a recepto & vulgari Olympiadum calculo diſſidet: ex quo horum Conſulatus incidit in annum ſecundum Olympiadis CLXXXV. A Pliniano autem veroque calculo annis duodecim diſcrepat. Nam fuit annus ille quartus Olympiadis CLXXXVII. Similis alibi error non unus. Qui porro homini Judæo venit in mentem Olympiadas computare, aut has omnino commemorare, in rebus Palæſtinæ ac Judææ deſcribendis? Id enim perinde eſſe videtur, ac ſi quis natalem urbis alicujus, in Gallia Hiſpaniave hoc ævo conditæ, annis Hegiræ definiat.

Quis autem hunc miretur in adſignando Cæſareæ Palæſtinæ anno natali incertum fluctuaſſe, qui ſitum urbis penitus ignorarit? Nam ille Palæſtinæ, ut creditur, incola, unus omnium Cæſaream Palæſtinæ, egregius finium regundorum magiſter, e Palæſtina transmigrare jubet in Phœnicen, libro XV. Antiq. cap. XIII. *Sita eſt*, inquit, *hæc urbs in Phœnice, qua in Ægyptum prænavigatur, Dora inter & Joppen, litorales urbeculas.* Geographicum ille nimirum Plinii opus tunc habuit ante oculos, in quo hæc illius oræ maritimæ oppida

iſto ordine recenſentur, libro V. ſect. XIV. *Joppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt . . . . Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæſarea ab Herode rege condita . . . . Finis Palæſtinæ, deinde Phœnice.* Et ſect. XVIII. *Hinc redeundum eſt ad oram, atque Phœnicen. Fuit oppidum Crocodilon . . . . Doron, Sycaminon.* Ex hoc loco objectus error eſt homini imperito: qui cum Cæſaream cerneret appellari inter Joppen Phœnicum, & Dora Phœnices, pariter Phœniciæ adſcribendam eſſe cenſuit Cæſaream, quippe mediam inter utrumque oppidum. Nec vidit homo acutus, Joppen Phœnicum a Plinio dici, non quod urbs ea Phœnices eſſet, ſed quod a Phœnicibus condita, ſicut Maſſilia Græcorum Phocæenſium, Iſtropolis Mileſiorum, aliæque multæ apud Plinium. An juſta deinde vel hoc uno argumento ſuſpicio eſt, Palæſtinam huic homini, niſi in Pliniano opere, non eſſe conſpectam? nec fidem usquam mereri, qui viſam a ſe nihilominus conteſtetur?

Ad annum I. æræ Chriſtianæ.

I. De anno natali Chriſti Domini.

QUIBUS inducti argumentis mutemus ſententiam de anno Chriſti natali, æramque nunc arbitremur illam, quæ vulgo recepta eſt, unam eſſe verisſimam, ſuo tempore, ſi Chriſtus faverit, oſtendemus. Quamquam ſtatim poterit magna ex parte deciſa videri ea controverſia. Nam de anno obitus Herodis, qui cardo hujus æræ videtur eſſe, quis auctori Antiquitatum Judaicarum abrogari fidem miretur, qui præter alios errores eundem in deſcriptione Herodiani generis, quod erit mox forte perſpicuum, hallucinatum eſſe fateatur?

II. De Cæſarea Paneade.

Nummi Cæſareæ Paneados nulli occurrunt ante annum Chriſti CLXXII. Nemo enim peritus, opinor, alteram cenſeat deſignari Cæſaream in nummis ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ, alteram in nummis ΚΑΙΣΑΡΙΑ inſcriptis, ut quidam nuper ſomniavit: illam aiens eſſe Cæſaream Paneados, iſtam Palæſtinæ. Hoc enim perinde eſt, ac ſi quis geminam fingat Epheſum, eo quod alii nummi ΕΦΕΣΟΣ, alii ΕΦΕΣΙΩΝ exhibeant. Longe cautior Noriſius fuit, qui nullum Cæſareæ Philippi nummum certo adſeruit, niſi in quo vel Πανιάδος regionis, vel Πανείου mentio ſit. Quod quidem Πάνειον, non montis nomen, ut eidem Noriſio viſum eſt, ſed fani fuit. Πάνειον enim, ut Σαράπειον, templum ſonat: non Cæſari, ut vult Joſephus, libro XV. cap. XIII. ſed Pani dicatum. Unde ΚΑΙΣΑΡΙΑ ΥΠ· ΠΑΝΕΙΩ cum dicitur, *Cæſarea ſub Panium*, vel *prope Panium*, ut ὑπὸ Τροίῃ apud Homerum, ſub Trojam, vel ad Trojam eſt. Neque ullus profecto nummus Cæſareæ Paneados montis effigiem habet, ſed vel Pana tantum, vel Panos fiſtulam. Plinio certe fontis nomen eſt, libro V. ſect. XV. *Fons Paneas, qui cognomen dedit Cæſareæ.* Et ſect. XVI. *Paneas regio, in qua Cæſarea cum ſupra dicto fonte.* Montem vero pro fonte qui ſcriptores obtrudunt, cur omnes præ uno Plinio poſthabendi ſint, alias planum fiet.

Jam qui duo nummi præſertim Deam exhibent monti ſeu rupi inſidentem, quorum alter inſcriptus ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΕΤΟΥΣ Ϛ, anno ſexto Claudii: ſub Commodo alter, ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑΙΩΝ: ad unam eamdem Cæſaream pertinent. Neuter igitur ad Paneadem; ſed uterque ad Cæſaream Palæſtinæ: niſi forte quis Cæſareæ Paneados cognomen Germanicæ ſolo arbitratu ac ſine teſte vindicet.

Cur autem Cæſarienſium annus in priore quintus notatur, ſi nulla Cæſarienſium æra fuit, ut præter Noriſium, qui in Epochis Syriæ ac Palæſtinæ Cæſaream prætermiſit, quidam nuper dixere Antiquariorum anteſignani ? Neque enim Claudii principis, ſed Cæſarienſium annus iſte dicitur, ut liquidius altero patet in nummo anni LIV. Cæſareæ autem Paneados annus eſſe non poteſt: quod, ut cetera ſileam argumenta, ceteri omnes ejusdem civitatis nummi ſub Marco & Commodo, æræ caput repetunt ab anno Chriſti primo. Eſt igitur iſte nummus Cæſareæ Palæſtinæ, non Paneadi, adſcribendus: & eſt aliqua Cæſareæ Palæſtinæ æra primum a nobis deprehenſa.

De ſitu Cæſareæ Paneados dicere haud ſatis fortaſſe tutum eſt. Nam Plinius quidem, unus omnium certisſimus auctor, aperte extra Phœnicen collocat, in Decapolitana regione, libro V. ſect. XIII. XVI. & XVII. Et eſt profecto Phœnice ora Syriæ maritima, quæ Syria circumfunditur, in primisque Decapolitana regione, in qua Damaſcus eſt, cum Paneade Cæſarea ad fontem cognominem ſita, e quo Jordanis amnis oritur. Decapolitanam autem regionem, & ſuperpoſitam Syriam Cœlen a Phœnice, ut ab Hiſpania Galliam, diſterminant vallantque perpetua montium juga. At Phœniciæ nihilominus Cæſaream Paneadem quot monumenta tribuunt? Et quod permirum eſt, Damaſcum quoque ex Decapolitana, ex Syria Cœle Hemeſam & Laodiceam Libano appoſitam, & quæ multo magis in Orientem recedit Palmyram, Phœniciæ adſcribunt ſecundæ. Atqui ſi quis cum Noriſio credat ab Hadriano Imp. factam fuiſſe diviſionem imperii, in qua Decapolitana regio cum ſuis tetrarchiis, & Syria Cœle, & Palmyrena ditio Phœnicia altera appellata ſit, quod nemo de Hadriano etiam fictus teſtis prodidit: credet is quoque, opinor, ſub aliquo e Francorum

regibus diviſionem imperii ita fuiſſe inſtitutam, ut Britannia minor mutato nomine diceretur Normannia ſecunda, aut verſa vice. Si quis tamen hoc uno argumento atque indicio tot monumentis fidem detrahat vetuſtatis, quot ſunt quæ Phœniciæ Cæſaream iſtam, & partem Syriæ Cœles, & Palmyram adjudicant, videbitur ille fortasſis iniquum poſtulare.

Ad Annum Chriſti II.

De cæde infantium a Joſepho prætermiſſa.

CÆDEM infantium ab Herode factam conſulto auctor Judaicarum Antiquitatum ſilentio præterivit, tum ne legiſſe ſacras Novi Teſtamenti litteras videretur: tum vero ne tam immani ſcelere adverſus inſontes, & ab omni ſuſpicione criminis alienos, principatum commaculaſſe crederetur is, cujus hiſtoriam ad effigiem Magni Principis foris admirandi, domi tantum calamitoſi, confingebat. Cogeretur enim cauſam tantæ ſtragis, tantique in Herode pavoris ac furoris, aut veram prodere, aut falſam comminiſci: quorum alterum ab ea perſona quam ſuſtinebat Judæi ſcriptoris alienum erat: alterum obnoxium reprehenſioni.

Ad annum Chriſti III.

De teſtamento & ſucceſſore Herodis.

CUM ab Herode in teſtamento ſuo legatum quiddam fuiſſe Juliæ Auguſti conjugi, narrat Joſephus libro XVII. cap. 10. annon ille ſe prodit recentioris ævi ſcriptorem? Juliæ enim numquam ei nomen fuit, ſed Liviæ tantum, ut nummi docent, de quibus erit in Chronologia Auguſti diſſerendi locus. A ceteris certe ſodalibus ſuis diſcrepat, qui ante Auguſti obitum negant Juliæ nomen ei fuiſſe.

Seder Holam Zuta, pag. 60. Poſt mortem Herodis Magni, ut vocant, *regnavit deinde Agrippa Herodis filius, cui ſucceſſit Munabaz filius ejus.* Has nugas aniles otioſe conſcripſiſſe de induſtria aliquis videri poteſt, ut iisdem poſteri offenſi fidem huic opellæ ſtatim denegarent, omnemque transferrent potius in Joſephum. Nam is libro XX. cap. 2. Munabazum facit Adiabenorum regem, lepidamque de eo narrat fabellam.

Archelaum autem Herodis F. ac ſucceſſorem, in nummo adulterino quis ferat cum capite diademato ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΕΘΝΑΡΧΟΥ inſcribi: cum nec vultum inſculpi in nummis Judæa ferret: & tam ſit inconcinna duarum iſtarum vocum junctura βασιλεὺς ἐθνάρχης, quam eſt iſtarum, βασιλεὺς τετράρχης?

Ad annum Chriſti VIII.

I. *De anno obitus Archelai,*

HUNC porro brevis ævi ſive imperii fuiſſe colligimus, ex eo primum, quod Chriſtus Dominus dicitur, ante annum ætatis duodecimum, ſingulis annis templum frequentaſſe: id quod poſt annum ætatis fere octavum intelligendum videtur; ut ſaltem per annos quatuor ante id tempus in templum ſe contuliſſe credatur, quo adire, Archelao vivo, quem fugerat, noluiſſet. Deinde nummus admonet, e Cimelio D. DRON, Muſeoque noſtro, æris minimi: Qui in Judæa hoc anno ſub autumnum, vel anni ſequentis initio cuſus, non Archelai nomen, ſed Cæſaris tantum præfert: ΚΑΙCΑΡΟC, cum ſpica, quòd fertilitatis agri Judaici ſymbolum eſt: in altera parte, Palma, cum litteris ΛΘ, hoc eſt, anno XXXIX. Aſiæ receptæ & imperii Auguſti, qui annus

autumno hujus anni octavi incipit. Hic nummus, inquam, Archelaum regem e vivis exceſſiſſe hoc anno, ni fallimur, docet: cum moneta Græca uſu recepta hoc anno in Judæa non Archelai nomen referat, ſed Cæſaris tantum, hoc eſt, Auguſti: Judæa enim ſemper Cæſarem dixit pro Auguſto. Unde illa ſunt in ſacris literis: *Dicunt ei, Cæſaris.* Et, *Non habemus regem, niſi Cæſarem.* Et, *Cæſarem appello.* Eſt igitur hic regni Archelai annus poſtremus: idemque ſextus, non decimus, ut Joſepho placuit, inchoatus.

II. *De vaticinio Jacob.*

Poſt Archelai obitum ablatum eſt ſceptrum de Juda: deinceps præſides habuit ea provincia, ſeu magiſtratus inferiores Cæſari ſubjectos: regem non habuit niſi Cæſarem. Quod non eſt ita accipiendum, quaſi rex Judææ Cæſar eſſet; tametſi vetaret alium dici Judææ regem, præter ſe: eo quod omnem in Judæa poteſtatem regiam in ſe vellet credi derivatam. Sicuti neque ſe Britanniæ minoris Ducem, aut Lantgravium Alſatiæ in titulis Rex Francorum inſcribit: tametſi crimen majeſtatis ſit, ſi quis alius hæc ſibi nomina arroget, quoniam utraque illa poteſtas in regia continetur. Suam enimvero imperitiam veteres quidam ſcriptores, & forte νοθείαν, eo indicio produnt, quod Imperatores Romanos βασιλεῖς, atque eorum poteſtatem βασιλείαν vocant: neque quiſquam dubitabit prudens æſtimator, quin ſit adulterinus Antonini, ut vocant, Caracallæ nummus, qui BA. habet, ut quidem ad nos relatum eſt, hoc eſt, βασιλεὺς, pro ΑΥΤΟΚΡΑΤ. tametſi iſto βασιλέως nomine donat eumdem Auguſtum nonnemo ex illis ſcriptoribus, qui antiqui putantur, aliosque alii, quos apud Spanhemium videre eſt. Antoninum dici βασιλεα non magis profecto tuliſſet illo ævo Sena-

tus P. Q. R. quam hodie ſineret aut Venetia aut Genua ducem ſuum regium nomen ſibi ſumere: nec ſi hunc titulum vel affectaſſet, vel ſibi tribui paſſus eſſet, Antonini Magni appellationem poſt obitum, quod tempus eſt minimæ ſuſpectæ laudis, ex Senatusconſulto adeptus foret. Niſi forte importuna adulatio unius alicujus privati illud invexit: qui in Oriente, longeque ab oculis Senatus P. Q. R. ſemotus, pari audacia, atque olim, ut Tullius ait, *Antonius collega* Cæſari Dictatori *diadema impoſuit*, parique ſucceſſu, id ſemel impune, ſi verum eſt, admittere ſe poſſe putarit, vel invidiæ Magno Principi conflandæ cauſa malitiosè confinxerit, quod nemo ante ipſum, nemo poſtea non reformidarit.

In recentioribus autem aberrat a vero Grotius, qui hæc verba Apoſtoli Petri, in epiſtola 1. cap. 2. v. 14. *ſive regi, quaſi præcellenti:* & v. 17. *Regem honorificate*, de Romano Imperatore accipit: cum ſcribat Apoſtolus ad *advenas diſperſionis Ponti, Galatiæ, Cappadociæ, Aſiæ, & Bithyniæ*, quo in tractu fuit illo ævo rex Polemon, amicus & ſocius Populi Romani, ut dicemus in Chronologia Claudii & Neronis.

Sed ut ad propoſitum revertamur, unde digredi nos cogit interdum amplitudo materiæ, nulla veluti caduca provincia, cujusmodi Judæa hoc anno fuit, in jus Auguſti ſemel devoluta, ad regiam poſtea rediit poteſtatem. Sic ea quæ dicitur in nummo Trajani DACIA AUGUSTI PROVINCIA, nullos deinceps reges vidit, dum ſtetit imperium Romanum. Ita nec ulli poſthac proprio regi, vel duci, aut judici, ut prius, Juda & Jeruſalem paruit: hoc eſt, dilecta illa præ ceteris *una tribus & Jeruſalem*, ut dicitur III. Reg. XI, 32. Ubi δύο σκῆπτρα quibus auctoribus Græce legatur, invito textu Hebræo & vulgata, alias dicemus Deo juvante.

Abla-

Ablatum eſt tunc igitur, iterum repeto, *ſceptrum de Juda & de femore ejus:* hoc eſt, in ea tribu rex eſſe deſiit, quæ *ex Juda* prodiit & *femore ejus:* ſicuti in Britannia minore deſiiſſe ſceptrum dici poteſt, quando facta eſt provincia imperii Gallici. Sceptrum de Juda, inquam, non de Iſraële proprie ac ſpeciatim dicto. Nam & gemina ea ditio fuit ac diſcreta: & cum ſciſcitarentur Magi, *ubi eſt, qui natus eſt rex Judæorum*, de ſolo Judæ regno intellexere, non ſimul de Iſraelitico. Quare poſt Herodis obitum in terra Juda, timuit Joſeph cum puero *illo ire:* quoniam perinde Archelaus, ac pater ipſius Herodes, ex oraculo intelligeret ſibi eſſe de adventu Meſſiæ metuendum: quod oraculum de rege Judæorum & regno ſeu tribu Juda loqueretur: regem tollendum eſſe, nec fore diu in ea tribu regem, cum Meſſias adveniſſet. Seceſſit igitur Joſeph in Galilæam, ſive in regnum Iſraëlis: de quo ſibi auferendo Herodes tetrarcha ex fama publica noverat ab oraculo ſacro nihil portendi.

Quodſi cui autem duriuſcule interpretata vox ea videtur, *de femore*, pro eo quod eſt de tribu, quæ prognata ex femore ſit, meminerit is in vaticinio parem verborum perſpicuitatem, atque in hiſtorica narratione immerito deſiderari: & tamen, quod eſt ei locutioni affine, apud Tobiam, VII, 3. legi, *Ex tribu Nephtali ſumus, de captivitate Ninive*, pro eo, quod dicitur Dan. V, 13. de filiis captivitatis Judæ: & Iſraël paſſim, ut ait vetus auctor in Iſaiam, pag. 376. pro his qui orti ſunt ex ſanguine Iſraël: & Juda denique in hoc ipſo oraculo, pro his qui orti ſunt ex Juda. Quid ergo mirum, ſi dicatur & *de femore* Juda, pro eo quod eſt de iis, qui ſunt ex femore ejus? Itaque *de Juda & de femore ejus*, eſt ἓν διὰ δυοῖν, eodem uno ſignificatu gemina vox poſita: hoc eſt, de tribu, quæ ex femore Juda prodiit.

Prærogativa porro tribus Judæ præ reliquis in eo fuit

ſingularis, quod habuit ſemper reges, vel judices, ac duces, *ſicut habebant omnes per circuitum nationes:* & quidem, uſque ad Herodis tempora, *non alterius gentis hominem, qui non eſſet frater ſuus*, hoc eſt, ex genere Iſraël, ut eſt in lege ſcriptum, Deut. XVII, 14. 15. Reliquæ autem tribus aut nullos, aut inferiores tantum magiſtratus plurimis omnino ſeculis habuere, a quibus provocatio eſſet ad ſuperiorem, eumque ſive Judææ, ſive alterius gentis principem. Quare & vaticinii tempus adeſſe in foribus Judæi ſuſpicabantur, cum Herodes in regnum irrepſit, quem non ipſi *elegiſſent de numero fratrum ſuorum.* Sed regem præciſe, atque adeo etiam inſititium, quamque is ex gente foret, vaticinium dixerat, quod iſti minime advertebant.

III. *De Fiſco Judaico.*

Facta eodem anno deſcriptio Judæorum altera eſt per capita tributi imperandi cauſa: cujus quidem tributi meminere ſacri ſcriptores: Matth. XXII. *Licet cenſum dare Cæſari, annon?* ubi cenſus tributum eſt, Luca exponente, cap. XX. *Licet nobis tributum dare Cæſari, annon?* Item Act. V, 37. *Judas Galilæus in diebus profeſſionis*, id eſt, cenſus hoc anno in Judæa acti, *avertit populum poſt ſe & ipſe periit* &c. Id vero factum fuiſſe oportet, cum Judæa in provinciam Auguſti redacta eſt, & per magiſtratus Romanos, Præſides ſcilicet, primum adminiſtrata. Præſides enim ſæpius appellantur in ſacris paginis: nec ſatis cauſæ, ut Procuratores appellentur, in his Lucæ verbis eſſe videtur, *procurante Pontio Pilato Judæam.* Hic fiſcus ille Judaicus eſt, cujus calumniam a Nerva ſublatam fuiſſe nummi teſtantur. Nam Judæi viritim *numiſma cenſus* cum *imagine & inſcriptione Cæſaris*, Cæſari penſitabant: quod Senatus Cæſari potius ſolvi, quam ærario publico, ægre ferebat.

Anno ſuperiore ante autumnum, ſive XXXVII. poſt Actiacam victoriam, cenſum hunc peractum fuiſſe a Quirinio ait Joſephus, libro XVIII. Antiqv. cap. III. Nam quo Jure, quoque conſilio nomen Herodis alterius in Agrippam convertit, ut poſtea videbimus, eodem jure atque conſilio Quirinii Magiſtratus annum mutavit: quem Syriæ Præſidem fuiſſe anno Chriſti Domini natali Lucas admonuit. Nempe ut ſacer ſcriptor non tam rerum geſtarum hiſtoricam veritatem, quam allegoriam, in propriis etiam nominibus, ſecutus eſſe exiſtimetur, excogitata hæc ab iſto diſcrepantia eſt. Nam ita credi, nempe dictum fuiſſe a ſacris ſcriptoribus Quirinium pro Saturnino, & alibi Nabuchodonoſorem pro Cambyſe, & pro Agrippa Herodem, myſtico intellectu, ob ſimilitudinem morum, aliamve cauſam affinem, ut quidem mihi nonnemo nuper ajebat, eorum intererat, qui veteres plerasque hiſtorias concinnarunt. Itaque ſedulo ii operam dedere, ut numquam cum ſacro Scriptore congruerent tempora & narrationes Joſephi annalium: id quod nonnullis eorum minus ſagacibus ac minus cautis fraudi fuit: qui apud Joſephum deinde, multo poſt Herodis prioris obitum, Quirinium nacti cenſus Judaici curatorem: ſub uno eodemque Herode, poſteriore nimirum, Chriſti Servatoris ortum obitumque collocandum eſſe cenſuerunt. Has iſtorum artes atque hæc conſilia eruditi viri minime ſubodorati multo labore atque inani diutiſſime deſudarunt, atque etiamnum deſudant, ut æram Chriſtianam, quæ a ſacris ſcriptoribus duxit ortum, & cum iis mirifice conſentit, ad Joſephi potius & aſſectatorum fidem emendent.

Ad annum Chriſti XVIII.

Quam ob cauſam Tiberias condita ab Herode tetrarcha fuerit.

INFELIX Caii Cæſaris Auguſti F. in Oriente, mox & Germanici in Syria exitus, vicinia quoque Galilææ & Trachonitidis cum hoſtibus populi Romani, Parthis atque Arabibus, perpulere Senatum P. Q. R. ut perquam moderate & clementer ageret cum tetrarchis Herode & Philippo, in limite imperii poſitis, ſupremis Auguſti annis. Et ille nihilominus ægre ferebat, non adjectam fuiſſe imperio Galilæam cum Trachonitide, poſt exceſſum Zenodori: quod & tota Aſia, hoc eſt, Syria præſertim per Auguſtum recepta, juris eſſe Romani videbatur: & pars Judææ præterea olim Galilæa fuerat, ipſo teſte Plinio: & pactæ cum Zenodoro conditiones ita poſcere videbantur, ſi quid ei humanitus accidiſſet. Quamobrem Auguſti Cæſaris demerendi cauſa, Philippus quidem ſtatim illius ſe clientem profeſſus eſt, data ultro urbe Cæſarea Paneade in ſuæ fidei oppignerationem. At Herodes Galilææ tetrarcha nullam Auguſto dedit: quod ſe, opinor, nollet eſſe deteriori jure quam Zenodorum deceſſorem: quem Cæſaris & Imperii ſocium ac fœderatum fuiſſe, non clientem vel ſubditum, admonet æra Græcorum in nummo ipſius expreſſa, non Auguſtana. Nam ea cauſa & Damaſceni, Romanorum quidem ſocii ac fœderati, non ſubditi aut vectigales, ſed Aretæ regi obnoxii, ut Paulus admonet, 2. Cor. XI, 32. ſub Auguſto & Tiberio æram Græcorum ſervavere: quod de Hemeſa quoque & Tripoli ſtatuendum, ut alias dicturi ſumus. At quæ civitates jugum Romanum ſubiere, Antiochia, Tyrus, aliæque plurimæ, æram ſignavere Romanam. Sic Herodes ipſe tetrarcha annum Caii Cæſaris primum, ter-

tiumque Claudii rex idem ſignavit, æra Græcorum derelicta, poſtquam ſe clientem Cæſarum profeſſus eſt: ſed non ante Tiberii principatum, cui Tiberiadem demum, ut diximus, ſeu ſponte, ſeu metu condidit, dediditque. Quare Φιλοκλαύδιος ſeu Φιλοτιβέριος dici iſte maluit, quam Φιλοϊούλιος. Sic Judææ ac Samariæ veluti clauſtra duo, fidei ſuæ pignora, Cæſaream Palæſtinæ & Sebaſten, Herodes pater Auguſto Cæſari dederat, a quo præſidiariæ cohortes ibi ſunt collocatæ: nam Cornelius Centurio de Cæſarea teſtis eſt in Actis. De Sebaſte dicemus inferius. Niſi quis forte adeo principum ingenia & mores ignorat, ut eorum quemquam arbitretur poſſe in animum inducere, vicini principis honori ac nomini in ſuo ſolo oppidum ædificare, niſi qua vel clientelæ vel fidei ratio cogat. Quodſi id honori tantum Auguſti ac Tiberii datum eſt, cur Occidente toto, ubi major eſſe provinciarum erga Principem adulatio debuit, Tiberias nulla prorſus fuit, Cæſarea Auguſta nulla, præter coloniam unam Cæſarauguſtam, quam in devictam a ſe Hiſpaniam deduxit Auguſtus, *ubi OPPIDUM antea vocabatur Salduba*, teſte Plinio, libro III. ſect. IV. nulla denique civitas Auguſta, præter colonias quaſdam in oppida dudum antea condita deductas?

Ad annum Chriſti XXIX.

De annis imperii Tiberii Cæſaris.

VETAT ratio credi annos imperii Tiberii Cæſaris a ſancto Luca aliter computatos fuiſſe, quam conſuetudo ferret toto orbe Romano recepta: ſed & nummi vetant: tum ille nimirum, quem in Galilæa conflatum attulimus anno XVIII. tum vero in primis, & illi qui primum Tiberii conſignant annum, ut diximus, Antiochiæ conflati: & iſte Seleu-

ciæ, qui tertium, e Cimelio Illuſtriſſ. Præſidis BIGNONII: Γ. ΕΠΙ. ΣΙΛΑΝΟΥ. ΣΕΛΕΥΚΕΩΝ. ΖΜ. hoc eſt, *ſub Silano* Syriæ Præſide, *tertius* Tiberii annus incurrens in annum *Seleucenſium* XLVII. Ergo cum tota Syria annos imperii Tiberii ab exceſſu Auguſti numerari mos fuerit: quis ſanctum Lucam exiſtimet alium in Tiberii annis tenuiſſe calculum, ſi præſertim, ut dicitur in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis, cap. VII. Antiochenus fuit? Et vero orbi Romano Græcoque potiſſimum Lucas indicabat Romani Principis annum, in quem initium incideret Baptiſtæ prædicationis. Vel Romano igitur, vel Græco more loqui eum oportuit, non alio quodam inſolito, quem noſtra ætate excogitarunt viri ingenioſi: quem & nos olim ſecuti ſumus, fraudem in antiquitatibus Judaicis nullam ſuſpicati, nummisque veteribus haud adhuc ſatis diligenter exploratis. Mos autem Romæ fuit in Principibus annos numerare Tribuniciæ Poteſtatis: in Oriente ſemper fere annos Principatus: Tribuniciæ autem poteſtatis annos, perraro. Hinc apud Joſephum, libro 2. de bello, cap. VIII. ubi Auguſtum ait rebus præfuiſſe, *ἀφηγησάμενον τῶν πραγμάτων*, (quod e Gallico redditum potius exiſtimes, *conduire les affaires*, quam ab homine Græco profectum,) annis ſeptem & quinquaginta, menſibus ſex, diebus duobus: ibi, inquam, non illa modo affectata diligentia in menſe ac die notando, quæ haud levem habet adjunctam ſuſpicionem falſi: verum etiam ille modus numerandi annos Auguſti, fidem auctori detrahit, & *νοθείας* ſuſpicionem injicit. Geminus enim fuit modus omnino annos Auguſti Cæſaris computandi: alter in Oriente, in Occidente alter uſurpari ſolitus, ut nummi aperte docent: illic ab Aſia recepta, ſive, ut vulgo loquuntur, a victoria Actiaca: iſtic per annos Tribuniciæ Poteſtatis. Hanc autem Poteſtatem ille geſſit annis tantummodo ſex & triginta: obiit ante annum

poſt Aſiam receptam quadrageſimum inchoatum: nec ulla regio annos Octaviani Cæſaris computavit a Triumviratu: a quo etiamſi initium Octaviani duxerit, tamen aberrat a vero Joſephus annis duobus, ac tribus fere menſibus, ut Salianus admonuit.

Ad annum Christi XXXVII.

I. *De Herode tetrarcha.*

HERODIS tetrarchæ honori poſita inſcriptio hæc fuit olim, quam in inſula Co repertam deſcripſit Sponius in Miſcellaneis p. 338.

ΗΡΩΔΗΝ ΗΡΩΔΟΥ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΥΙΟΝ ΤΕΤΡΑΡΧΗΝ ΦΙΛΩΝ ΑΓΛΑΟΥ ΦΥΣΕΙ ΔΕ ΝΙΚΩΝΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΥ ΞΕΝΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΝ.

Herodem Herodis Regis Filium Tetrarcham; Philon Aglai adoptione filius, *natura vero Niconis, hoſpitem ſuum & amicum* colit. Duo in primis hic lapis docet, obſervatu digna. Alterum eſt, nuſquam in nummis lapidibusve Antipæ cognomen occurrere, quod Herodi ſequenti Joſephus affinxit. Alterum, nec Magnum Regem appellari priorem Herodem: qua de re rurſum inferius.

II. *Quo primum anno tetrarchiam obtinuerit.*

Porro nummum Herodis tetrarchæ huic anno neceſſe eſt adſcribi: quod in more poſitum fuit, ut diximus, regibus ac tetrarchis Syriæ annum ſuæ poteſtatis in ſuo nummo ſi-

gnare, in quem Cæſarum primordia incurrerent. Sic Zenodorum tetrarcham, quo anno Græcorum Aſia recepta ab Octaviano fuerit, & ipſe cum eo fidem fœdere devinxerit, in ſuo nummo expreſſiſſe vidimus. Hanc enim nimirum ab illis veluti ſuæ fidei teſſeram dari Cæſaribus oportuit in auſpiciis imperii ſive principatus, ſuamque vel ſic probari clientelam, aut conjunctionem. Primum igitur Caij Cæſaris annum non poſſumus hoc loco non interpretari, ubi nullus eſt expreſſe ſignatus: præſertim cum ſi annus alter, tertiusve aut quartus foret, perinde notaretur in nummo, atque annus tetrarchæ quadrageſimus tertius. Sic enim idem Herodes vice verſa in nummo anni æræ Chriſtianæ 42. qui Claudii Imp. honori dicatus eſt, ſub eadem plane formula, annum Claudii tertium adnotavit: quotus autem regni ſui eſſet, non expreſſit: quod vellet intelligi, & in iſto ſuum eſſe illum regni, *βασιλείας*, primum, nondum expletum, in quem Claudii tertius incurreret: & in nummo priore ſi alium a primo Caii annum vellet accipi, æque ſe expreſſurum in Caio fuiſſe, atque in Claudio. Juvat in conſpectu legentium repræſentare hoc loco rurſum utriusque nummi epigraphen;

1. ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ. L. ΜΓ.
   ΓΑΙΩ ΚΑΙΣΑ. ΓΕΡΜ. ΣΕΒ.
2. ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ.
   ΚΛΑΥΔΙΩ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΕΤ. Γ.

Hic, opinor, videre eſt, quod diximus, illud Herodem in utroque nummo ex æquo ſervaſſe, ut ubi annum non adjecit, ibi ſive Caii in principatu, ſive ſuum poſt regii tituli adeptionem, vellet annum primum intelligi. Hæc autem in nummis iſtis obſervatio ut debet apud harum rerum peritos in confeſſo eſſe, & pro certa atque indubitata haberi: ita primum

mum Herodis tetrarchæ annum fuiſſe neceſſe eſt eum, quem adſignavimus, Vrbis conditæ DCCXLVIII. ante biennium quam poſſit obitus Herodis prioris ex Joſepho colligi: re autem ipſa ante annos octo quam iſte e vita deceſſerit. In priore porro numiſmate a Caio receptum Herodem fuiſſe in amicitiam & clientelam apparet: in altero, regis titulum a Claudio impetratum: quem, ut Herodes pater diu poſtquam Ethnarcha tantum fuiſſet, ſic Herodes tetrarcha ſub autumnum duntaxat anni XLII. æræ Chriſtianæ adeptus eſt: cum & Cæſaream juſſit Claudiam appellari, ut nummus ille docet ſuo loco deſcriptus a nobis: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΗΡΩΔΗΣ. ϽC ΚΛΑΥΔΙΑ ΚΑΙΣΑΡΙΑ. Nec vero ante annum XLIII. æræ Chriſtianæ a S. Luca Herodes rex appellatur. Itaque non anno amplius uno potitus eo inſigni eſt.

Ad annum Chriſti XL.
Quæ hoc anno Joſephus de Herode & Agrippa prodidit.

HERODEM Antipam ablegatum in exſilium fuiſſe, ſive Lugdunum in Gallias, ſive in Hiſpaniam, (nam utrumque hoc anno Joſephus parum memor diverſis locis prodidit) conceſſamque ejusdem tetrarchiam fuiſſe Herodi Agrippæ regi, nemo credet, cui perſuaſum erit, uti mox fore ſperamus, eumdem eſſe Herodem, qui Antipas cognominatus eſt a Joſepho, & eum qui major Agrippa. Caii Cæſaris ſimiliter expeditionem in Gallias, Agrippa comite, quis credat: cum titulum IMP. ne Caius ipſe quidem in ſua pecunia aurea atque argentea uſurparit, nec Senatus in ærea ei detulerit, nec Græci in Oriente, nec Herodes ipſe tetrarcha, ut dicemus uberius in Caii & Claudii Chronologia? Denique legatio ad Caium principem pro Judæis, & Agrippæ

apud eumdem oratio de eodem argumento, quam fidem meretur, cum hujus tragœdiæ ſcriptores non magis cum veritate quam ſecum ipſi pugnent? Nam, ut omittam cetera, qui veriſimile ſit eum ſe pro Deo ac Jove haberi voluiſſe, qui ne Imperator quidem ex SC. eſſe potuerit? Ac Joſephus quidem, libro XVIII. cap. XI. & Philo in libro de legatione, ſcripſiſſe referunt de ea re Petronium Syriæ Præſidem ad Cajum, ut ajunt, Imperatorem: cum nec ἀυτοκράτωρ Caius fuerit, ſed Cæſar & Princeps tantum: nec Petronius ante primum Claudii annum geſſerit Syriæ Præſidatum, ſi mutati ſunt magiſtratus poſt mortem Caii, ut ſimile veri videtur. At Joſephus autumno ſcriptas eſſe litteras perhibet, cum eſſent agri ſerendi: Philo, cum eſſent maturæ ſegetes: quod ſi neſcivit in Judæa ſub Paſcha accidere, non ut in Gallia, ſub autumnum: quo is loco pariter ac pretio habendus eſt? Aut ſi revera ſub Paſcha intellexit, duplici capite diſſidet a Joſepho: qui & autumnum adſignat, ut neceſſe eſt, ne tota narratio non ſibi conſtet: & ſatos anno iſto agros fuiſſe, oportet ut neget: quoniam, ut ipſe libro XV. cap. 1. prodidit, annus Vrbis Romæ DCCXVII. quo capta fuiſſe exiſtimat Hieroſolyma a Soſio & Herode, Sabbaticus fuit: atque adeo & iſtum XL. æræ Chriſtianæ, Vrbis Romæ DCCXCIII. conſectarium eſt pariter autumno fuiſſe ſabbaticum. Ita cum Philone Joſephus, & ſecum ipſe pugnat.

Ad annum Chriſti XLI.

Quæ hoc anno Joſephus de Agrippa narrat.

AGRIPPAM regem, cum veniſſet caſu in Senatum, fuiſſe delegatum a Patribus ad Claudium, ut hominem deterreret ab Imperio capeſſendo: univerſo autem Senatu Romano callidiorem unum Agrippam fuiſſe, atque auctorem e

contrario exſtitiſſe Claudio, virum ut ſe præberet, & Rempublicam occuparet, ſcribit Joſephus libro XIX. Antiq. cap. III. At idem libro 2. de bello, cap. XVIII. ait Agrippam accitum a Senatu & Claudio, ad Claudium prius ſe contuliſſe, mox Claudii nomine ad Senatum. Quæ duæ narrationes nec ſimilitudinem veri præ ſe ferunt: nam quis credat peregrinum, ditionis barbaræ & ſatis quidem exiguæ regulum, conſiliorum Senatus arbitrum, ac veluti mentem Reipublicæ fuiſſe? Sed ambæ narrationes tragœdiæ inſtar habent, quæ & adeo pugnant inter ſe, ut unicus atque ejusdem cerebri partum eſſe vix ambas exiſtimes.

Ad annum Chriſti XLII.

I. *Eundem eſſe Herodem, qui tetrarcha & Antipas, & qui Agrippa ſenior vulgo cognominatur.*

HERODEM iſtum vulgo Agrippam majorem appellant: eumque diverſum ab Herode tetrarcha, cui Antipæ nomen fecere. Verum quem ſacræ paginæ Herodem vocant, numquam Agrippam, vel Antipam: quis me reprehendendum putet, ſi neque ego hunc Agrippam vel Antipam auſim vocare: ſed Herodem vocem: atque a ſacro ſcriptore verbo vel uno diffidere religioni habeam? Nam ſi fuit alter ex iis Agrippa, alter Antipas, cur non Agrippam & Antipam ſcriptura ſacra nominavit, ſicut Archelaum, ſicut Agrippam alterum? Si filium Archelaum a patre diſcriminavit: cur non & alterum ſimiliter a patre filium, & ab avo nepotem? At unum eundemque Herodem eſſe, qui Antipas ac tetrarcha, & qui Agrippa ſenior falſis cognominibus nuncupatur, ſi fictis probare teſtibus juvat, Jedidæus Alexandrinus, (ſic enim libuit jocoſis hominibus Philonis Judæi nomen occultare Hebraica dialecto: nam Φίλ☉ & Φίλων Ju-

Judaice ידידיה eſt) Is, inquam, in libello de Temporibus, non alium facit Herodem tetrarcham ab eo quem Antipam, nec ab eo quem Agrippam ſeniorem, patrem Agrippæ junioris, vulgo eruditi vocant. *Hic autem Herodes Aſcalonita, inquit, vi regnavit XXXI. annis: atque ex beneplacito Judæorum adhuc ſex annis. Poſt ipſum Archelaus filius ejus, novem annis. Poſt hunc Herodes tetrarcha, XXIV. annis. Ego vero Jedidæus Alexandrinus, anno XXI regni ejus, miſſus ſum Alexandria adhuc juvenis, ut oratorem agerem pro fratribus meis Judæis. Poſt Herodem hunc imperavit Agrippas ultimus XXX. annis, uſque ad annum hunc ultimum ſenectutis meæ.* Sed iſthæc quoque opella trium vel quatuor paginarum, partus eſſe creditur, ut quidem nuper didici, improbæ factionis: in quo cum ea tantummodo regum nomina repræſentaret, quæ in ſacris paginis continentur, admiſcuit ſimul fabulas & ἀναχρονισμοὺς, quibus & ſtatim hic libellus fidem amitteret, nec ſatis eſſe ſubſidii in ſacris litteris, absque Joſephi ope, crederetur, ad ſeriem regum Herodianæ familiæ, usque ad urbis & ædis excidium, perdiſcendam.

Majoris ergo nominis ac ponderis teſtem alium proferamus, quippe quem tirones ipſi quoque vel appellato operis titulo ſe credant agnoſcere. Is igitur in dialogo cum Triphone, pag. 258. Herodem tetrarcham Herodis prioris filium, regem Judæorum, βασιλέα τῶν Ἰουδαίων, ex ſucceſſione poſt Archelaum appellat, illum ipſum Herodem, ad quem Pilatus Chriſtum miſit. At in Judæa poſt Archelaum nemini quidquam regia poteſtate licuiſſe proditum eſt, niſi ei quem Agrippam Joſephus, Lucas in Actis Herodem vocat. Ergo quem Lucas in Actis Herodem, & quem Joſephus Agrippam nuncupat, ipſe eſt Herodes Herodis F. quem Antipam cognominant, qui prius tetrarcha, poſtea rex fuit: ſcilicet ſi tanti nominis teſtem audimus; qui Joſe-

phum tamen a ſe lectum fuiſſe ſæpe dicit in Exhortatione ad Græcos: tametſi num idem auctor ſit utriusque operis, dubitant eruditi. Æque notum omnibus Panarium eſt, in quo ſemel iterumque Herodes Agrippa Magnus appellatur is, cujus anno viceſimo Chriſtus obierit. Piget nihilominus eo teſte uti, qui hunc Herodem Agrippam Archelai filium fuiſſe ſimul affirmet, viceſimumque adſignet annum pro triceſimo nono. Sed de hac Herodiana controverſia certioribus veſtigiis, quid veri ſtatuendum ſit, mox inquiremus.

An error ille autem proxime memoratus, ex eo profectus eſt, quod primi Judaicarum Originum ſimiliumque Annalium conditores, cum ſacri libri ſola præciſe Herodiadum nomina ſuppeditarent, ubi ſtatuendum fuit, qui quave eſſent inter ſe cognatione conjuncti, in diverſas abiere ſententias: eo conſilio, ut quidquid poſteri de ea re ſtatuerent, id ante occupaſſe ex eo grege aliquis videretur? Hi ſunt enim omnino, quos ſacræ litteræ commemorant.

Herodes, ſub quo Chriſtus eſt natus.
Archelaus, qui pro patre ſuo Herode regnavit.
Herodes tetrarcha Galilææ.
Herodes, qui Jacobum occidit gladio, ut Acta referunt, Claudii principatu.
Agrippa, qui Paulum perorantem audiit, ſub Nerone.

De Herode & Archelao res erat perſpicua & expedita. Herodem vero tetrarcham, quoniam ex ſacris litteris non liquido apparet, cujus ſit filius, (nam id ex lapide, nummoque uno conſtare poteſt, quorum illi neutrum viderunt) Archelao alii, alii Herode priore genitum eſſe cenſuerunt.

Jam Herodem, de quo in Actis mentio eſt, pars eumdem eſſe cum Herode tetrarcha pronunciavit: pars iſtum ab illo diſcriminavit: verita fortaſſis, ne ſi eumdem eſſe poneret, juſto lòngius ei vitam imperiumque produceret. Quam iſti ob cauſam Ariſtobulo Herodis F. prognatum iſtum eſſe finxere: eo quod adſignari pro patre iſtius alius ex Herodis liberis commode nemo poſſet. Agemus inferius de Agrippa.

II. *Herodem regem, quem Agrippam ſeniorem vocant, nec regem Judææ fuiſſe, nec Judæum.*

Ceterum Herodes iſte, quem dicimus, qui olim tetrarcha, tandem regio donatus eſt titulo a Claudio Imp. cum jam ab obitu Philippi fratris Ituræam cum Trachonitide adjunxiſſet Galilææ: atque ob ingentem illam ditionis acceſſionem Magnus Rex meruit appellari, in vetere inſcriptione inferius recitanda. Nec regio tamen jure tenuit idcirco Judæam, quæ provincia Auguſti fuit, ùt diximus. Nam & Agrippa Herodis ejusdem in regno ſucceſſor, tum in eodem lapide, tum in antiquo numiſmate Magnus Rex pariter, ac præterea in iſto ſimiliter φιλοκλαύδιος nuncupatur: quem nihilominus ſacræ litteræ negant in Judæa regnaſſe: ſiquidem Præſides Judææ, ipſo regnante, Felicem & Feſtum appellant. Neque Herodem igitur ratio cogit ulla credi, eo nomine Magnum Regem fuiſſe appellatum, quod Judæam titulo regio obtineret. Deinde cenſum a Judæis exactum fuiſſe pro fiſco Principis ſub Præſidibus, Auguſti, & Tiberii ævo, anniſque ſaltem decem Claudii poſtremis, in confeſſo eſt: nec fiſci hujusce calumniam ante Nervæ principatum fuiſſe ſublatam. Herodem hunc igitur Judæa regem non habuit: cum ſi regem habuiſſet, non fiſco Principis iſto anno cenſum, ſed vel regi ſuo, vel nullum omnino penderet: remiſ-

ſumque a Claudio fiſci jus vel Plinius commemoraret, vel nummi docerent.

At a ſancto Luca in Actis cap. XII. regia dici videtur Hieroſolymis poteſtate uſus, ubi res geſtæ anno ſequente commemorantur. *Miſit Herodes rex manus, ut affligeret quosdam de Eccleſia*, Hieroſolymitana ſcilicet. *Occidit autem Jacobum fratrem Joannis gladio. Videns autem quia placeret Judæis, appoſuit ut apprehenderet & Petrum . . . . . . Poſtea deſcendens a Judæa in Cæſaream, ibi commoratus eſt.* Næ ſi ex illa oratione, ut nuper quidam affirmabat, occaſionem Joſephus arripuit confingendi regnum Herodis, ſive Agrippæ majoris, ut appellat, in Judæa, næ ſua illum egregie fruſtrata conjectatio eſt. Neque enim jus Herodi fuiſſe in cives Hieroſolymitanos ſanctus Lucas innuit, ſed tantum in *quosdam de Eccleſia:* nempe in Petrum, Jacobum, aliosque ſimiles, ſuæ ditionis homines, Galilæos. Quo utique jure ad eumdem, cum tetrarcha tantum eſſet, & *Hieroſolymis* pariter commoraretur *illis diebus, remiſit* Chriſtum Dominum Pilatus, *ut cognovit, quod de Herodis poteſtate eſſet:* teſtatusque poſtea eſt ab Herode *nihil dignum morte actum eſſe ei:* quod jus illi vitæ ac necis in Galilæos eſſe intelligebat, ubicumque terrarum forent. Ex eo igitur capite, quod Hieroſolymis Herodes rex *afflixerit quosdam de Eccleſia*, perperam confictum eſt Hieroſolymis Herodem regnaſſe: cum præterea, ut dictum eſt ad annum 8. nulla provincia ſemel in jus Auguſti devoluta, regiæ poſtea fuerit obnoxia poteſtati.

Nec proſelytum autem ſimiliter illum fuiſſe, nec Judæum, Lucas aperte declarat: qui eum non ſtudio propriæ religionis impulſum, ſed *quia placeret Judæis*, vulpem callidam, ut a Servatore nuncupatur, bellum Chriſtianis indixiſſe narrat. Sicuti enim ut placeret Cæſari, ſe φιλοκλαύδιον cognominavit: ut placeret Pilato Præſidi, qui *nullam inveniſſet*

in Chriſto cauſam, *nihil* quoque *dignum morte egit ei*, quem prius voluerat *occidere:* ſic ut *placeret Judæis*, alios ex Apoſtolis interemit, alios contruſit in carcerem.

Argumento præterea eſt vox illa Joannis Baptiſtæ ad Herodem tetrarcham : *Non licet tibi habere uxorem* fratris *tui*, defuncti ſcilicet, quamvis Joſepho ſecus ſentiente. Nam γυναῖκα fratris, Levit. XVIII, 16. dici in Lege eam, quæ non ſit amplius viro ſubjecta, eruditi in ſacris litteris norunt : & e palatio atque ipſo toro regali invitis maritis regibus abduci principes feminas incredibile eſt, ac fere ἀδύνατον. Quod non liceret ei igitur uti prærogativa legis, Deut. XXV, 5. nec habere uxorem fratris ſui Philippi, cauſa eſt facilis & expedita: quod ſolos ea nimirum exceptio Judæos ſpectaret, non item gentiles : cum, Baptiſta idoneo interprete, omnes mortales, ipſique poſt Evangelium prædicatum Judæi, absque legitima diſpenſatione, lege tenerentur allata, Levit. XVIII, 16.

Quorſum ergo, inquiet aliquis, Hieroſolyma ſub Paſcha ſingulis annis Herodes tetrarcha ſe conferre ſolitus eſt, ſi Judæus non fuit, aut proſelytus? Nam eo ſtatis illis diebus ventitaſſe ex ſacris litteris haud obſcure colligitur. Illud nimirum in cauſa fuit, quod eſt in ſacris ipſis monumentis proditum, Multi *gentiles aſcendebant* in Jeruſalem, *ut adorarent in die feſto* Paſchæ, quod Joannes in Evangelio teſtatus eſt, cap. XII, 20. Fuiſſe autem illos e Galilæa præſertim, recte vidit Græcus Commentator in Joannem, pag. 700. ſive illi Platonicæ, ſive alteri ſectæ eſſent addicti: qui nempe μοναρχίαν, ut verbo ejusdem utar, hoc eſt, unum Deum ſingularem colerent, tametſi ethnicis adhuc ſuperſtitionibus erroribusque impliciti. Enimvero *ex his quidam acceſſerunt ad Philippum*, *qui erat a Bethſaida Galilææ*, nempe ad Galilæum

lilæum hominem conterraneum Galilæi. Ex eo igitur numero qui Hieroſolymam tunc venirent, fuiſſe Herodem, Lucas eſt auctor, cum in Evangelio, tum in Actis: religionis autem vel obtentu, vel minime ficto officio id feciſſe, idem Lucas cum Joanne compoſitus docet: nam ille adventum Herodis in urbem feriis Paſchalibus, iſte quæ tunc cauſa foret gentilium adventus in urbem ſacram, perſpicue aperit.

Hominis denique totiusque Herodianæ familiæ ſuperſtitionem haud obſcure prodit illa commoratio in urbe Cæſarea, *in prætorio Herodis* cognominato, atque adeo in paterno ac ſuo domicilio, extra Judæam: ſed & in eo oppido, quod Herodes pater, in confinio regni ſui, hoc eſt, Samariæ, ſolo a Romanis adſignato, condiderat, ut ibi collocaretur ſtatio præſidiaria militum Romanorum, Act. X, 1. & tribunal Præſidis Provinciæ, Act. XXIII, 24. XXV, 6. Quod ſi ex domo quæ domini religio ſit, minime fallax aut dubia conjectatio eſt: quis de Herodis ſuperſtitione ambigat, qui norit Cæſarienſis civitas quantopere eſſet falſorum numinum addicta cultui, ut & nummi teſtantur, & illa civium adulatio, de qua ſacræ litteræ prodidere, dum Herodes concionaretur pro tribunali, populum acclamaſſe, *Dei voces & non hominis?*

Ad annum Chriſti XLIII.

I. *De obitu Herodis, quem Agrippam vocant.*

HUJUS exitum refert Lucas in Actis cap. XII, 19. his verbis: *Statuto autem die, Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali . . . . Confeſtim autem percuſſit eum Angelus Domini . . . . . & conſumptus a vermibus exſpiravit.* Longe aliter a Joſepho res ea narratur; quo conſilio, ſatis indica-

vimus ad annum Chriſti VIII. nempe ut ſacer ſcriptor non hiſtoricam veritatem, ſed allegoricum ſecutus ſcribendi genus credatur.

II. *De Herode Chalcidico.*

Ut φιλοκλαύδιος neſcio quis Herodes Chalcidicus appelletur, quæ vel ratio vel auctoritas cogat, non ſatis apparet. Neque enim hujus rei teſtis omnino ullus, nullum idoneum documentum, nulla cauſa prorſus afferri poteſt. At Herodi illi, qui tetrarcha primum, deinde rex fuit, hunc titulum adſerunt ea, quæ in deſcriptione nummorum attulimus, argumenta. Quid ſi autem non tantum nullus Herodes Chalcidicus, ſed neque regnum Chaldis ullum fuit? Nam *regio* quidem *fertiliſſima Syriæ Chalcidene* a Plinio nuncupatur, nempe in Syria Cœle, ſupra Decapolitanam regionem & Damaſcum: ſitu nunc tamen obſcuro & ignoto. Plinius enim certe regiones ac populos Syriæ Cœles elementorum ordine recenſet, lib. V. ſect. XIX. ceteri vero ſcriptores, etiam ii qui Plinio vetuſtiores vulgo creduntur; cum in illis quidem Plinii verbis allatis idoneum ſibi viſi ſint tractum reperiſſe regno ſtatuendo, iidem tamen inter ſe de ſitu Chalcidis adeo diſcrepant, ut conciliari poſſe, niſi geminam poneret Chalcidem, Noriſius non putarit, quamvis unicam ſinguli eorum agnoſcant.

Ad annum Chriſti XLIV.
De Felice Præſide.

JAM ab hoc anno Felicem Judææ Præſidem ſive Judicem fuiſſe ſtatuimus hoc uno argumento, quod Paulus in Actis cap. XXIV, 10. ſic eum compellat anno æræ Chriſtianæ LIV.

EX MULTIS ANNIS te eſſe judicem huic genti ſciens, &c. Ac ſi Joſepho credimus, Pilatus annis decem geſſit hunc magiſtratum. Decennium igitur pariter Felici ante illum annum, adducti his Apoſtoli verbis, haud temere adſignamus. Neque enim ille profecto poſt tres dumtaxat annos elapſos diceret, *ex multis annis*. Tamen Chronicon vetus Felicem Judææ Procuratorem Galilææ Ventidium Cumanum, libro XII. Annalium, cap. LIV. At Joſephus, tum libro XX. Antiq. cap. V. tum libro 2. de bello Judaico, cap. XXI. Ventidium facit Galilææ ac Samariæ cum Judæa procuratorem, cui in exſilium deportato Felix ſucceſſerit anno 52. Certe ſi ambo ſimul, diviſo inter ſe magiſtratu in eo tractu fuere: hoc eſt, ſi alter Judææ ac Samariæ impoſitus fuit, nempe Felix: Galilææ alter eodem tempore, nempe Ventidius Cumanus, ut Tacitus refert: tota Joſephi narratio, quæ eſt prolixa admodum locis allatis, fabulis adnumeranda eſt. Utri autem potior habenda fides eſt, an verius neutri? cum uterque & ſacris codicibus refragetur, ubi Felicis in Judæa magiſtratum anguſtiore temporis ſpatio circumſcribit: & cum ratione pugnet uſuque civili, ubi Galilæorum nationem paruiſſe Cumano, Romano magiſtratui, refert, quæ uni ſuo regi Agrippæ debuit eſſe obnoxia.

Ad Annum Chriſti LI.

I. *Herodem, de quo in Actis ſermo eſt, falſo Agrippam cognominari.*

NUMMUM quidam nuper edidit ita inſcriptum: ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ, capite diademato. ϽC ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟΣ ΤΩΝ ΣΕΒΑΣΤΩΝ Μ. Hoc eſt, ipſo interprete: Καισάρεια ἡ πρὸς τῶν Σεβαστῶν μεγάλη, *Cæſarea ab Auguſtis Magna*. Et nummum ille re-

fert ad Herodem, ut appellat, Agrippam, cujus exitum narrat ſanctus Lucas in Actis, cap. XII. hoc eſt, anno Claudii Imp. tertio. At ſapiens nemo, mea quidem ſententia, animum induxerit, ut credat a ſacro ſcriptore Herodem regem appellari potuiſſe, ut diximus, quem nummi Agrippam regem vocarent. Nam uſitatiore ac notiore vocabulo deſignatum ab ipſo fuiſſe principem, nemo ſanus ambigat: uſitatius autem ac notius illud nomen eſt, ni fallimur, quod nummi repræſentant. Quem igitur ſacræ paginæ Herodem vocant, iſtum alio quam Herodis nomine deſignatum quoque in nummis, nemo niſi temere exiſtimaverit.

Eccur autem aliter a ſancto Luca, a Joſepho aliter nuncupatur? Afferam hoc loco non inanis quidem ſemper conjectoris, ſed nunc tamen plus juſto fortaſſis ſuſpicioſi, ingenioque nimium indulgentis hominis conjecturam. Accipiet quisque, ut volet. Deprehendit ille, ut quidem muſſitabat nuper nobiscum, cœtum certorum hominum ante ſæcula neſcio quot extitiſſe, qui hiſtoriæ veteris concinnandæ partes ſuſcepiſſent, qualem nunc habemus, cum nulla tunc exſtaret: ſibi probe notam illorum ætatem atque officinam eſſe: inque eam rem iſtis ſubſidio fuiſſe Tullium, Plinium, Maronis Georgica, Flacci ſermones & epiſtolas: nam hæc ille ſola cenſet, quod vereor ut cuiquam ſuadeat, ex omni Latina antiquitate ſincera eſſe monumenta, præter inſcriptiones admodum paucas, Faſtosque nonnullos. E ceteris ſcriptis monumentis, qui hodie valde ſudant, ut conciliatis quanta licet ingenii vi ſententiis, inter ſe plerumque diffidentibus, hiſtoriæ corpus unum integrum repræſentent, eos ſibi videri aiebat ex pluribus fabulis novam alteram velle fabricari ac ſcite concinnare, ſecum omni ex parte aptius cohærentem. Addebat illis annalium architectis majori fuiſſe adjumento magnam nummorum antiquorum, quam dili-

gentiſſime congeſſerant, ſupellectilem. Horum poteſtatem in primis fuiſſe penes totius conſilii principem ac primarium operis architectum: cui, propterea quod ut theſaurum draco, ſic ille nummos in arca incredibili ſolicitudine cuſtodiret, nec niſi parce admodum eorumdem uſum conſpectumve ceteris impertiret, jocoſe ſodales geminum SEVERI ARCHONTII nomen fecere: alterum Latinæ conſuetudinis, a moroſitate: Græcum alterum ab eo, quem inter eosdem gereret, veluti magiſtratu. Tamen illis artificibus multo minorem numiſmatum veterum copiam, quam noſtræ huic ætati fuiſſe aiebat, Græcorum præſertim: & Latinos, quos in manibus habuit, ut in præpropero opere uſuvenit, præpoſtere ſæpenumero intellexiſſe. An enim, exempli gratia, ſi Joſephus vidiſſet nummum ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ cum lilio Phaſelitico, diceret agrum Phaſeliticum coli cœptum fuiſſe poſt annum V.C.DCCXLIV. ut diximus ſuo loco: cum prius dixiſſet anno V.C.DCCXIV. tetrarcham Herodem dici deſiiſſe, ut rex deinceps appellaretur? Minime ſane. Videret enim cum Phaſelitico lilio adhuc ethnarcham vocari. Itaque nec anno uno tetrarcham Herodem exhiberet, ſed aliquot annis ethnarcham: nec Phaſeliticum agrum primo excultum referret, tanto poſt tempore quam rex eſt ſalutatus. Uno verbo ἀναχρονισμὸν annorum fere viginti vitaret. Similia eſſe ſexcenta iſtorum hominum σφάλματα, aiebat ille ex penuria nummorum Græcorum orta: nec pauciora autem ex iis, quos in manibus habuere perperam intellectis. Atque hujus dicti in Agrippa ponebat exemplum. Nam cum illos vel una nummorum, qui Agrippæ nomen ferunt, diſſimilitudo admoneret Agrippam geminum extitiſſe: & utrumque ſtatuerent ante excidium Vrbis eſſe collocandum, quoniam urbe exciſa regnum Judæorum defeciſſe, quod Agrippæ detulerant, credi vellent: fingi oportuit, He-

rodi,de quo ſermo in Actis,cognomen Agrippæ fuiſſe: atque ita finxere. Nam ab anno Claudii quarto, quo & priorem Agrippam obiiſſe, & ſucceſſiſſe ponunt alterum juniorem Agrippam, usque ad urbis cladem, plane ſunt anni ſex & viginti, quot omnino in vetere Chronico Agrippa poſterior regnaſſe perhibetur. In quo diſſidet a Joſepho, qui quoniam ultra annum XXI. ET. KA. BA. ΑΓΡΙΠ. nummos Agrippæ nullos haberet, finem illius quidem, ut iſte, circa everſionem urbis, ſed primordia maluit anno tantum XXI. ante eam exciſionem figere: quæ res poſteris crucem fixit, decertantibus inter ſe, utrius ſtandum ſententia ſit, de Agrippæ initiis. Nam de fine inter veteres adeo convenit, nemo ut unus poſt urbem deletam, nec Joſephus ipſe, vel quisquam alius Agrippæ annos aut facta ulla commemoret, præter Juſtum Tiberienſem unum; qui, ſi fuit, annos Agrippæ usque ad initia Trajani protraxit. Sed effecere ipſi, nemo ut e poſteris non hunc hominem φιλοψευδῆ ac nullius præ Joſepho fidei eſſe ſtatueret, a quo ſcilicet tantopere diſcreparet. Ea cauſa eſſe inter ceteras huic quem dixi homini videbatur, quamobrem quem ſanctus Lucas ſemper Herodem, numquam Agrippam vocat; hunc vice verſa Joſephus, ut vel idem gemini nominis fuiſſe, vel Lucas erraſſe crederetur, ſemper Agrippam, ac ne ſemel quidem Herodem appellet. Annon enimvero ex eo cœtu, pergebat idem rogare, cenſendus ille eſt, qui cum paulo poſterius ſcriberet, & animadverteret hanc ſuorum cum ſancto Luca pugnam atque ἀντιλογίαν, difficilemque præterea, ac ſine exemplo, illis præſertim temporibus, duorum iſtorum nominum in uno homine conſociationem: idcirco pari audacia atque improbitate ſacrum verius ſcriptorem, quam Joſephum ſociosque, venire pronunciavit in ſuſpicionem erroris? Ἡ οὖν διαφωνία, inquit, τοῦ ὀνόματος ἐνταῦθα τὸ λέγειν αὐτ

Ἀγρίππα Ἡρώδην, ἢ κατάσφαλμα, ὡς εἰκὸς, γραφικὸν γέγονεν, ἢ κατὰ διωνυμίαν εἴρηκεν. Certe quidem Herodes Agrippa tam dici illo ævo quiſpiam potuiſſe videtur, quam Alexander Philippus, vel Ptolemæus Demoſthenes.

Sed ſuas ſibi habeat noſter ille conjectationes: easque, cum volet, viderit, quomodo ſit defenſurus: nobis enimvero alia nunc argumenta ſuppetunt: nec valde refert in præſenti noſſe, ſive qui ſint fraudis iſtius architecti, dum de fraude interim, vel errore, conſtet: ſive an illa cauſa fuerit Herodis Agrippæ cognominandi, an verius altera, quam indicavimus ad annum Chriſti octavum: an ambæ conjunctim. Quid quod enim, ſi Herodi Chalcidico tribui nummum oporteat inſcriptum, ΗΡΩΔΗΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ, hoc ipſum argumento eſt haud improbabili, non eſſe Agrippam ſeniorem eum, qui ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ in altero inſcribitur? Nam cum eadem ætate reperire non ſit duos in nummis reges ΦΙΛΕΛΛΗΝΑΣ aut ΦΙΛΟΡΩΜΑΙΟΥΣ: quo quis documento fidem faciat exſtitiſſe ſimul duos Φιλοκλαυδίυς? cum præſertim arrogans ac ſuperba nimis ea appellatio videatur, in Chalcidis, hoc eſt, in agri perexigui regulo, ſi quis fuit. Certe Spanhemius, ceterique viri eruditi, qui nummos inſcriptos ΗΡΩΔΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ & ΗΡΩΔΗΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ Agrippæ ſeniori tribuunt, numquam alterum hunc Agrippæ nummum, ΑΓΡΙΠΠΑΣ ΦΙΛΟΚΛΑΥΔΙΟΣ, eidem Herodi adſcribent. Quid ita? quoniam nullo ſuaderi poteſt exemplo, ut quisquam in nummis nomine nunc uno, nunc altero, ſit appellatus. Geminum ei nomen ſi fuit: non alterutrum pro arbitratu, ſed vel utrumque: vel, ſi alterum ex his unum, ſemper idem apparet. Severus Pertinax, exempli gratia, numquam ſolo Pertinacis nomine deſignatur: ſed vel utroque, vel ſolo Severi. Herodes igitur, qui ſemel dictus in nummo ſit, dici Agrip-

pa in altero non debuit, ſed Herodes tantum, vel Herodes Agrippa.

II. *De regis Magni cognomine, in Agrippæ nummo.*

At Agrippa Magnus, inquit is, qui nummum vulgavit, ut in nummo, ſic etiam a Joſepho appellatur. Prior igitur intelligi debet is, quem Lucas Herodem nuncupat, non ſequens. A Joſepho autem? quo loco? Nempe libro XVI. cap. VII. ubi mentio Herodiadis. Ἀγρίππου δὲ, inquit, ἀδελφῆς τοῦ μεγάλου. Taceo nunc quidem de Joſephi ac ſodalium ſolœco, Αγρίππου, quod etiam in codicibus MSS. legitur, pro Ἀγρίππα, ut nummi exhibent ipſius Agrippæ, quicum vixiſſe vult videri. Quid ſi magnum Agrippam dixit ille, ut ex eo grege alii, quo ſenſu nos Galli dicimus interdum, *le grand Agrippa*, pro majore natu e duobus? Certe eo ſignificatu μέγαν in nummo ſcribi nemo ſobrius dixerit. Et eſt inepta iſta quidem locutio, nec ferme hominis qui Græce niſi ſub Gallico cœlo didicerit, aſpergatque idcirco ſermoni Græco ſubinde Gallicæ nonnihil dialecti. Sed tamen ille capite ſubſequente ita eſt de Druſo majore locutus: Ἀντωνία τοῦ Δρούσου τοῦ μεγάλου γυναικί. Quid ſi igitur quem Hebraice neſciviſſe, cum ſe Hebræum profiteatur, SALIANUS noſter oſtendit, Græce idem haud multo peritior fuit? Alia quidem ſententia mox idem ſubjicit, Φύσει δὲ μέγας ὢν Ἀγρίππας, καὶ δωρεῖσθαι πολυτελής. Sed neque iſtud prodeſt ad Magni cognomen: quod ſi Agrippa geſſit, poſtponi nomini oportuit, non præponi: ut eſſet Ἀγρίππας μέγας, quemadmodum Pompeius Magnus, non μέγας Ἀγρίππας. Sed ſcriptum eſt in nummo rectiſſime Βασιλεὺς μέγας, ut ſit Rex Magnus, non Magnus Agrippa. Nam intereſt plurimum, quo vox ea loco ponatur, ut recte intelligatur, quæ

vis

vis ei poteſtasque ſubſit. Alia Regis Magni, alia Agrippæ magni appellatio eſt. Illa enimvero a perampla ditione peti ſolet, iſta a rebus præclare geſtis. Rex Magnus Agrippa, perinde atque deceſſor Herodes fuit, ob geminam ditionem, qua pariter potitus eſt, Galilæa ſcilicet ac Philippi tetrarchia: ſed idem Agrippa Magnus cur dicatur, nihil cauſæ eſt. Et ille quidem perturbata ſupremo Neronis anno Republica, atque ex turbidis imperii rebus majores aſſumens ſpiritus, monetam ſuo vultu ac nomine impreſſam ſignare, quod ipſius pater Herodes reformidaſſet, absque Cæſaris vultu vel nomine, auſus eſt: in qua ſe ille Magnum Regem appellaret. Sed brevi repreſſa ea audacia eſt. Nam a Veſpaſiano ita redactus eſt in poteſtatem, ut non aliam ſingulis annis, quam Flaviorum nomine ac vultu impreſſam monetam cudere ei fas eſſet, ſuo vero dumtaxat nomine in area nummi averſa, non etiam vultu: quod eſt haud leve minimeque obſcurum indicium imminutæ pariter poteſtatis. Atque hæc e ſummo honoris gradu dejectio, quantum ad jus monetæ ſpectat, perſeveravit in filio, Agrippa juniore: quantum ad regnum attinet, major fuit. Fuere autem Judaicæ hiſtoriæ ſcriptori hæc omnia penitus ignota.

III. *De titulis Cæſareæ in Agrippæ nummo.*

Sed de antica parte nummi hactenus, quid de poſtica? *Cæſarea ab Auguſtis Magna*, Latinæ aures non ferunt: quanto Græcæ minus, ἡ πρὸς Σεβαστῶν μεγάλη? At *ſubauditur*, inquit, *appellata*. Sic nuper Valens in quodam Auguſti nummo, CONS. S. C. OB. R.P. CONS. quod eſt, *Conſervatori ſuo coronam ob Rempublicam conſervatam:* legit, *conſecrata Senatusconſulto; ſubauditur, ſtatua.* Quod cum ei objectum eſt, modeſte ſiluit. Tales ſubaudiri voces nemo

alterutrius linguæ peritus, aut in nummis lapidibusque verſatus dixerit. In tam paucis certe vocibus eam eſſe vim voculæ πρὸς, ut ſignificet Latine *ab*, quo quis exemplo adſtruat? Non πρὸς Græci profecto, ſed παρὰ ſcribant. Quid deinde fiet nummo alteri ſimillimo ſub Nerone, in quo non πρὸς ſed πρὸ tantum legitur: ΚΑΙΣΑΡΙΑ Η ΠΡΟ ΣΕΒΑΣΤΩΝ. L. ΙΔ. Num loco πρὸς in nummo ſcribi πρὸ quiſquam putet poſſe? Quorſum deinde ab Auguſtis Magna appelletur? Amplitudo enim civitatis, non voluntas aut gratia Principum, hoc nomen adſerit. Et ab Auguſtis profecto potius dicatur Auguſta, παρὰ σεβαστῶν σεβαστή. Nam illud nomen habet in nummis quamplurimis: Magnæ contra appellatio nuſquam apparet, cum ſint nummi Cæſareæ permulti obvii: in quibus & Auguſta, & Flavia, & Felix cognominatur: Magna ne ſemel quidem, vel in nummo, vel in lapide, vel apud ullum ſcriptorem etiam fictum. Statimne ut accepit, Magnæ nomen amiſit? Si *ab Auguſtis* accepit, cur nullus ante Neronem nummus Auguſtorum, nullus poſt ipſum Magnam appellat? Hyperaſpiſtæ crede, qui Prima Cæſarea cur ſit appellata, primus aperuit: qui & Samariam epochamque Samariæ ex ſimili nummo ablegandam, reponendamque Cæſaream admonitu noſtro primus edocuit. Prima Cæſarea Auguſta igitur dicta eſt, quod ante alias civitates Cæſareæ Auguſtæ nomen habuit: ſicuti poſtea eadem Prima Flavia, quod ea colonia prima Flaviæ cognomen obtinuit.

Primatum Judææ, ut loqueris, quiſquis es, cum Palæſtinæ primæ potius dici oportuerit, ſi habuit a Veſpaſiano: dic, amabo, quid aliud ille primatus ibi fuit, præter honorem metropoleos? Metropolim appello, ſedem Præſidis Provinciæ. Quæ tunc autem civitas poſſet de primatu Judææ cum Cæſarea contendere? An Hieroſolyma? quæ funditus everſa. An Cæſarea Paneados? quæ longiſſime diſſita

in Decapolitana regione. Atqui multo antea apud Cæſaream Palæſtinæ ſedem fuiſſe ac *tribunal* præſidis Judææ, conſtat ex Actis cap. XXV, verſu 1. & 6. aliiſque locis. De primatu quod narras urbes inter ſe diſceptaſſe, profer ejuſmodi litium, ſi tamen fuere, vel unum in omni Syria exemplum: nullũ eſt. At metropoleos vocabulum in multis Cæſarienſium nummis omittitur. Primũ, at & in multis apparet: cur non ſit & in iſto? cum prima vocis littera integram vocem aut extitiſſe, aut intelligi debere admoneat. Fac ablatam fuiſſe a Veſpaſiano, quod temere affirmatur, metropoleos prærogativam, eamq; ſero reſtitutam: fruebatur ergo prius eo honore civitas: haberi enim neceſſe eſt, quod aufertur. Denique nummi Τιβεριέων & Σεπφωρηνῶν in eodem tractu carent ea voce: quam tamen utramque civitatem Galilææ metropolim Joſephus ille tuus appellat: cur non & de Cæſarienſium nummis idem ſtatuatur?

At certe non in una parte civitatis coloni fuere Romani, qui Latine: in altera indigenæ, qui nummos Græce cuderent, ut Hyperaſpiſtes adjecit: & *quod de diſtinctione indigenarum fingit Eumenius, nugæ.* Strabonem tu forte pluris, quam ego, facis: at ille tamen tuo judicio nugator, qui diſcrimen illud colonorum & indigenarum diſertis verbis prodidit, de Heraclea & Sinope, libro XII. pag. 542. & 546. Neque enim anguſtiæ hujus loci ſinunt, ut ex nummis Καπιτωλιέων, aliiſque, nunc ea res multo certius comprobetur: quod in Chronologia Severi fiet. Si Narbone poſitam inſcriptionem, quæ deſcribitur a Grutero, pag. CCXIX. ſinceram putas, dic nugatos pariter fuiſſe Narbonenſes illius ævi, qui colonos ibi ab incolis ſepties ſecernunt ac ſeparant. Nolim hic ego tamen tale patrocinium opponere, cum probe norim ſpuriam illam ac recentem inſcriptionem eſſe. Cujus generis eſſe quamplurimas qui neſciunt, quam inani

ſe labore vexant, cum in iisdem illuſtrandis multum temporis, operæ, chartæque conſumunt? Nam quod eſt, exempli gratia, operæ pretium in Cenotaphia Piſana grande volumen elucubrare, ſi ſunt ea Cenotaphia ab aliquo ſat ſtrenuo artifice conficta: ut certis argumentis in Chronologia Auguſti ex nummis, Deo donante, docebimus? In hanc primum partem eruditionis, quam κριτικὴν Græci vocant, incumbere par eſt eos, qui prodeſſe ſibi ſua ſtudia ac ceteris velint. Incredibile enim ac ſimile portenti eſt, quantam falſorum ſcriptorum ſegetem, de rebus tum ſacris tum profanis, exſecranda & deteſtabilis una quædam, ut ceteras ſileam, ante annos fere quingentos, officina effuderit: quanta ſit e diverſo, ut auri ac gemmarum, ita genuinorum operum paucitas. Aurum igitur a ſtipula plumbove ſecernere, hoc opus, hic labor eſt. Sed de hac re alias copioſior erit atque opportunior, ſi Deus dederit, diſputandi locus.

Ad annum Chriſti LXVIII.

Cur nummi Aſcalonis & Gazæ, quæ ſunt oppida Palæſtinæ, a nobis fuerint prætermiſſi.

HOC anno, qui quartus decimus Neronis eſt, ab autumno anni ſuperioris, ut in gemino Neronis nummo notatur, quem ad hunc annum deſcripſimus, Aſcalonitæ perinde atque Cæſarienſes Neronis partes ſecuti nummum cuderunt, in quo annum æræ ſuæ CLXXI. appoſuere, ab autumno ſuperiore pariter ineuntem: in altera nummi area vultum Neronis laureati, cum ſola voce ΣΕΒΑΣΤΟΣ, ut peculiaris mos fuit illius civitatis, abſque Neronis nomine. Sed iſtum Aſcalonis nummum, alioſque ibidem ſub Auguſto & Domitiano percuſſos in hac lucubratione conſulto prætermiſimus, quod in titulo Nummos duntaxat Hero-

diadum polliciti ſumus: ad Herodianum autem regnum Aſcalo numquam pertinuit. Fuit enim, teſte Plinio, *oppidum Aſcalo liberum*, ſociumque Populi Romani, jam ab anno V. C. DCL. ſub autumnum, vel DCLI. ineunte. Atque hæc cauſa illius æræ fuit, ut dicemus, vel in Auguſti, vel in ſuperiorum temporum Chronologia: non quam Noriſius attulit, levibus admodum conjecturis, pag. 435. & 436. Salomæ quidem (non *Salomi*, ut dixit Noriſius σολοικίζων, pag. 437.) Cæſar largitus eſſe dicitur Aſcalone palatium, Καῖσαρ χαρίζεται καὶ τὴν ἐν Ἀσκάλωνι βασίλειον οἴκησιν, apud Joſephum, libro XVII. Antiq. cap. XVII. τὰ ἐν Ἀσκάλωνι βασίλεια, libro 2. de bello, cap. IV. Regiam iſtam autem in eo oppido fuiſſe ab Herode ædificatam Noriſius auguratur, ſed ſine teſte. Nam ipſe Joſephus libro 1. de bello, cap. XVI. Rufino, ut aiunt, interprete: *Apud Aſcalonem vero*, inquit, *Nymphæa, ſive lacus ornatiſſimos, & balneas, item periſtylia tam opere quam magnitudine miranda conſtituit.* De regiis ædibus verbum nullum facit. Amicam Herodi civitatem idem Noriſius fuiſſe aſſeverat, qui Aſcalonitam Herodem exiſtimat: nec meminit a Joſepho dici eam civitatem fuiſſe uſque ad Veſpaſiani tempora Judæis ſemper inviſam, libro III. de bello, cap. 1. ἀεὶ διὰ μίσους Ἰουδαίοις γεγενημένην. Verius, neglecto Joſepho, βασίλειον Aſcalone nullum Salomæ datum: neque in civitate libera ac ſocia populi Romani quidquam donare Cæſar cuiquam potuit. Merito igitur dilati ſunt a nobis in aliud tempus nummi Aſcalonis. Tamen de ſymbolis, quæ in nummis occurrunt ſub Auguſto, Nerone, & Domitiano percuſſis, nunc dicemus obiter curſimque, quoniam & aliquid habent affine cum Herodiano nummo anni V. C. DCCXVIII. & eadem conatus exponere Noriſius, affert dumtaxat ex Diodoro Siculo fabulam: ſed nihil ad rem. Nec vero fere Diodorus ipſe niſi ſomnia narrat. In Aſcalonitico igitur nummo

Dea turrito capite Genius eſt civitatis, ut omnes norunt: dextra haſtam puram tenet, ſymbolum poteſtatis, ſeu juriſdictionis: ſiniſtra arbuſculam Cypron, cujus e ſemine confectum fuiſſe oleum, Aſcalone præſertim, maximæ commendationis ac famæ, Plinius auctor eſt, libro XII. ſect. LI. *Cypros in Ægypto eſt arbor Zizyphi foliis, ſemine coriandri, candido, odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturque poſtea, quod Cyprus vocatur. Optimum habetur e Canopica, in ripis Nili nata: ſecundum ASCALONE JUDÆÆ: tertium Cypro inſula, odoris ſuavitate.* Sic in Herodis etlmarchæ nummo lilium Phaſeliticum deprehendimus, cum uva ex agro Engaddi. Sic Cyrenenſes, quod nemo ignorat, ſilphium in ſuis nummis ſculpſere: ſic alii alios frutices, qui eſſent apud ſe in pretio. Ara lateri dextro Deæ appoſita, vota ſignificat pro ſalute Auguſti ſuſcepta: columba denique, præſidem Aſcalonis Deam, Venerem Cypriam indicat: quod numen ibi fortaſſis in honore, ob cyprum, quæ ibi in pretio fuit.

De Gazenſium nummis cur hic ſileremus, major etiam quam de Aſcalone cauſa fuit: nulli enim Gazenſes hac ætate occurrunt quam deſcribimus, ut neque Καπιτωλιέων, quos eſſe Hieroſolymitanos, Noriſio nequicquam refragante, docebimus in Severo: neque Raphienſium. Nummos Gazenſes igitur in Hadriani potiſſimum Chronologia repræſentabimus: ubi illius oppidi æram, a nobis recte poſitam fuiſſe anno V. C. DCXCI. a Noriſio perperam reprehendi, & in annum DCXCIII. male conjici, defendemus. De Gaza interim taciti præterire ac ſine cenſura non poſſumus, quod ait Joſephus, uti jam indicavimus, traditam Herodi ab Auguſto Cæſare fuiſſe eam civitatem. Daret Cæſar Herodi civitatem liberam? Liberam enim ſuique juris Gazam fuiſſe, non Joſepho, ſed nummis credimus, qui Gazenſium libertatem ſocietatemque cum Populo Rom. atque ejuſdem

ſocietatis annos a Pompeii victoria, & M. Tullii Conſulatu, etiam ſub Antonino Pio, oculis noſtris exhibent. Daret Cæſar civitatem non a ſe expugnatam? ſociam jamdudum Populi Romani inconſulto Senatu P. Q. R. civitatem daret? An iſtud ille auderet primo ipſo ſui principatus anno? an Senatus ferret? Perinde quaſi ea largitio in poteſtate Cæſaris foret: cui non magis licuit donare vel unum, ſive conjunctum fœdere ac ſocietate oppidum, ſive ſtipendiarium, aliove nexu jam Populo Romano obnoxium, quam hac noſtra ætate iſtud licet aut Reipublicæ Venetæ Duci, aut Principi Belgii fœderati, injuſſu Senatus, vel Ordinum. Neque enim Cæſares fuere illis præſertim temporibus veluti dynaſtæ, dominique imperii: ſed Imperatores tantum & Auguſti: hoc eſt, ſummi Adminiſtratores belli gerendi, & Principes Senatus.

Ad annum Chriſti LXIX.

Πάρεργον. *In re nummaria quis cenſeri debeat eruditus.*

SPANHEMIUS pag. 864. ex Seguini Muſeo hunc ipſum Domitiani nummum affert, & Tito adjudicat. Hic ſi quis Viro Clariſſimo ac pereruditо litem moveat, eumque imperitiæ arguat, aut nummum illum, de quo pronunciat, neget contrectaſſe, quod in vultu aberrarit, neque epigraphen ΔΟΜΙΤ. oculis perſpexerit, quæ nobis conſpicua fuit: næ ille omnium judicio ineptiſſimus ſit. Neque enim peritus ille habendus eſt in re nummaria, qui bene litteras nummo inſculptas legit, ſed qui lectas bene intelligit. Tu rectius forte legis in tuo nummo, quam ego in meo: Dos hæc eſt, vix fortaſſis oculorum, nedum ingenii tui: ſed vel dioptræ, vel nummi ipſius, qui magis integer & magis conſpi-

cuus ad te pervenit. Ergo inter peritos rei nummariæ eodem tu eſto loco & gradu, quo inter eruditionis magiſtros cenſeri fas eſt bibliopolas complures: qui quos libros divendunt, horum legere titulos norunt, intelligere non norunt. Quodſi vel Spanhemius, vel ſimilis Spanhemio alter in paucis quibusdam legendis nummis aberret, de his autem quos probe legerit, diſſerat erudite ac ſcite: tu interim nullum intelligas, etiam cujus litteras omnes conſpicuas ſyllabasque videris: uter amborum, quæſo, peritior? Quodſi alius ſimilis tui Samariticos characteres, non quidem per ſe ipſe legerit, (nam eſt perinde atque ego ſum, quamquam Hebraica docui publice, in Samariticis *ἀναλφάβητος*) ſed ſi alio præeunte Samariticos in nummis characteres quidem legerit: ignarus interim, nam ita palam profitebatur, qua cauſa nummi Samaritice eſſent inſcripti: alter vero ſtatim aperuerit iſtud arcanum brevi pagina, in qua lectũ a ſe aut omnino conſpectum nusquam nummum ait, ſed tantum intellectum: uter, amabo, peritior? Hic locus admonet, ut de me ipſo ac pro me aliquid dicam: nam in eadem eſſe me navi ſentio. Prodiit nuperrime epiſtolium *Ad totius Europæ Antiquarios* inſcriptum, propoſita quæſtione, *Utrum laurea Eumenio Pacato ſit concedenda?* Avertendum ſcilicet omni ope ac niſu tantum dedecus fuit, oſtenſis palam Eumenii erroribus duodecim: ſelectis, ut credibile eſt, graviſſimis. In quibus, ne ſingulos faſtidioſius enucleem, ſi ſe fateatur, quod humanum eſt, erraſſe Eumenius, primo quidem arbitrabitur ſibi fas eſſe ridere cum vate quodam, libro VII. Epigram. LXXX.

Triginta toto mala ſunt epigrammata libro:
Si totidem bona ſunt, Lauſe, liber bonus eſt.

Nam & plura multo eſſe in eo libro, quæ laudari poſſint, ipſi fortaſſis Noriſio affirmanti fides habebitur: & eumdem librum

brum auctor hujus epiſtolii refert ad totius orbis Antiquarios perveniſſe, libri fama, ut quidem ponit iſte, permotos. Quid ſi deinde Eumenius excipiat hos omnes eſſe lapſus oculorum, nullum ingenii vel judicii: ac ne oculorum quidem, ſed nummorum potius, qui cum eſſent evanidi, aciem legentis fefellerunt? Addet ejus generis nummos iſtos eſſe, de quibus intenta lis eſt, ut & perparum interſit ad veram eruditionem recte ne an ſecus legantur, & in his cuique liceat eſſe negligenti. Dicet eosdem omnes eſſe e primo Eumenii conatu decerptos, nullum ex Antirrhetico poſterius exarato: profitebiturq; *conari ſe, ut ex eorum numero ſit, qui proficiendo ſcribunt, & ſcribendo proficiunt*, ut quidam aiebat epiſt. VII. multoque verius ſcripta ſua, quam Concilia, priora poſterioribus emendari. Subjiciet etiam haud ſatis bonæ fidei in adverſariis videri poſſe, quod aliquot lapſus ex illis duodecim, nunc iterum tertiove objiciunt, quoniam alii deſunt ſcilicet: quamvis Eumenius ipſe tres priores ante trienniū in Antirrhetico, quem legiſſe iſti ſe profitentur, aperte revocaverit, p.59. & 56. & 53. In nummis reliquis novem, quos per ſe videre Eumenius non potuerat, nam quis videre poſſit omnes? ſecutū ſe fuiſſe vel Patini fidem, viri utique in hoc genere non aſpernandi; vel indicem gazæ Regiæ, quem Antiquariorum coryphæus Valens ipſe confeciſſet, Eumenius vero ſæpe emendaret. De quinto, qui annum Hadriani XXII. notat, quam merito tunc dubitarit, quam nihil in eo quiſquam adhuc viderit, alias dicemus. Ad ſeptimum quod attinet, in quo oppidum legiſſe Eumenius arguitur pro viri nomine, iniqua prorſus criminatio eſt. Nam in nummo evanido ac fugientibus litteris, ubi Τερεβεντίνων cum Triſtano, viro pererudito, tomo 2. pag. 401. legeret, an ibi viri nomen eſſe non temere crederet? ſi dioptræ ope ac ſubſidio Τερεβεντίνου felicius legis, ſit illa

oculorum aliqua, ingenii certe vel eruditionis laus nulla eſt. An Τερεβεντίνȣ autem ac Magiſtratus, an Τερεβευτίνων, Terebinthi inſulæ civium nomen ibi ſit, quid rei litterariæ intereſt? quid inde ad hiſtoriam, ad Chronologiam, ad Geographiam lucis aut ſubſidii ſperes? plane nihil. Nam qui inſulam eſſe prope Byzantium negant Terebinthum, ii Zonaram ſe negant legiſſe, lib. XVI. cap. XX. & Nicetam in Alexio Comneno, num. XV. quos in Plinianis notis olim indicavimus.

Itaque ex tot argumentis Eumenius efficiet, nihil fuiſſe cauſæ, quamobrem Antiquariæ ξυνωρὶς conjunctis operis epiſtolam ſcriberet, plenam acceptis de trivio maledictis, quæ Eumenius præter alias cauſas idcirco negligit, quod eo libello palam ambo fecerint minime ſe dignos eſſe, qui inter judices ſedeant, *utrum laurea Eumenio Pacato ſit concedenda*. Quod ſi iſte Eumenii hoſtis geminus Noriſium hallucinantem in Cæraſienſi nummo excuſat, eo nomine, quod nummum non contrectarit: ſed ſibi ϴ pro O referenti fidem habuerit: Eumenium autem accuſat, quod indicem alterius amborum ſecutus ſit: quid iſtud, obſecro, aliud eſt, quam ex eodem ore, ut aiunt, calidum frigidumque efflare?

Quid ſi quis e noviſſimo libro Valentis duodecim pariter errores, prout ſeſe primum nullo delectu facto obtulerint, Antiquariorum Senatui repræſentet? 1° pag. 41. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ legit, pro ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, *Divus Auguſtus*: hoc eſt, vivum facit ex mortuo: in altera autem nummi ſuperficie, ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ. L. ΙΔ. ad Tribuniciam poteſtatem refert: cum Tribunicia poteſtas in nummis numquam ſignetur cum L. vel ET. nec ſine vocibus ΔΗΜΑΡΧ. ΕΞΟΥCΙΑC. nec denique Tiberius Auguſtus Σεβαςὸς fuerit, cum Tribuniciam gereret poteſtatem XIV. ſed XVI. dumtaxat.

2° Pag. 254. inter Conſtantis nummos hunc refert, VOT. XXX. MULT. XXXX. quem de Conſtantino accipit: cum neque Conſtantini ſit, neque Conſtantis, ſed Conſtantii.

3° Pag. 71. nummos tres, ΕΤΟΥΣ ΙΗ. ΕΤΟΥΣ ΚΓ. ΕΤΟΥΣ ΚΔ. de rege Polemone accipit, cum ſint anni æræ Claudianæ: ſintque idcirco in ea nummi area appoſiti, ſive quæ Tiberii Claudii vultum exhibet, cum ΕΤΟΥΣ ΙΑ. ſive quæ Neronis Claudii, cum numeris proxime adnotatis.

4° Pag. 68. & 69. in nummis duobus, altero qui ΘΕΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ, altero qui ΚΑΙΣΑΡ ΘΕΟΣ ΘΕΟΥ ΥΙΟΣ inſcribitur, Claudii caput nunc radiatum, nunc laureatum agnoſcit: cum in utroque ſit Auguſtus: nec Claudius eſſe poſſit: qui nec *Divus Auguſtus* unquam, nec *Divi F.* dici potuit. Sic vice verſa in libro de Coloniis, pag. 46. Auguſtum fecit ex Caio principe, quem vulgo, ut alias dicemus, ſed falſo Caligulam vocant.

5° Pag. 43. Coſſum Lentulum in nummo aureo Conſulem facit, cum ſit tantum Monetæ Trium-Vir.

6° Pag. 158. Tres Amiſi fingit æras, cum ſint dumtaxat duæ.

7° Pag. 212. IOVI. PRÆ. ORBIS, mavult *Jovi Præfecto Orbis* legere, quam nobiſcum *Præſidi;* quamvis nemo præfectus Latine dici poſſit, niſi quem alius præfecerit.

8° Pag. 211. In nummo Commodi, TR. P. XIII. IMP. VII. pro IMP. VIII. & pag. 212. TR. P. IV. IMP. VI. pro IMP. III.

9° Pag. 213. ſub titulo, M. COMMODUS ANT. PIUS FELIX AUG. BRIT. ponit in averſa parte, P. M. TR. P. VII. IMP. V. cum ille nec Britannicus, nec Felix dicatur in nummis ante TR. P X. IMP. VI.

10° Pag. 216. TR. P. XI. COS. VI. pro COS. V.

11° Pag. 240. in Gallieno, TR. P. X. COS. II. pro COS. V.

12° Pag. 77. in Antonino Pio, LIBERALITAS AUG. VII. IMP. VIII. COS. III. cum Antoninus non ſæpius quam IMP. II. in nummis occurrat, & legi COS. IIII. oporteat. Pluribus nunc ſuperſedeo: nam quis finis, ſi quis recenſere lapſus velit omnes? Mitto feſtivam illam interpretationem nummi Voluſiani Imp. ΑΤΤ. Κ. ΓΑ. ΦΙΝ. ΓΑΛ. ΟΥΕΝΔ. ΟΥΟΛΟϹΙΑΝΟϹ. Nam ubi Valens veluti quatuor auctum triumphis, Vandalicum, Finnicum, Galendicum, Vendenicum, Voluſianum cognominavit: ac nomina Auguſti quatuor transformavit in totidem gentium nomina, quo Romana numquam arma penetravere: quorum poſtremum etiam fictum eſt & antehac inauditum: ibi legi oportuit, *Imp. Cæſar Galerius Finius Gallus Vindex Voluſianus*, ut Hyperaſpiſtes admonuit, & in Chronologia Voluſiani dicturi ſumus. Sunt autem hi lapſus partim hominis prave legentis, ſed plerique perverſe intelligentis: quod utrumque vitium in Antiquariorum primipilo venia omni caret: præſertim cum hiſtoriæ plurimum & Chronologicæ rei interſit non in iſtis labi. Tamen ſi quis etiam poſt longam ejusmodi erratorum ſeriem exclamet. *O hominis impudentiam, qui nec nummos contrectarit, ſed ex ingenio cuncta fabricat!* Poſt errores fere ducentos ab Antirrhetici auctore indicatos, *jam* iſtum *docere velle, laterem lavare eſſet, & Æthiopem dealbare. O egregium epocharum ſcrutatorem & artificem! Quid infelicius pro milite glorioſo? Antiquariorum cymbalum vult haberi: bulla ventoſior:* ſimilesque multas verborum blanditias ſi quis effundat, quis vir frugi approbet? Longe humanius certe ruri, atque in ipſo foro lites geruntur. Eſt quidem hoc jurgium πάρεργος, λόγος, ut inſcripſimus,

præterque propoſitum: tamen attingi a nobis potuiſſe, dummodo fieret moderate, nemo, ut ſpero, negabit.

Ad annum Chriſti LXXI.

De annis Agrippæ, ex Joſepho.

HIc nummus Domitiani, cum epigraphe ΕΤΟ. ΚΑ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠΠΑ. quem repræſentamus ex Patino, æque ac duo Regiæ Gazæ, quos anno LXIX. retulimus, Agrippæ anno XIX. quos cum aliis in hoc opere laudatis diligenter otioſeque exploravimus, oſtendente perhumaniter, ut ſolet, Viro Clariſſ. OUDINETO, Regii Cimelii Cuſtode: nummi, inquam, iſti Joſephum non unius, ſed perpetui cujusdam erroris arguunt, qui Agrippæ initia anno uno ubique antevertat. Nam is, exempli cauſa, libro 2. de bello Jud. cap. XXV. Neronis annum XII. Menſe Majo, cum XVII. Agrippæ in Judæa anno componit. Quod ſi verum eſſet, annum hunc oporteret eſſe alterum ac viceſimum Agrippæ regis.

Ad annum Chriſti LXXVI.

Non fuiſſe Agrippam religione Judæum.

IN nummo quem Erizzo deſcripſit, Dea habet emicantem in ſumma fronte Lunæ creſcentis effigiem: quod eſt ſymbolum Veneris Genetricis, de qua alias. Ergo regem ethnicum, non Judæum, ni fallimur, ea numinis effigies probat. Didicerat ille quidem Judaïcas conſuetudines atque quæſtiones: credebat, id quod ſæpe audierat, vaticinatos eſſe de Chriſto rege venturo prophetas, ut ex Paulo diſcimus in Actis, cap. XXVI, 3, 27. Nam Apoſtolus ibi hominem acriter

perurget, ut quod animo clauſum tenebat, hoc lingua prameret. Gentiles enimvero plerique in eo tractu atque illis temporibus, cum numen divinum colerent, templumque frequentarent ſtatis anni diebus: iidem oracula prophetarum a Judæis edocti de rege propediem naſcituro, exſpectatione eventus, perinde atque ipſi Judæi, ſuſpenſi pendebant: nec Judaicos interim ritus amplexi, quos nullius eſſe momenti crederent: nec dantes Chriſto Servatori nomina, crucem peroſi. Itaque illi palam in avita ſuperſtitione perſtabant, præter *Deum Ignotum*, ut ajebant, alia quoque numina venerati. Ex eo fuit Agrippa numero, ut nummi docent: quos qui non habuere, vel non ſatis diligenter inſpexere, ex hoc uno Actorum loco perperam intellecto Judæum fuiſſe Agrippam collegerunt.

Ad annum Chriſti LXXX.

De æra Flaviana, Aureliana, & ſimilibus.

IN nummo Titi, COL. CÆSAREA. L. IB. ΦΛΑ. qui coloniam liberam legunt, quam graviter ii fallantur, in Antirrhetico docuimus, pag. 54. Cæſaream nummi nulli neque Latini liberam, neque Græci prædicant αὐτονόμον: cum ſint nummi tamen illius civitatis obvii. Qui Flavianam illic æram nolunt agnoſcere, iidem fortasſis neque in nummis Commodi Alexandriæ percusſis Aurelianam agnoſcere potuerunt, quæ a primo M. Aurelii Antonini anno ad ultimum usque M. Aurelii Commodi annum perducta eſt, in quo ſtirps Aureliana defiit. At inventus eſt ante biennium nonnemo, cujus nunc nomini parcimus, qui hos annos in nummis Commodi ſecus acciperet. Nam is annum XX. L.K. quoniam in annum Commodi primum incidit, viceſi-

mum ætatis Commodi annum, ceterosque deinceps usque ad XXXII. ſimiliter interpretatus eſt: quo dici nihil alienius a vero potuit. Nam, ut ceteras nunc prætermittam argumenta, an poteſt viceſimus ætatis Commodi annus, & XXI. & XXII. idem eſſe cum XX. XXI. & XXII. Fauſtinæ Commodi matris anno? Fieri certè non poteſt. Atqui hujus Fauſtinæ tamen pariter nummos tres e Theſauro Mauroceni pag. 125. Patinus exhibet, ſimiliter notatos, L. K. L. KA. L. KB. Non magis in illis igitur anni Commodi, quam in iſtis Fauſtinæ ætatis anni ſignantur. Adde quartum ejuſdem Fauſtinæ nummum e Cimelio D. DRON, in quo annus XIX. alterumque L. Veri perrarum maximæ formæ, e locupletisſima gaza Illuſtriſſ. D. FOUCAULT, ſummi rei ærariæ, judiciariæ, ac civilis in inferiore Normannia Præfecti; qui nummus eumdem annum XIX. ENNEA ΚΔ. exhibet, nempe æræ M. Aurelii, qui tunc rerum potiebatur: non autem vel Fauſtinæ, nam Principum feminarum annos notari ſolitos fuiſſe nemo dixerit: vel L. Veri, quem & ſupremum diem ante annos decem obiiſſe alii nummi docent: & novis hoc anno decimo nono auctum honoribus ab Achæis Aſiæ minoris, nummus hic fidem facit. Qua de re alias uberius dicemus. Neſcis, amice, morem hunc olim uſurpari ſolitum in Oriente, ut in nummis conſignaretur æra familiæ illius, cui ſe tuendam Reſpublica commiſiſſet: Juliana, Auguſtana, Claudiana, Flaviana, Aureliana, Severiana, Diocletiana: quemadmodum ſi Lutetia notaſſet in nummis olim æram Valeſiorum a Philippo Valeſio, & nunc ſimiliter regum Borboniorum æram conſignaret, ab Henrico Magno. Et illi quidem nummi tres Fauſtinæ, quos diximus, non inanem modo conjecturam oſtendunt de ætate Commodi in nummis ſignata: verum etiam cum haud mediocri pondere auctoritatis accedunt ad cetera argumenta, qui-

bus hiſtoriæ Auguſtæ ſcriptores de Fauſtinæ obitu falſi convincuntur, atque adeo νοθείας.

Ad annum Chriſti LXXXII.

De Sebaſte Samariæ, & æra Sebaſtenorum.

Ex quo exciſa eſt urbs Samariæ a Salmanaſſare, oppidi deinceps nomen Samaria non fuit, ſed regionis: in qua poſt Neapolim ſecundum locum, Plinio ita prodente, Sebaſte obtinuit. Hanc ab Herode conditam fuiſſe initio poſuimus, ut aliquid ſaltem ſemel feliciter conjeciſſe Joſephum daremus. At nunc pœnitet hujus indulgentiæ. Nam vellicat aurem Plinius: qui poſtquam Cæſaream dixit conceptis verbis ab Herode rege conditam fuiſſe, de Sebaſte, quam ſtatim ſubjicit, nihil tale refert. Et vero potuit æque Auguſti Cæſaris atque Herodis juſſu arx ea in monte, ut ait Plinius, continendis Judæis haud impar exſtrui.

Nemo enim ignorat, opinor, hoc eſſe in more principum, ut in extremo regno arces de ſuo nomine exſtruant, tum ad tutandos fines ſuos, tum ad hoſtes ſubditosque in officio continendos. Neque quemquam profecto e poſteris ulla ratio in dubitationem adducet, Arcemne Ludovici, exempli gratia, *le Fort Louis,* aut Caroloregium, *Charleroi,* ſimilesque munitiones, alius exſtrui juſſerit, quam cujus unaquæque nomen præfert. Et Sebaſten igitur a Σεβαστῷ, hoc eſt, ab Auguſto conditam pariter fuiſſe, maximam ſimilitudinem veri habet. Ut ut eſt autem, alteruter haud dubie in animo habuit, multo vero magis Auguſtus, ſi conditor ipſe Sebaſtes fuit, annum conſignare, quo Auguſti ſive Σεβαστοῦ nomen accepit: cum ea civitas in nummis ſuis & natalem ſuum, & honorem ſimul nominis Auguſto delati, orbi publicaret.

caret. Joſephum itaque nunc nihil moramur, qui libro XV. cap. XI. Noriſio ſubſcribente, ad annum V.C.DCCXXIX, quem Herodis annum XIII. appellat, Sebaſtes ædificationem refert. Ac, niſi fallimur, hæc æra *Auguſtorum* eſt, ſive *Auguſtana*, quam auctor libri de die Natali, ſub nomine Cenſorini, ab eo ipſo anno repetit, quem diximus Sebaſtes eſſe natalem, V.C.DCCXXVII. Conſulatu Auguſti VII. & Agrippæ III. quamque æram ex his ipſis nummis aut lectis perperam, aut perverſe intellectis collegiſſe poteſt videri, L. ΘΡ. ΣΕΒΑΣΤΗΝΩΝ, *annum CIX. Auguſtorum* imperite interpretatus. Certe quantumvis licet ille aſſeveret nomen annorum Auguſtanorum ad ſuam usque memoriam permanere, atque in Ægypto biennio prius quam in orbe reliquo numerari: tamen in nullo prorſus ſcripto ſculptove monumento æra iſta Auguſtorum conſignata apparet, ſi Sebaſtenorum nummos exceperis. Noriſius pag. 446. ait *in Chronico Euſebii* (quod alii Hieronymianum vocant) *natalem Sebaſtes ſeptennio tardius ſtatui, & non tantum quadriennio, uti ſcribit in Notis Scaliger: ita nummorum ope inſignium ſcriptorum anachroniſmos emendari.* Huic cenſuræ ultro ſubſcribimus, ut modo pro ſeptennio novennium reponat. Sic Tiberiadis natalem decennio retardavit auctor ejusdem chronici: Cæſareæ Paneados, annis quatuor & viginti. Sed hunc iſthic *divinare, ut ſolet,* Scaliger jamdudum admonuit in iisdem Notis, ad annum MMXLI.

Hujus autem oppidi Sebaſteni in ſacris Novi Teſtamenti litteris mentio nulla eſt, eam ob cauſam, opinor, quod urbs eſſet tota Græcorum atque Gentilium, perinde atque Cæſarea Palæſtinæ: & Romano utraque munita præſidio. Fuit autem illud Chriſti Domini mandatum de his civitatibus ſimilibusque, Gaza, Aſcalone, Tiberiade, Juliade, & Cæſarea Philippi, Matth. X, 5. *In viam gentium ne abieritis, &*

in civitates Samaritanorum ne intraveritis ; ſed potius ite ad oves, quæ perierunt domus Iſrael. Nam æque gentes, de quibus hic ſermo eſt, ac Samaritani, intra Palæſtinæ fines fuere. Neque hic diſcipulos Dominus Palæſtina vetat excedere: quibus haud tantum animi tunc fuiſſe videtur, ut deſerere patriam auderent. Certe in urbem Cæſaream inferre poſtea pedem Petrus memor iſtius præcepti veritus eſt, usque dum cœleſti edoctus oraculo, vocem illam Domini ad ſolum vitæ ſuæ tempus in terris pertinuiſſe, juſſus eſt eo ſe conferre, Act. X. & XI. Et de gentili quidem Cæſarienſium ſuperſtitione ſat diximus. Sebaſten autem falſorum ſimiliter deorum cultui addictam fuiſſe, Jupiter in nummo ſculptus admonet. Ab Herode Magno templum ibi Auguſto dicatum fuiſſe Joſephus eſt auctor, libro XV. Antiq. cap. XI. & libro I. de bello, cap. XVI. At non ego credulus : qui probe noverim, ne Romæ quidem erga Cæſarem Auguſtum, ullumve Principum, usque ad dedicanda templa adulationem proceſſiſſe, ut in Chronologia Auguſti dicemus.

Ad annum Chriſti LXXXVI.

De nummo Agrippæ junioris, ΕΠΙ. ΒΑ. ΑΓΡΙ. ΕΤ. Κϛ. SC.

NUMMI omnes Agrippæ junioris eo conſpirant atque conſentiunt, ut doceant ei commiſſum ex Senatusconſulto imperium rei militaris in Palæſtina: ſive illud officium, quod Ducis Palæſtinæ multo recentior Notitia Dignitatum appellat, ſect. XXI. Hujus ſub diſpoſitione ibi dicuntur fuiſſe, ſi tamen fidem liber meretur, equites Æliæ poſiti, hoc eſt, Hieroſolymis: cohortes aliæ juxta Jordanem, aliæ inter Æliam & Hiericunta, aliæ alibi copiæ plurimæ. Nam

ΕΠΙ. ΒΑ. non *rege*, ſed *ſub rege*, ſic accipiendum eſt, ut ea formula conflatum eſſe nummum admoneat, non in ea ditione, quam ille regia poteſtate, ſed in provincia, quam Cæſaris ac S.P.Q.R. vice, vel Præſidis ritu adminiſtraret, vel tamquam legatus armis defenderet. Itaque hunc Ducatum in Palæſtina quidem hic nummus ſignificat Cæſareæ percuſſus: in Galilæa autem & Judæa, ut dicemus poſtea, tabernaculum ſive tentorium, in omnibus fere nummis hujus Agrippæ cum ſpicis inſculptum: quaſi omnis illius regiæ poteſtatis uſus eſſet in caſtris ad tutandum Galilææ ac Judææ limitem rite locandis ac permutandis: cujus rei ſymbolum tentorium eſt.

Ad annum Chriſti XCI.

De æra & nominibus Neapoleos Samariæ.

NUMMUM ſimilem priori e duobus, quos hoc anno deſcripſimus, Spanhemius pag. 769. e Gaza Regia, Tito adſcribit, cum Domitiani ſit: legitque ΦΛΑΟ ΤΙ. ΝΕΑΠΟΛΙ. ΣΑΜΑΡΕΙΑΙ. pro ΣΑΜΑΡΕ. L. ΑΙ. hoc eſt, *Σαμαρέιας, anno XI.* At nos hoc loco duos non ea mente exhibuimus, ut anno iſto percuſſos fuiſſe ſuaderemus: ſed ut quisque intelligeret ex noſtra præſenti animadverſione, quam ibi ſpopondimus, quam ſunt in nummis diligenter inveſtiganda prius ſingula, quam de his pronuncies. Ne Domitiani enim annum illum eſſe undecimum affirmaremus, tametſi prima ſpecie nemo non ita exiſtimet, ac ne cuiquam etiamnum affirmanti credamus, nummi prohibent ejusdem civitatis, Neapoleos Samariæ, quatuor vel quinque, Antonii Pii temporibus percuſſi: in quibus æra notatur Flaviana, ſeu potius Neapolitana: neque enim ducit initium ex

quo Flavii rerum potiti,ſed ex quo Flaviæ nomen Neapolis Palæſtinæ obtinuit. Nam cur in Flavii Domitiani nummo aliam exiſtimabimus æram ſignari, quam Neapolitanam ab accepto Flaviæ prænomine, cum ipſius quoque Antonini Pii principatu non alia appareat in nummis illius civitatis, quam hæc ipſa Neapolitana,ex quo illud Flaviæ prænomen accepit? Quo argumento duplex æra ſtatuatur in nummis unius civitatis, ubi ſatis ſit unam intelligi? Deinde cum illo eodem ævo atque tractu terrarum,ut vidimus, ſimiliter Sebaſteni ſuam æram cum anno Domitiani primo, Herodes tetrarcha ſuam pariter cum anno Caji principis primo,uti ſuam Zenodorus cum primo Aſiæ receptæ Auguſtique imperii anno, conjunxerit: nec poſt annum illum Sebaſtenorum alius ſub Domitiano nummus magis appareat quam Neapolitanorum, aut ſub Auguſto Zenodori, aut Herodis tetrarchæ ſub Cajo principe: quis non intelligit ad primum Domitiani annum æque referri oportere Neapolitanorum huncce nummum, quam Sebaſtenorum? moremque illius ævi fuiſſe, ut reges, tetrarchæ,& civitates,cum æra ſua componerent annum præſertim primum Principum Romanorum? Admonet & littera Σ, in hiſce Neapolitanorum nummis nondum lunata effigie conformata: quod argumentum eſt, ut periti norunt, exorientis adhuc Domitiani principatus. Ex his porro intelligere eſt, primum Neapoleos Samariæ annum ſtatui oportere, LXXI. æræ Chriſtianæ, autumno ineuntem. Nova enim civitas in anni ſui initio figendo Græcum ſtatim morem ſecuta fuiſſe videtur, neglecta vetere Judæorum ac Samaritarum conſuetudine a verno tempore anni inchoandi. Noriſius in Epocha Neapoleos, de nummis iſtis duobus tribusve diſſerere, quos attulimus, quoniam vel ſciens prudensque refugit, vel imprudenter omiſit, certo definire initium æræ Neapoleos non potuit.

Hæc æra perſeverat,ut diximus, ſub Antonino Pio, in

nummis ipſius Pii, & Aurelii Cæſaris, & Fauſtinæ junioris. Ubi vero Neapolis ad Flaviæ appellationem in nummis ſuis Aureliæ prænomen adjecit, ΑΥΡ. ΦΛ. ΝΕΑC. ΠΟΛΕΩC. CΤΡ. ΠΑΛ. & ΑΥΡ. ΦΛ. ΝΕΑC. ΠΟΛΕΩΣ CΑΜ. nempe ſub M. Aurelio Antonino, deſiit hæc æra deinceps apponi: quoniam annus unus & idem eſſe non potuit, ex quo utrumque prænomen adepta civitas fuerat. Noriſium interim miror, qui pag. 449. de M. Aurelii Antonini Caracallæ nomine Aureliam Neapolim in nummis cognominatam velit. Nam de iſtius Antonini nomine, nonniſi Antoninianæ dictæ ſunt civitates in nummis, ut Amaſia, Ancyra, Tarſus. Quæcumque dicta Aurelia eſt, id nomen habuit a M. Aurelio Commodi patre: a quo & *colonia Aurelia Carrhenorum & Colonia Aurelia Karthago Kommodiana Pia Felix.* inſcribitur: non *Carrhenorum Commagene,* ut a quibusdam perperam interpretatum fuiſſe monuimus, in priore noſtra de Nummis antiquis lucubratione, pag. 116. Et quæ apud Spanhemium, pag. 776. in nummo Caracallæ, *Colonia Aurelia Antoniniana Alexandria* vocatur, nempe Troas, geminum prænomen a gemino Auguſto, M. Aurelio nimirum, & Antonino Caracalla, ut vocant; ſicuti Neapolis a duobus Auguſtis, Aurelio & Flavio, geminum Aureliæ & Flaviæ prænomen traxit. Una ex omnibus, opinor, *Colonia Aurelia Pia Sidon* ab uno Imperatore M. Aurelio Antonino Pio, quem Elagabalum vocant, geminum nomen tulit: alterum a nomine Aurelii, a Pii cognomine alterum: quod ſingularis cujusdam artificii fuit, ut ex utroque conjunctim nomine planum eſſet, ex Aureliis qui plurimi ſunt, a quo ſe deductam colonia Sidon agnoſceret.

Quod ſupereſt denique de Neapoli dicendum, vetus illius nomen *Mamortha* fuit, teſte Plinio: tametſi Joſephus libro V. de bello cap. IV. Μαβαρϑὰ vocat, nimirum ut in Sa-

maritico nomine efferendo Joſephi admonitu poſteri crederent lapſum eſſe Plinium: cujus viri auctoritatem ut imminueret factio antea indicata, quot & quas artes adhibuerit, alias Deo juvante patefaciemus. Sed & alio ex capite Joſephus a Plinio diſſidet. Nam iſte prius oppidi nomen repudiatum atque e medio ſublatum admonet, Neapoleos in illius vicem inducto vocabulo: *Oppidum Samariæ Neapolis,* inquit, *quod ANTEA Mamortha dicebatur.* Ille ſimul a Græcis Neapolim, ab indigenis *Mabartha* appellatam refert, τὴν Νεάπολιν καλȣμένην, Μαβαρθὰ δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. Et Neapolim ille quidem jam tum ſub Nerone appellatam fuiſſe innuit: cum ipſa quidem vox Νέας πόλεως & æra in nummis ejus impreſſa, videatur æque recentem indicare Neapoleos ac Flaviæ appellationem: Pliniana vero oratio, quæ eſt accuratiſſimæ brevitatis, haud obſcure ſignificet, pulſis inde Samaritis a Veſpaſiano, rejectoque ſimul vetere Samaritico vocabulo, novos incolas, nempe Græcos, inductos in eam civitatem, nova, ut fit, munitionum acceſſione firmatam, novum Neapoleos nomen adſciviſſe. Quam porro dubia eſt illius ſcriptoris patria, qui Νεάπολιν more Latino ſcribit, pro Νέαν πόλιν? Et hæc ſuſpicio cadit in omnes, qui ſimili errore tenentur. Nam Græco ſub cœlo nati, ut Thucydides: & quorum ſcripta conſtat perinde atque iſtius eſſe genuina, Νέαν πόλιν ſcribunt. Palæſtinos certe Νέαν πόλιν dixiſſe teſtes nummi ſunt, ΝΕΑϹ ΠΟΛΕΩϹ inſcripti. An Palæſtinus ergo cenſeri debet, auctor Originum Judaicarum, qui ab eo more diſcedit? Nam Act. XVI, 11. ſi Νεάπολιν hodie legitur, id eorum inſcitiæ tribuendum, qui Græcos ſacræ ſcripturæ codices a ſuis ſodalibus interpolatos deſcripſerunt: quamquam codex Alexandrinus eo loci Νέαν πόλιν retinet. Sed & vox Μιθριδάτης, quæ apud Joſephum ſociosque occurrit, pro Μιθραδάτης, ut

ut nummi habent, parem oris Latini ſuſpicionem efficit. Qua de re nos alias fortaſſis dicturi ſumus.

Ad Annum Chriſti XCIV.

De forma diſſimilitudine in nummis Herodiadum.

IN nummis Herodiadum, diverſos Principes vel una indicat diſpar forma nummorum. Herodes prior uſus eſt gignendi caſu, ΗΡΩΔΟΥ ΕΘΝΑΡΧΟΥ. Herodes alter recto caſu, ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΡΑΡΧΗΣ, aut ΒΑΣΙΛΕΥΣ. Agrippa prior ſimiliter, ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΜΕΓΑΣ ΑΓΡΙΠΠΑΣ, ſed ſupremo tantum Neronis anno: ſub Veſpaſianis, numquam ſine aliquo vultu Flaviorum in priore parte, rejecto in averſam aream ſolo Agrippæ nomine absque vultus effigie: ΕΤΟ. ΙΘ. ΒΑ. ΑΓΡΙΠ. anno XIX. vel alio *regis Agrippa*. Suſceperat ille Neronis partes anno iſtius ſupremo, cum ſua Cæſarea, ut ſimillimi admonent Neronis & Agrippæ nummi, in eadem illa civitate anno ipſo conflati. Eam ob rem, ut Cæſarea, deducta mox eo a Veſpaſiano colonia, pœnas perſolvit Reipublicæ violatæ: ſic iſte ab eodem multatus eſt Magni Regis appellatione, atque adeo, ut apparet, Philippi tetrarchia. Hoc illa una nummorum Agrippæ diſcrepantia ſubjicere oculis pæne ipſis videtur. Denique alter Agrippa ſcripſit, ΒΑCΙΛΕωC ΑΓΡΙΠΑ L. Θ. cum tabernaculo, ſeu papilione, *une tente, un pavillon*: quo ſignificetur Judæam ab Agrippa rege, non regio jure aut poteſtate adminiſtratam, ſed tantum Rectoris ſive Imperatoris titulo, hoc eſt, Ducis copiarum Romanarum in illo imperii limite conſtitutarum. Eſt enim Imperatoris adſignare, ubi tentoria ponenda, caſtra locanda, quove transferenda ſint. Quare una eademque nummi area regis Agrippæ

nomen exhibet, & tentorium. Nam Scenopegiæ feſtum in nummo quærere: aut in ſpicis, quas area nummi altera repræſentat, feſta gemina Azymorum & Pentecoſtes, puerile eſt: niſi forte quis exiſtimet Cæſarienſes quoque Cappadociæ eadem feſta celebraſſe: eo quod in Cimelli Droniani nummo, Alexandri Severi principatu, tres ſpicæ ſimiliter emicant, cum epigraphe, ΜΗΤΡΟ. ΚΑΙϹ. ΕΤ. Ε. Functus eodem Ducis ſeu Rectoris munere multo poſt, is qui in nummo Aureliani Imp. appellatur VABALATHVS VCRIMOR, hoc eſt, *vice Cæſaris Rector Imperii Orientis*: vel potius, ſiquidem, ut admonuit D. DRON, in nitidiore nummo apparet VCRIMPR. *vice Cæſaris Rector Imperii Romani.*

Jam ſymbolum Judææ in nummis Agrippæ ſenioris nullum eſt, ſed Galilææ tantum. In nummis junioris Agrippæ viciſſim qui ſuperſunt, nullum peculiare Galilææ ſymbolum eſt: in Judæa Samariave percuſſos fuiſſe, forma nummi & fabrica admonet, qualis in nummo ΚΑΙϹΑΡΟϹ. ΛΘ. anno Chriſti octavo. Hinc haud temere conjicere eſt, poſt mortem Agrippæ prioris, Galilææ regnum ereptum Agrippæ filio a Domitiano fuiſſe, ſolo regis titulo ei relicto, cum exigua, quæcumque ea fuerit, regni portione: & præfectura rei militaris in limite Arabiæ & Palæſtinæ: quam ille ob cauſam nec Magnus Rex, ut pater & avi frater, ſed rex tantummodo appellatur in lapide Sponiano. Verum a Trajano Reginæ Magnæ Berenicæ Galilæam cum Ituræa fuiſſe reſtitutam ex eodem lapide, ut apparet, efficitur.

Ad annum Chriſti XCVIII.

Vera deſcriptio Herodianæ gentis ex ſacris litteris, nummiſque, & marmoribus.

INSCRIPTIO a Sponio deſcripta Athenis, ab Hyper-

Hyperaſpiſte nuper laudata, Trajani principatu poſita videtur: certe poſtquam Agrippæ patri defuncto filia Berenice ſucceſſerat. Eſt autem hujuſmodi.

Η ΒΟΥΛΗ Η ΕΞ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

ΚΑΙ Η ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ Χ ΚΑΙ Ο ΔΗΜΟΣ

ΙΟΥΛΙΑΝ ΒΕΡΕΝΕΙΚΗΝ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΝ ΜΕΓΑΛΗΝ

ΙΟΥΛΙΟΥ ΑΓΡΙΠΠΑ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΘΥΓΑΤΕΡΑ

ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩΝ ΒΑΣΙΛΕΩΝ

ΕΥΕΡΓΕΤΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΕΚΓΟΝΟΝ

ΔΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΤΟΥ ΕΠΙΜΕΛΗΤΟΥ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

ΤΙΒ. ΚΛΑΥΔΙΟΥ ΘΕΟΓΕΝΟΥΣ ΠΑΙΑΝΙΕΩΣ.

Senatus Areopagi, & Senatus Millevirorum, & Populus, Juliam Berenicen Reginam Magnam, Julii Agrippæ Regis Filiam, & Magnorum Regum Benefactorum Urbis Neptem, procurante Urbis Ædile Tiberio Claudio Theogene Pæanienſi, venerantur. Huic voci ἔκγονος, quæ vis ac poteſtas ſubſit, intelligere eſt ex inſcriptionibus ab Hyperaſpiſte indicatis: Gruteri, pag. CCLV. 4. Sponii, pag. 112. & 329. & 354. Nunc igitur, quod unum denique poteſt hoc loco deſiderari, quæ ſit Herodiani generis deſcriptio ex iſto lapide, & nummis antiquis, ac ſacris codicibus, breviter repræſentamus: ac ſimul alteram ex Joſepho e regione opponimus; ut quam ſint ambæ inter ſe diſpares, oculi ſtatim ipſi faciant fidem.

Ex ſacris litteris, & nummis, ac lapidibus.

HERODES Ethnarcha primum Judææ ac Samariæ, deinde Rex

Archelaus Rex Judææ ac Samariæ: Mat. 2, 22. ubi *regnaſſe* dicitur *in Judæa pro patre ſuo*, hoc eſt, regnum obtinuiſſe paternum cum titulo regio.

Philippus Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis. Vxor Herodias.

Herodes Tetrarcha primum Galilææ: deinde Magnus Rex, adjecta Ituræa & Trachonitide.

Agrippa, Magnus Rex Galilææ, & Ituræ cum Trachonitide: cujus ætate capta ſunt Hieroſolyma.

Uxor Berenice, Act. XXV.

Julius Agrippa, Rex, vice Cæſaris, Præfectus rei militari in Judæa & Palæſtina, usque ad ſuprema fere Domitiani tempora.

Julia Berenice, Regina Magna.

Ex Joſepho.

HERODES MAGNUS, Rex Judææ, Idumææ, & Galilææ.

Herodes ignotus — Salome uxor Philippi.	ARCHELAUS Ethnarcha, non Rex.	HERODES Tetrarcha Galilææ.	Ariſtobulus	PHILIPPUS tetrarcha Trachonitidis.

Ariſtobulus:

Herodias primum uxor ignoti Herodis, Herodis M. filii: poſtea & Herodis tetrarchæ.	AGRIPPA, rex Judææ & Galilææ, qui anno Claudii tertio obiit.	HERODES Chalcidis Rex.

Agrippa:

Berenice.	AGRIPPA, ſub quo capta ſunt Hieroſolyma: quem usque ad tertium Trajani annum vixiſſe Juſtus Tiberienſis, ut ajunt, prodidit: longe prius obiiſſe alii ex Joſepho utcumque colligunt.

Reliquam Herodis progeniem, quam Joſephus recenſet, libro XVIII. Antiq. cap. VII. conſulto prætermittimus, quoniam neque ad eam refellendam nummi antiqui juvant: neque ipſa viciſſim ad nummos illuſtrandos.

I. *De gemino Agrippa.*

Multa ſe hic offerunt haud leviter conſideranda. Primum eſt de Agrippa gemino. Agrippæ Magni Regis filiam Berenicen fuiſſe Joſephus ait, negat lapis deſcriptus a Sponio, dum Regis filiam ſolum vocat, non Magni Regis: & idem eos ſolummodo, quorum illa ἔκγονος fuit, hoc eſt, neptis proneptisque, Magnos Reges appellat, avum ac proavi fratrem: Agrippam priorem ſcilicet, & Herodem tetrarcham. Agrippa igitur geminus fuit, ſi Joſepho neglecto, lapidi uni nummoque credimus: alter, quem Regem Magnum fuiſſe nummus prædicat: alter, quem & Regem Magnum fuiſſe lapis negat, & eundem facit patrem Berenices: nummus autem alter eximius Cimelii Droniani, annum XIV. poſt patris obitum egiſſe docet ſub Domitiano.

II. *De Julii prænomine.*

Deinde ſi Julii nomen Agrippa tulit, & Juliæ Berenice, datum illud procul dubio ei familiæ eſt, quæ ſub Auguſto vixit: ut & Sauromatæ regi, cujus apud V. Cl. D. BAUDELOT nummus exſtat ex ære mediocri ΙΟΥΛΙΟΥ ΣΑΥΡΟΜΑΤΟΥ. Sic & Abgarus rex Septimii Severi prænomen a Severo Imp. accepit, ut teſtis eſt nummus ejusdem Muſei geminus, ex ære minimo: ΒΑϹΙΛΕΥϹ ΛΙΛ. ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΑΒΓΑΡΟϹ. & ΒΑϹ. Λ. ΑΙΛ. ϹΕΠ. ΑΒΓΑΡΟϹ. Ergo & Agrippæ iſtius pater Julius Agrippa pariter fuit: & avus quoque Julius: quo de nomine tamen nullum apud Joſephum veſtigium eſt. Familia gentis Herodum altera, quæ manſit Athenis, Tiberii Claudii ſimiliter poſtea nomen accepit, ut lapides teſtantur, quos alias appellabimus.

Quid ſi avus autem Agrippæ junioris ex eo fuiſſe potius Philippus tetrarcha agnoſcitur, quam Herodes alter? Nam Philippus certe potius ab Auguſto Cæſare, cui Cæſaream Paneados ultro dediderat, in Julii nomen videri debet adſcitus, quam Herodes tetrarcha, qui neque ullo numiſmate ſe φιλοϊούλιον profeſſus eſt, aut clientem vel ſocium Auguſti, neque ullo ei dato in oppignerationem fidei oppido ſuæ ditionis. Fuit igitur Philippi filius Agrippa prior, non Herodis. Nam ſi Philippum apparet Julium fuiſſe, Herodem autem plane liquet Julium non fuiſſe: extra controverſiam debet videri, Julii Philippi potius filium fuiſſe Julium Agrippam, quam Herodis, qui Julius non fuerit. Agrippæ igitur, quod conſectarium ex eo videtur eſſe, (conjecturas enim quidem aliquas ſubinde hic adſpergimus: ſed quas viri prudentes, uti remur, intellecturi ſint, non habere modo per ſe plurimum probabilitatis, verum etiam cum iis, quæ ex ſacris litteris, nummis ac lapidibus certa eſſe poſuimus, neceſſario apta eſſe atque connexa:) Agrippæ igitur priori, inquam, tunc adhuc infanti, cum Philippus pater e vivis abiret, anno Chriſti XXXII. non licuit per ætatem adire patrias poſſeſſiones. Quæ cauſa permovit Herodem tetrarcham patruum, ut fratris uxorem duceret, gereretque ſe vulpes aſtuta, pro tutore pupilli: ac tutelæ ſpecie alienam quoque tetrarchiam adminiſtraret cum poteſtate. Verum eo ipſo poſt annos decem pariter exſtincto, necdum Agrippa pubertatis annos egreſſo, dilata ei in annum usque Chriſti LI. ætatis ſuæ fere XXV. utraque poſſeſſio eſt, tetrarchia nempe gemina, patris ac patrui, Claudio annuente: ex quo Agrippa Magnus Rex, idemque φιλοκλαύδιος eſt appellatus, profeſſus ſe clientem pariter familiæ Claudiæ ſub Claudio & Nerone privigno. Itaque Berenice cum ἔκγονος fuiſſe dicitur Magnorum Regum, intelligi Magnos Reges duos o-

portet, avum Agrippam, & proavi fratrem Herodem: illius quidem ut neptis fuerit, iſtius autem ex fratre proneptis: nam utriusque ditio ad eam hereditate venit.

III. *De patria Herodis.*

Tertia de Herodis patria disquiſitio eſt. Ævo Marci Tullii Herodum familiam Athenis in primis nobilem fuiſſe, ex epiſtolis ad Atticum intelligimus, ut antea dictum eſt. At Joſephus nihilominus, libro XX. cap. VI. Herodem priorem genere Judæum facit: idemque parum ſibi de more conſtans, libro XIV. cap. 2. Nicolaum Damaſcenum (quem ſibi finxiſſe adverſarium videtur, ne veniret in ſuſpicionem, ſi ſolus exſtaret ex his, qui de Herodianis rebus ſcripſiſſent) hunc, inquam, mendacii arguit, qui Judæum Herodem faciat pro Idumæo. Strabo tamen *ἀνέρα ἐπιχώριον* vocat. Nec Judæum autem, nec Idumæum, ſed Palæſtinum, id eſt, Aſcalonitam, vetus auctor ait fuiſſe Herodem Tetrarcham, ſub quo Chriſtus eſt natus: ſic enim loquitur libro VII. γλαφυρῶν in Geneſim, pag. 223. negatque *ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ* fuiſſe: cum prius idem libro X. de adoratione in ſpiritu & veritate, pag. 345. Herodem tetrarcham *ἐξ αἵματος Ἰσραὴλ* fuiſſe affirmarit; qui locus conferri præterea poteſt cum libro 2. γλαφυρῶν, aliisque locis plurimis, ubi vox ea rurſum occurrit. Nemo interim, opinor, me jure culpet, quod veterum quorumdam more auctorem de nomine non appellem: cum illud venia mulso juſtiore fiat, quam quod ipſe ſacrorum librorum ſcriptores ſimiliter tacito nomine indicat; nunc ea formula uſus, *κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ καλῶς εἰρημένον, ut eſt pulcre dictum a quodam*, cum Sapientiam Salomonis: nunc iſta, *ὥσπερ τις τῶν ἀρχαιοτέρων*, cum Amos prophetam intelligat, dialogo VII. de S. Trinit. pag 649.

Nec aliud exiſtimaret ipſe, ut arbitror, aliive, quorum ſimiliter nomina diſſimulamus, niſi vicem nunc ſibi quamdam rependi. Sed ad propoſitum revertamur.

Aſcalonitam pariter vocant Herodem, ſub quo paſſus eſt Chriſtus, Judæi in Dialogo cum Tryphone, pag. 211. Quorſum autem homo Aſcalonita, vel Idumæus, vel Judæus, aut ejusdem liberi ac nepotes, Athenienſium illo ævo *ἐυεργέται* forent, cum ad tutelam regni Judaici licita una eſſet cum Romanis ſocietas & amicitia, Athenienſium opera inutili? In promtu autem e diverſo cauſa eſt hujus *ἐυεργεσίας*, ſi Atticus Herodes fuit. Nam erga patriam eſſe aliquem beneficum & liberalem, ac memorem originis ſuæ, & eſt in laude ponendum, nec eſt præter morem. An igitur Atticus Herodes ut exiſtimetur, ſatis argumenti eſt in hoc lapide Sponiano? Nam is Joſepho ac ſociis latuit, ut videtur. *Ἀναθήματα* quædam certe Joſephus, libro 1. de bello, cap. XVI. Athenienſibus aliiſque collata commemorat: ſed quæ vix titulum *ἐυεργέτε* mereri videantur: neque immerito ficta exiſtimari poſſint ad effigiem principis munificentiſſimi: tum quod nulla cauſa ſatis idonea afferri poteſt adeo effuſæ largitionis erga tot civitates, quot ibi recenſentur: tum quod in hoc lapide ſoli Magni Reges *ἐυεργέται* Athenienſium fuiſſe dicantur: nec appelletur autem Rex Magnus Herodes prior in altero lapide antea laudato, nec reipſa fuerit, ut diximus: cum Judæam tantum obtineret, ut ſacri duo ſcriptores docent, Matthæus & Lucas: Neque enim arbitramur, poſſe quemquam ſine ſcelere affirmare, minus accurate locutos fuiſſe: ac regem Judææ Herodem dixiſſe tantummodo, quamvis rex eſſet totius Iſraelis, aliarumque ditionum. Hoc eſſet enim dicere, tam parum conſiderate locutos, quam ſi quis rem aliquam nuper geſtam ſub rege Hiſpaniarum ſcriptis proditurus, narrationem exordiretur ab his

verbis, *Fuit in diebus Caroli Regis Murciæ:* ſi quidem Judææ vocabulum quo ævo ſcriberent, tum iisdem ipſis, tum aliis teſtibus, tribum unam & alteram dumtaxat complectebatur, cum parte Samariæ: non Galilæam & reliquas ditiones, quas Herodi ſuo Magno Joſephus adſignat: ac ne Jeruſalem quidem ipſam in Evangelio Joannis, cap. III, 22. Sed ſi profecta ſunt aliqua ab Herode munera ad Athenienſes, cur beneficia Herodis alterius, & Agrippæ prioris erga eosdem Joſephus prætermiſit, cum iſtorum ætas multo ipſi propior fuerit, debueritque eſſe idcirco notior?

IV. *De Berenice.*

Quarta eſſe poteſt de Berenice quæſtio, quamobrem Magna Regina Berenice in Sponiano lapide nuncupetur. Quoniam, opinor, geminæ ditionis, Galilææ nimirum, & Trachonitidis cum Ituræa, ſceptrum obtineret. At ſilent hiſtorici. Sane: ſilent enim & de tetrarcha, qui anno Chriſti CLXXII. Ituræam tenebat, & Trachonitidem regionem: cum illius effigies in nummo Cæſareæ Paneados, ſive Cæſareæ Philippi, cernatur, e Cimelio Viri Clariſſ. D. DRON, capite diademato, absque epigraphe. Abſit enim ut quisquam ſuſpicetur cum Noriſio, pag. 376. Commodi Cæſaris caput eſſe. Nam quis vel Cæſaris vel Auguſti diadematum caput in nummis vidit, aut gemmatum, ante Conſtantinum, annumque CCCXXV? Itaque ſilentibus tum de Berenice, tum de illo principe hiſtoricis, lapides & nummi loquuntur.

V. *De Herodianis.*

De Herodianis ſimiliter loquuntur ſacri ſcriptores, de quibus altum apud Joſephum ſilentium eſt. Cur autem de

his

his ſilet? Res enim alicujus certe momenti fuit,eoque nomine etiam a nobis hoc loco perſtringenda, quod intelligimus a nemine adhuc de ea dictum ſatis appoſite. Horum mentio primum occurrit apud Matthæum,cap.XXII,16. ubi Phariſæi *cum Herodianis*,hoc eſt,Judæi qui ſe immunes a tributo eſſe optarent,cum ethnicis Φιλοκλαυδίοις, qui Cæſari pendi tributum vellent: Chriſtum tentantes, *ut caperent eum in ſermone*,ſciſcitantur ab eo, *licet cenſum dare Cæſari, an non?* Nam ſi affirmaret, Judæi illum quidem pro Chriſto non agnoſcerent; qui non modo non libertatem,qualem ipſi ſperabant,Judæis afferret,ſed duram ſub gentilibus principibus ſervitutem penſionemque tributi graviſſimam approbaret. Si negaret autem,Græci *traderent illum principatui & poteſtati præſidis*,ut ait Lucas,cap. XX,20. tamquam auctorem rerum novarum adverſus Cæſarem, ac læſæ majeſtatis reum. Monet deinde Chriſtus, Marci VIII, 15. uti caveatur *a fermento Phariſæorum & fermento Herodis:* quod Matthæus ſic retulit, *Cavete a fermento Phariſæorum & Sadducæorum:* ſubjecitque interpretationem fermenti,perverſitatem doctrinæ. Illis enim temporibus in Judæa & Galilæa, ac multo antea, nempe ex quo fere in eas regiones Græcanica ſe peregrinitas infudit, ingens de reſurrectione diſceptatio fuit: Phariſæis *reſurrectionem futuram juſtorum & iniquorum* prædicantibus, negantibus Sadducæis. Teſtis eſt Paulus in Actis,cap. XXIII,6. *Ego Phariſæus ſum, filius Phariſæorum, de ſpe & reſurrectione mortuorum judicor.* Et Lucas V, 8. *Sadducæi enim dicunt, non eſſe reſurrectionem, neque Angelum, neque ſpiritum. Phariſæi autem utraque confitentur.* Ut prius apud Matth. XXII,23. *Acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt, non eſſe reſurrectionem.*

Apud Marcum pro Ἡρώδου, quidam dicuntur codices Ἡρωδιανῶν habere, quod eodem recidit. Sunt igitur,

ipſo Domino præmonente, Herodiani eadem infecti labe, qua Sadducæi, ac vice verſa. Neque enim teſtes alios, ſi qui ſecus ſentire videantur, in præſenti moramur: ſive quod piget poſt Deum audire mortales: ſive quod iſti ætatis incertæ fortaſſis, ac per ſe dubiæ fidei ſunt: ſive denique quod neque inter ipſos de Herodianis convenit: neque cogit ulla ratio, ut alterum præ altero audiamus. Quanto autem ſatius eſt uni Domini ac magiſtri voci adhæreſcere, neque eam ullius conjecturæ fuco adulterare, aut tricis infringere? Græcanica igitur ea ſuperſtitio fuit, quæ neque reſurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum, hoc eſt, neque Angelum, neque Deum ipſum, reſurrectionis magiſtrum ac doctorem agnoſcebat: eſt enim orationis aſcenſus, ab Angelo ad Deum, & eſt πνεῦμα Deus. Quemadmodum Chriſtus ipſe dixit, Joan. IV, 24. *πνεῦμα ὁ Θεὸς, Spiritus eſt Deus.* Illam profecto ibi Pauli fidem ac Phariſæorum eſſe, cum Sadducæorum placitis pugnantem, ex his verbis conficitur, quæ poſt prius allata ſtatim ſubjiciuntur, verſu 9. *Factus eſt autem clamor magnus. Et ſurgentes quidam Phariſæorum pugnabant, dicentes: Nihil mali invenimus in homine iſto. Quid ſi Spiritus locutus eſt ei, aut Angelus?* Spiritus haud dubie idem in hoc verſu, qui & in proxime ſuperiore, cum Angelo conſociatur, ut apparet: quoniam per ſe vel per Angelum loqui Deus homini poſſit ac ſoleat. Nam qui Phariſæi in verſu priore dicuntur *utraque confiteri*, Angelum, & Spiritum: iidem ipſi in ſubſequente Spiritum & Angelum commemorant: eumdemque proinde in utraque ſententia Spiritum, nec diverſum.

Eſt aliud πνεῦμα in ſacris codicibus, aliud τὸ πνεῦμα: tametſi leve ac ſubtile iſtarum vocum diſcrimen eſt, cum de Deo agitur. Nam iſtud quidem τὸ πνεῦμα per ſe Spiritum ſanctum, ex conſequenti vero naturam divinam ſignificat,

cui vis operandi ineſt: operationemque ab ea profectam, quæ *per appropriationem*, ut ſchola loquitur, Spiritui tribuitur. Πνεῦμα autem, divinam per ſe naturam; nam *Spiritus eſt Deus:* ex conſequenti vero, perſonam divinitatis eam, cui operatio tribuitur: ſunt enim, ut ejusdem ſcholæ verbis utamur, actiones ſuppoſitorum, quantum ad denominationem attinet. Pugnat porro cum catholica veritate Grotii interpretatio in hunc locum, ubi nomine πνεύματος jubet intelligi *quemdam afflatum, qui animum miro modo penetret, quem Græci ἐπίνοιαν vocant.* Eſt enim Socinianæ peſtis, quam ille in ſuis Notis ad libros ſacros ſingulis non dico paginis, ſed pæne verſibus callidiſſime occultiſſimeque ingerit, illud primarium placitum, ne τὸ πνεῦμα quidem Spiritus ſancti perſonam usquam ſignificare: ſed hunc dumtaxat afflatum quem diximus. Quare in Notis ad hunc locum, monet alia ſimili ſenſu loca accipi oportere, tametſi in his omnibus τὸ πνεῦμα legitur, Act. X,19. XI, 12. 28. XVI, 7. XX, 23. Cujus autem imperitiæ, ſive potius malitiæ eſt, hoc loco non agnoſcere perinde Spiritum atque Angelum, intelligentem ſubſtantiam declarari: cum uterque ex æquo, Spiritus atque Angelus, & æque uterque proprie loqui dicatur? τί εἰ πνεῦμα ἐλάλησεν αὐτῷ, ἢ ἄγγελος; Hanc enim vim eſſe vocis tum Græcæ λαλεῖν, tum Latinæ *loqui*, ut in ſubſtantiam tantum cadat mente ac ratione præditam, tum pueri norunt, tum tercenta Novi Teſtamenti exempla confirmant. Tamen a malitia Grotius non diſcedens, ad locum Joannis XVI, 13. *Cum venerit ille Spiritus veritatis..... quæcumque audiet loquetur,* ὅσα ἂν ἀκούσῃ, λαλήσει, ne perſonam Spiritus ſancti agnoſcat, illi afflatui quem prædicat, perſonam legati dicit affingi per proſopopœiam, & λαλεῖν ait *Spiritus ſancti eſſe,* hoc eſt, Grotiani afflatus *inſinuare* ſive irrepere *animis*. Et Joannes igitur fere ſexagies, & tricies Lucas, hoc eſt, ubi-

N 2

que conſtantiſſime, proprio ſignificatu vocis illius uſi ſunt: ſemel tantum uterque, ſui perpetui moris oblitus, improprio & metaphorico: neque usquam alibi, quam ubi propria vocis acceptio dogmati Sociniano officit? Quis iſtud autem, niſi e Socini caſtris aliquis, fieri potuiſſe exiſtimet? Ne Deum autem hoc loco Grotius agnoſceret, cauſa hæc fuit: (nam alios aliæ cauſæ perpulere) at is verebatur, ne ſi Sadducæos Herodianosve fateretur Deum aut nullum verum, aut corporeum coluiſſe, eoque nomine a ſacris ſcriptoribus repudiatos, atque ab ipſa Synagoga rejectos, ſe quoque jam tum in illis fuiſſe prædamnatum fateri cogeretur. Nam ipſe corporeum Deum coluit, qualem grex Socini.

Angelum igitur ac Spiritum negavere Sadducæi, hoc eſt, & Angelum, & Spiritum ſuſtulere, qualem Paulus cum Phariſæis, & nos cum Paulo animis informamus: ſubſtantiam nimirum omnis expertem corporis, omniumque affectionum quæ corporis propriæ ſunt: quæ non tenuitate ſolum, aut vi motus celerrima, ſed toto ſubſtantiæ genere a corpore diſcrepet. *Phariſæi autem utraque confitentur*, hoc eſt, geminum reſurrectionis magiſtrum: nempe & Angelum, & Spiritum, ſive Deum: quorum ab alterutro edoceri Paulum potuiſſe iidem ſuſpicantur. *Quid ſi*, aiunt, *Spiritus locutus eſt ei, aut Angelus?* Afflatum, ſive ἐπίνοιαν Grotianam an in Moſe ſaltem, quem prophetæ loco ipſi quoque habuere, Sadducæi negarent? Minime ſane. Sed hunc afflatum eſſe a Deo Spiritu, quæ vocis iſtius acceptio eſt apud Catholicos Doctores, æque atque Grotius, pernegarunt: ſive Deum illi corporeum, ut Sociniani: ſive, quod multo eſt verius, naturam illi tantum pro Numine haberent, & Deo Ignoto: cujus μοναρχίαν qualemcumque agnoſcerent in res omnes, hoc eſt, in ſubſtantiam corpoream. Nam τὸ πᾶν eſſe corporeum ſtatuebant, cujus partes inferiores a ſuperi-

oribus certa ratione ac lege regantur. Hoc eſt autem Angelum ac Spiritum, ſive Deum reipſa tollere.

De Angelis quidem ait iſte Sadducæos id ſtatuiſſe, *quod Judæorum nonnullos ſua quoque ætate ſenſiſſe Juſtinus affirmat,* ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις, ἃς ὁ Θεὸς ὅταν βούληται, προπηδᾶν ποιεῖ, καὶ πάλιν ἀναστέλλει πρὸς ἑαυτὸν, nempe in Dialogo cum Tryphone, pag. 280. At illa non Judæorum, ſed quorumdam ex his, qui Chriſto nomen dediſſent, opinio fuiſſe ibi dicitur: qui de Verbo ſimiliter ac de Angelis pronunciarent, ipſum eſſe Virtutem, quæ ab rerum omnium parente ſubinde proſiliret, ad eumque peracto opere remearet: nunc Verbum appellari, cum Patris mandata defert ad mortales: nunc gloriam Patris, cum admirabiles quaſdam de Deo ἐπινοίας animis noſtris injicit: nunc aliis nominibus inſigniri. Qui ſi hæretici tunc fuere, præiviſſe Marcello Ancyrano poſſunt videri, cui ſimilis de Verbo deliratio tribuitur, libro 2. hæreticarum fabularum, cap. X. Idem objectum olim Origeni fuiſſe refert Anonymus in Bibliotheca Photii, cod. CXVII. ὅτι τὰ χερουβὶμ ἐπίνοιαι τοῦ υἱοῦ εἰσίν. Quæ ſunt profecta haud dubie, ut illa priora ex Dialogo deſcripta, ab impio dogmate de Deo aut Verbo corporeo. Quod ſi æque conficta aut temere credita illa in Dialogo hæreſis eſt, atque iſta Origeni per calumniam impacta creditur ab Illuſtriſſimo HUETIO Abrincenſium Epiſcopo: id quod aliquando certis rationibus ſe perſuaſurum aliquis pollicitus eſt: quid erit deinde Grotio relictum, quo non ſuum potius, qui verus error eſt, in ſacris codicibus damnatum defendat, quam iſtum alterum, qui nec Judæorum fuit, ut oſtendimus, nec fortaſſis ullius ſectæ inter Chriſtianos? Quod ſi qui Angelos ſomniarunt, ut quidem ipſe vult, eſſe ἀτμήτους καὶ ἀχωρίστους Θεοῦ δυνάμεις, iidem, ut de Origene creditum eſt, cenſuere eſſe ἐπινοίας τοῦ υἱοῦ, quod idem prorſus va-

let aut eodem certe recidit: qui fieri poteſt, ut Sadducæi Spiritum negarent, ſi nomine πνεύματος intelligi neceſſe eſt hanc ipſam ἐπίνοιαν, ſive afflatum Grotianum?

Quoniam vero quæ Angelorum, eadem omnino humanorum ſpirituum conditio atque ratio eſt, quantum ad ſecretionem ab omni corpore: de natura ſimiliter atque origine animæ viſum eſt auctori Antiquitatum Judaicarum, Grotioque, & Wolzogenio, Sadducæorum hæreſim in eo ſtatuere, quod affirmarent animam eſſe dumtaxat quamdam corporis humorumque κρᾶσιν, ſive temperationem, quæ cum corpore evaneſceret atque interiret. Niſi enim ita Sadducæi crederent, non potuit alia eorum eſſe de animæ natura hæreſis, quam quæ ἀρχαιολόγου, Grotiique, ac Socini fuit: tenuem eſſe ſubſtantiam, quæ pro ſua tenuitate dici incorporea & ſpiritalis jure poſſit, divinæ particulam auræ, ſpiritum natura ſua corruptionis expertem, ex æthere vel anima mundi, aliove ſimili fonte, decerptum: qui non ut quod, ſed ut quo vivat: hoc eſt, qui per ſe non vivat, ſed vitam cum corpore conjunctus efficiat. Ne hic igitur confixus error in ſacris litteris crederetur, alium iſti longeque diverſum Sadducæis affinxere, quem diximus. Tametſi in diverſas ipſi quoque partes abiere. Nam ille quidem ἀρχαιολόγος diſcedere ex hac vita animum cum quodam perpetuo corpore aut vehiculo, ut Triſmegiſtus, aliique, cenſuit: qui Catholicorum ſenſa ac voces cum vellent imitari, vitam hoc modo ſenſumque animis a corpore ſejunctis dedere. Iſti alterum in corpore corpus peroſi prorſus hæc adimunt, ac vivere animos noſtros a corpore ſeparatos plane negant: tametſi eoſdem ſubſiſtere nihilominus, hoc eſt, non interire aſſeverant. Quare quod eſt a Salomone pronunciatum, Eccl. XII, 7. *Revertitur pulvis in terram ſuam unde erat, & ſpiritus redit ad Deum, qui dedit illum*, pro eo poſitum eſt, ſi

Grotium audimus, quod Euripides cecinit, Τὸ σῶμα δ' εἰς γῆν, *πνεῦμα δὲ πρὸς αἰθέρα, redire ſpiritum ad æthera.* Eſt enim æther Grotio fons animarum: quem fontem etiam Ariſtoteli placuiſſe vetus ſcriptor prodidit, libro IV. contra Celſum, pag. 202. In priorem illam autem de corpore aut vehiculo animæ hæreſim (nunc enim certe Catholici omnes ſic appellant) quo ſive caſu, ſive conſilio vel errore, veterum quidam impegerint, alterius erit loci exponere, ne uno omnia tempore dicamus, longiusque a propoſito evagemur. Poſterior, quæ Grotiana, quam nihil ab Herodiana Sadducæaque diſtet, de origine animæ, nunc eſt aperiendum: de exitu enim ac fine quanto ſit illa pejor, & ii intelligunt vel me tacente, qui Socinianæ doctrinæ corpus integrum callent: idemque Grotii virus eſſe ex libris ipſius didicerunt: & nos ipſi ſatis aperte pro inſtituto nunc indicavimus.

An vero decerptam ex æthere, quintave ſubſtantia, ſive anima mundi, animam humanam Sadducæi negarent, cum id Platonici non negarent? An Angelos minime ſubſiſtere, animosque ſimiliter interire cum corporibus, atque in nihilum redire Sadducæi docerent, cum Platonici e contrario permanere contenderent? Nam ut Herodianos a Sadducæis nihil differre Chriſtus admonuit, in hac parte doctrinæ: ita nihil illos a Platonicis in eadem diſſidere, maxime probabilis ratio perſuadet. An enim Herodes Atticus aliam, quam Platonis Attici ſectam ſequeretur? aut quæ alia, quam Platonis vel ſimilium dogmata, cum ſe Græca peregrinitas in Aſiam infudit, ſecum invexiſſe exiſtimanda eſt? Atqui & Platonis ipſius, & Ariſtotelis, & ipſius Pythagoræ ſententiæ, *ſpem* Tullio *afferunt*, 1. Tuſc. XXIV. *poſſe animos, cum e corporibus exceſſerunt, in cœlum quaſi in domicilium pervenire.* Quod fieri utique non poteſt, ſi animus non φθίνεται. Et vero *nullum eſſe ſenſum poſt mortem, & cum*

corporibus ſimul animas interire, atque omnia morte deleri, minuti tantùm *quidam philoſophi cenſent,* inquit idem, in fine libri de Senectute, & in Lælio num. XV. Pythagorica autem *παλιγγενεσία* poſt aliquot ſæcula, Platonicaque *μετενσωμάτωσις* ſtatim poſt exitum, quam hodieque ab Orientalibus permultis retineri aiunt, permanſionem pariter animorum tamquam certam ac minime controverſam ponit. Nam Democriti, Empedoclis, Ariſtoxeni, aut Dicæarchi deliria, quæ Tullius refert, & quæ ſunt eorum ſimillima, ea quæ Sadducæis a Grotio tribuuntur, nulla gens nisi barbara, nulla certe quamvis exigua in orbe Romano amplexa eſt.

Animum igitur humanum dici ab Herodianis Sadducæisque oportuit, tenuem eſſe, decerptamque ex æthere ſubſtantiam, quæ pro ſua tenuitate præ corpore concreto, quod ſub tactum vel ſenſum cadit, & ſpiritus appellationem, apud eos, qui proprie ſpiritum negant, *καταχρηστικῶς* obtineat; & incorporeæ ſubſtantiæ. Quo ſenſu fortaſſis Græcus auctor *εἰς τὴν ἁγίαν ἑορτὴν τῶν βαΐων*, pag. 402. Chriſtum dixit poſt aſcenſionem nunc eſſe *ἐν τοῖς ἀσωμάτοις χωρίοις ἐνσώματον.* Hujusmodi deinde ſpirituum humanorum nullam futuram eſſe cum prioribus ſuis corporibus novam conjunctionem: nullam, quod idem eſt, corporum *ἀνάστασιν*: ſed vel permixtionem animorum cum æthere, unde ſunt delapſi; vel poſt pœnas perſolutas *μετενσωμάτωσιν*, cum incipient in corpora velle reverti, non priora quidem, ſed quæ tunc ſe offerent, diverſa a prioribus. Nam ita Plato, libro X. de Republica, & in Phædone. Quod ſi ita futurum eſt, *vana*, ut Paulus ait, *& inanis eſt fides noſtra.* His igitur placitis affinia Sadducæi ſi docuere cum Herodianis: quæ poteſt eſſe Grotii vel Socini defenſio, ne ſe prædamnatos cum iſtis intelligant ac ſentiant? Ἀνάστασιν quidem Grotius cum ſuis admittit: quamquam qualem iſtam, & quorum? ſed

careat

careat ſane utcumque hac parte Sadducæorum Herodianorumque labe : alteram de origine animæ ut a ſe depellat,quo demum effugio conſequetur?

Ex Sadducæis igitur diſcimus qui ſint Herodiani : ex Herodianis viciſſim qui ſint Sadducæi. Nam ex Sadducæis Herodianos colligimus reſurrectionem, Angelum, & ſpiritum negaſſe : ex Herodianis autem,ecquod genus ſpiritus in homine, (eſt autem eadem de Angelo ratio) repudiarent. Nempe illud quod extra corpus poſitum vere ac per ſe vivat, nec conjunctim tantum cum corpore, cui motum ac vitam imprimat : quod & ſine adminiculo corporis actu intelligat, ametque vel oderit, gaudeat, doleatve, pro eo ut in præmio ſcilicet, vel pœna fuerit : ac proinde quod appetat atque depoſcat reſurrectionem, hoc eſt,reverſionem in prius corporis ſui domicilium. Nam animi,niſi ita vivunt, ut diximus,præoptare ſua priora corpora non poſſunt, atque adeo neque veram ἀνάστασιν, ſeu proprie dictam reſurrectionem : ſed in quodcumque illi corpus inciderint, erit ex æquo gratum & jucundum. Quare adverſus Sadducæos Herodianosque vera fides duobus iſtis quaſi connexis invicem atque indivulſis capitibus continebatur : quorum alterum ſi proferretur, intelligi ex eo alterum neceſſe eſſet : & ſpiritus nimirum ſeparatos vivere : & veram priorum corporum reſurrectionem ipſis nobisque in expectatione eſſe. Ex quo gemino dogmate, ſi tamen geminum eſt, conſequitur pro iisdem ſpiritibus humanis exorare, ſanctam eſſe ſalubremque cogitationem, ut a peccatis ſolvantur, alii citius, ſerius alii, omnes certe ante reſurrectionem : quæ ratiocina-

os, teſte Paulo, qui ſe Phariſæorum, ut diximus, filium ea cauſa vocat. Tametſi iſtud diſplicuit olim certo hominum gregi, qui inter peſtifera ſectæ ſuæ placita, Chriſtum apparuiſſe poſuere, eo tantum conſilio ac fine, ut reſurrectionem doceret: non ut pro alienis peccatis ſatisfaceret: quamvis illi Chriſtum agnoſcerent, quod Sociniani negant, ἀληθεία καὶ φύσει θεόν. Reſurrectionem igitur ſi Phariſæi jam olim tenerent eodem quo Paulus ſenſu atque intellectu, quid Chriſti adventus mortalium generi profuiſſet? Hic iſti deformandum primo Phariſæorum de reſurrectione dogma cenſuere: quod ἀρχαιολόγος faciendum ſuſcepit, libro 2. de bello cap. VII. deinde in loco Actorum proxime laudato, ὑὸς Φαρισαίων, Paulo ipſo invito, & Luca ſcriptore, ſpretoque vulgato interprete, vel mutandum in Φαρισαίου, quod nunc plerique codices habent, interpolati ab ea factione ſcilicet: vel ſive Φαρισαίων, ſive Φαρισαίου legeretur, non tam filium inſtituto ac fide, quam genere atque ortu, monuerunt intelligi oportere.

Ut eſt autem timidus ac ſuſpicioſus error, præſertim in re ſua: Herodes tetrarcha, tametſi veram ἀνάστασιν cum Sadducæis Herodianiſque ſuis negaret, tamen diffidens ſaltem ſemel opinioni ſuæ, ubi *audivit famam JESU, ait pueris ſuis: Hic eſt Joannes Baptiſta, ipſe ſurrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in illo.* Matth. XIV, 1. Hæc ille autem non de ſuo ſenſu, ſed injecta ab aliorum Judæorum ſermonibus ſuſpicione loquebatur, teſte Luca, cap. IX, 7. *Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: &* HÆSITABAT, EO QUOD DICERETUR A QUIBUSDAM, *Quia Joannes ſurrexit a mortuis: a quibusdam vero, quia Elias apparuit: ab aliis autem, quia Propheta unus de antiquis ſurrexit. Et ait Herodes: Joannem ego decollavi: Quis eſt iſte, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.* Negabat enim ille

ἀνάστασιν cum Sadducæis: tunc vero eorum quæ audiebat novitate perculſus *hæſitabat*, an potior illorum eſſet veriorque ſententia, qui dicerent Joannem eſſe e mortuis ſuſcitatum: uti ab Elia & Eliſæo quosdam fuiſſe revocatos ad vitam libri ſacri prodebant. Nam cum fuiſſet Chriſtus Dominus ante illum fere annum plerisque ignotus, non alium exiſtimabant eſſe qui verbum Dei prædicaret ac miracula ederet, quam quem eo fungentem munere paulo ante audierant, ab Herode nuperrime capite damnatum, priusquam de Jeſu fama exiſſet. Itaque ad Joannem, ut putabant, redivivum, omnia referebant: alii ad unum ex prophetis, quem, ſi Jeremias vel alius foret, ſurrexiſſe ſuſpicabantur: ſi Elias, rediiſſe.

Quot erant igitur Hieroſolymis Sadducæi, Herodiani totidem fuere: ſed & multo plures: quoniam præter Sadducæos, qui ſe Moſaicæ legi cæteroqui profiterentur addictos, Græci ibi fuere plurimi ab ea lege immunes: quibus Herodianorum inditum nomen eſt, quod invecta jam dudum hæc falſa opinio e Græcia in terram Iſrael, novum ab Herode priore in Judæa, ac forte ibi tunc primum, robur accepit: nomenque inde ſub Herode quoque altero prioris filio perſeveravit. Cur autem hæc a Joſepho neglecta ſunt ac prætermiſſa? An ſociis quinam Herodiani eſſent inter ſe diſceptantibus, noluit afferre præjudicium, ne tota fere cohors ſequi ducem invita cogeretur? Cui enim religio non foret, in re tali, quam ille ſcilicet oculis uſurpaſſet, ab ejusdem decedere ſententia? Quamquam alioqui non debet mirum videri, Herodianos ab eo fuiſſe prætermiſſos, qui de

VI. *De Philippo, & altero Herode, præter tetrarcham, Herodis Magni liberis, ex Joſepho.*

Quid aliud denique, niſi & ardens ſtudium texendi progeniem Herodi numeroſam, & intemperans illa cupiditas adverſandi ſacris ſcripturis, de qua ad annum Chriſti octavum diximus, Joſephum impulit, ut Herodem plane ignotum, Herodis Magni filium, nec ulla tamen vel exigua regni portione donatum a patre, fingeret: cujus uxorem Herodiadem, marito adhuc ſuperſtite, frater ejuſdem Herodes tetrarcha duxerit: & Philippum ab iſto diverſum ſtatueret, quem deceſſiſſe ſine liberis ait, relicta uxore Salome ficti illius Herodis filia, libro XVIII. Antiq. cap. VII. ubi dedita opera univerſam deſcribit gentis Herodianæ familiam? Cum ſcriptor ſacer non Herodis, ſed Philippi uxorem fuiſſe Herodiadem diſerte affirmet, eamque Herodi tetrarchæ poſt obitum mariti nupſiſſe: eo quod afferret nimirum veluti pro dote, ſub tutelæ ſpecie ac titulo, tetrarchiam Trachonitidis & Ituræ. Adde quod narrat idem cap. VI. Philippum obiiſſe anno XX. Tiberii, tetrarchiæ ſuæ XXXVII. cum dicere debuerit, ſi ſecum ipſe conſtare vellet, anno *Tiberii XXII. tetrarchiæ ſuæ XXXVIII.* ut eſt a Petavio animadverſum. Quis hunc deinde aberraſſe miretur in anno obitus Herodis prioris notando, qui in Philippi obitu, in Herodis tetrarchæ ſcelere, & probro domus Herodianæ deſcribendo, tantopere hallucinatus ſit: quæ XXX. fere annis ab ejus ætate propius abfuere: quæ diſcere eum ab Agrippa rege oportuit? Nam ille quidem libros de bello Judaico prius exaratos, legit comprobavitque epiſtolis duabus ac ſexaginta, ſi Joſepho fides ita narranti in vita ſua, pag. 1026. Heu! quot fabulæ comparatæ, tamquam deſtinæ, fabulis fulciendis? Num igitur adeo parum cognita ſua Agrippæ amita fuit? num uterque avi ſui frater ignotus adeo, ut connubia inter ipſos affinitateſque permutaret? An illius ergo ævi, quod præ ſe fert, Joſephus exiſtimandus eſt, poſt tot & tam inſignes errores in Herodiana hiſtoria, ſexcentoſque alios in reliquo opere, a Saliano & aliis adnotatos: & quod caput eſt, poſt tot cognationes confictas, poſt tot contrarias ſacræ ſcripturæ narrationes? Putidum eſt enim, quod Grotius comminiſcitur, ut Joſephi honori ac pudori conſulat: quem ſcilicet Herodem Joſephus, Marcus ac forte Matthæus Philippum appellant, dictum videri Philippum Herodem, Herodis tetrarchæ fratrem, ab altero Philippo ejuſdem pariter Herodis tetrarchæ fratre, & ipſo, ut Lucas ait, tetrarcha, diverſum.

Sicuti nimirum quem Agrippam Joſephus, Lucas Herodem vocat, videri cognominatum fuiſſe Herodem Agrippam multi dixere. Nam quæ vel tam diſcors ac diſſentiens a vero narratio, vel quæ ſimiliter tam diſcrepantes ſententiæ eſſe poſſunt, quæ non hac via facile componantur? aut quis tam ſuppoſititius ſcriptor erit, cui non concilietur fides, ſi talibus effugiis & commentis locus absque teſte vel idoneo argumento datur?

Hæc tamen de conſcriptis Joſephi nomine libris, aliisque capitibus, quæ attigimus, non tamquam totidem effata, planeque deciſa *ἀξιώματα* accipi volumus: quantumvis pro oratorio dicendi genere, quo ſubinde utimur, ſecus videri poſſit nonnullis. Nodi ſunt, quos ſolvendos erudito cuique ac *φιλαλήθει* proponimus: quos ſi quis ſalvis Antiquitatibus expediri putet poſſe, laudabimus ingenium ac felicitatem. Sed novis criminationibus deinde utemur in *ἀρχαιολόγον*. Indicabimus enim quam pravo ille conſilio ab Hebraici codicis calculo diſceſſerit, carmina Sibyllina deſcripſerit, hiſtoriam Judithæ Tobiæque omiſerit, de probatica piſcina ſiluerit: Straboni quædam de Antigono, aliaque, quæ in Strabone non exſtant, adſcripſerit: fati neceſſitatem induxerit: fato ad ſingula movente, manere in nobis nihilominus bene aut male agendi poteſtatem pluribus locis docuerit: fatum a faciendo tamquam homo Latinus derivarit, ſecutus definitionem, qualis habetur libro V. de Civitate Dei, cap. VIII. notationemque Latini nominis potius quam Græci, quod & Salianus noſter animadvertit: aliaque non pauca ejusdem generis: ex quibus fortaſſis & totius conſcelerati gregis agnoſcatur ætas: & ſi de Sadducæorum hæreſi recte conjecimus, novorum Sadducæorum nefaria conſilia retegantur. Nemo interim in hiſce capitibus, quæ ſacrorum codicum, nummorumque, & marmorum auctoritate adſtruimus, ſcriptores quoscunque opponat, qui Joſepho patrocinari, vel ejusdem operi videri poſſint fidem adſerere vetuſtatis: ſive eorum ipſorum *αὐθεντία*, ac forte *γνησιότης* venire poſſit in controverſiam, ſive pro genuinis ab omnibus-

INDEX

RERUM ALIQUOT INSIGNIORUM.

A.

ABOARUS rex cum prænomine Septimii. 55.
Act. XII. locus explicatur. 55.
Act. XXIII. 98.
Æra Aſcalonis. 69.
Æra Aſiæ receptæ. 9.10.38.
Æra Auguſtana. 6.7.80.
Æra Aureliana, & aliæ ſimiles. 78.
Æra Cæſarienſium. 11.13.36.
Æra coloniæ Cæſareæ. 16.
Æra Flaviorum. 18.78. Eadem Flaviorum æra, vel potius æra coloniæ Cæſareæ, quæ eadem initio fuit cum æra Flaviorum, in Elagabali nummo notatur. 18.
Æra Gazenſium. 70.
Æra Græcorum. 5. 29. 44.
Æra Græcorum quibus uti mos fuit. 44.
Æra Neapoleos Samariæ. 20. 83.
Æra Sebaſtenorum. 18. 80.
Æra Tiberienſium. 10.
Æra Tyriorum. 31.
Agrippa non idem Herodes cognominatus. 59.
Agrippa non fuit religione Judæus. 77.
Agrippæ nummi cur alii ſunt ipſius vultus effigie impreſſi, alii ea carent. 65.
Agrippa junior non magnus Rex. 92.
Anni initium apud Neapolitanos Samariæ. 84. apud Sebaſtenos. 19.
Ara cur poſita in nummis. 7.20.
Archelai nummus nullus eſt genuinus. 9.38.
Archelais convallis. 9.
Archontius Severus. 61.
Aſcalonis nummi. 69.
Aureliæ coloniæ a M. Aurelio Commodi patre. 85.

B

Βασιλεὺς an Romanus Imp. 39.
Berenice Regina Magna. 95.

C

Cæſar, pro Auguſto, in Judæa dictus. 9. 39.
Cæſarea Auguſta Paneas, quæ & Cæſarea Philippi. 9.35.81.
Cæſarea Claudia & Germanicia appellata. 12.13.
Cæſarea Palæſtinæ. 6.31.33.45.
Cæſarea prima Auguſta. 8.15.59.66.
Cajus Caligula dictus. IMP. non fuit. 49.
Capricornus in nummis quid ſignificet. 8.
Cenſorino liber adſcriptus de die Natali. 81.
Chalcis regio, non regnum. 58.
Chronici quod alii Euſebianum, Hieronymianum alii vocant, ἀπαχχονεμὸς annorum decem. 81. alius annorum XXIV. 81.
Commodi nummi Græci, non annos ætatis Commodi, ſed annos æræ Aurelianæ exhibent. 78.
Cypros in nummis Aſcalonis. 70.

D

Damaſceni cur æra Græcorum uſi. 44.
Diodorus Siculus. 69.

E

Ἔθνος Ἰουδαίων. 26.

'Επὶ Βασιλέως. 82.
Ethnarchæ titulus. 18. 19.
Eumenii Pacati aliqua defenſio. 72.

F

Felix Judææ præſes quo anno. 13. 58.
Fiſcus Judaicus. 21. 42.

G

Gazenſium æra. 70.
Gentium ſive gentilium civitates in Palæſtina. 81. 82.
Græci codices ſacrorum librorum corrupti ab impia factione. 40. 105.
Grotii error. 40. 99.

H

Herodes Chalcidicus. 58.
Herodes prior, ethnarcha Judææ tantum & Samariæ 5. 7. 8. 25. 95. De eo fabula ex Talmude. 23.
Herodis ethnarchæ nummus. 4. *Cujus videtur ſub annum* V.C.DCCXXII.
Herodes quando rex. 18. 19.
Herodis palmeta. 7.
Patria. 94.
Obitus. 9.
Herodiani. 96.
Herodium toparchia. 7.
Herodes ignotus Herodis M. filius ex Joſepho. 108.
Herodes φιλοκλαύδιος. 13.
Herodes, de quo in Actis ſermo eſt, Agrippa non fuit. 59. Idem qui Antipas & qui Agrippa vulgo appellatus. 51. Idem tetrarcha, idem poſtea rex. 11. 47. Quamdiu rex fuit. 49. Non fuit rex Judææ. 54. Non fuit religione Judæus. 54
Herodis tetrarchæ nummus. 12. annus

I

Jacobi vaticinium. 39.
Jedidæus Alexandrinus. 18. 52.
Inſcriptio Sponiana. 47. 88. 89.
Inſcriptiones ſuppoſititiæ. 67.
Joſephi lapſus. 7. 23. 27. 29. 32. 33. 35. 37. 43. 46. 49. 51. 56. 57. 59. 60. 61, 64. 77. 81. 82. 85. 86. &c.
Judæa in ſacris literis quid ſignificet. 96.
Judæa provincia, ſine rege. 9. 14.
Julias oppidum. 11.
Julius Agrippa, Julia Berenice. 91.

K

Κλαυδιοτιβεριέων nummi. 10.

L

Lilium rubens in nummo Herodis. 4. 7. 61.
Lucii Cæſaris Aug. F. nummus. 8.

M

Matth. X, 5. *In viam gentium*, &c. 81.
Μιθριδάτας qui ſcribunt, ſuſpecti νοθείας. 86.

N

Νέαν πόλιν Græci ſemper dixere: ſuppoſititii ſcriptores Νεάπολιν. 86
Neapolis Samariæ. 20. 83.
Neronis nummi. 14. 15. alter ſimilis, *in quo annus omiſſus*, L. ΙΔ. *ibid.*

P

Περιόδου, in nummis quid ſignificet. 104
Phaſelis urbs Stephano credita. 7.
Phaſeliticum lilium. 4. 7. 61.
Philippi tetrarchæ annus primus. 8.
Philippus Herodis F. an pater Agrippæ prioris. 93.
Φιλοκλαύδιος Agrippa. 13. 15.
Φιλοκλαύδιος Herodes. 13.

Samaritani numi. 72.
Sebaſtæ Samariæ, 80. quo anno condita. 6.
Sebaſtenorum æra. 18. 19. 80.
Seder Holam Zuta. 22. 38.
Severus Archontius. 61.
Sibyllina oracula a Joſepho deſcripta. 109.
Soſius Imp. 4. 5. Soſii triumphus de Judæa. 5. 14.
Spica, in nummis Judææ. 9. 14. 19.

T

Tabernaculum in nummis Agrippæ. 19. 20. 87.
Taciti lapſus. 59.
Tetrarchæ in nummis ſine diademate. 5.
Tiberias. 10. 44. 81.
Τιβεριοκλαυδιέων nummi. 10.
Tiberii anni ab exceſſu Auguſti in Oriente computati. 10. 45.
Tyriorum nummus. 31.

V

Valentis errata quædam. 74.
Vaticinium Jacobi. 39.
Veri nummus perrarus. 79.
Uva in nummo Herodis. 4.

Z

Zenodorus tetrarcha. 5. 27. 29. 44. 84.

P. 7. §. 2. *adde*, Hinc lilium Phaſelidis olim *lilium convallium.* Cant. 2, 1. *Pag.* 18. *annus 78. poni debere e regione verſus a ſcriptura vacui : annus 79. ex adverſo nummi Veſpaſiani. Pag.* 28. §. 14. *lege*, Herodem ethnarcham. *Pag.* 59. §. 7. poſt *verba : Judææ Procuratorem*, lege : *ſtatuit anno 50. Tacitus anno 52. ac ſimul Procuratorem Galilææ.*

SUMMA PRIVILEGII.

CAutum eſt diplomate Regio, ne quis in Gallia, intra annos octo, excudat aut divendat *Chronologiam ex nummis antiquis reſtitutam*, præter Johannem Aniſſon, Regiæ Typographiæ Directorem : multa, ſi quis contra fecerit, indicta. Verſaliis, die 7. Novembris, 1692.

NOBLET.

PERMISSIO.

EGO LUDOVICUS GENEVRAT, Provincialis Societatis JESU in Provincia Franciæ, permitto ut P. Joannis Harduini ex eadem Societate *Chronologia ex nummis antiquis reſtituta*, typis edatur. Flexiæ, die 1. Novembris, 1692.

LUDOVICUS GENEVRAT.

99 474